

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Vita Petri Canisii De Societate Iesv

Rader, Matthäus

Monachii, 1614

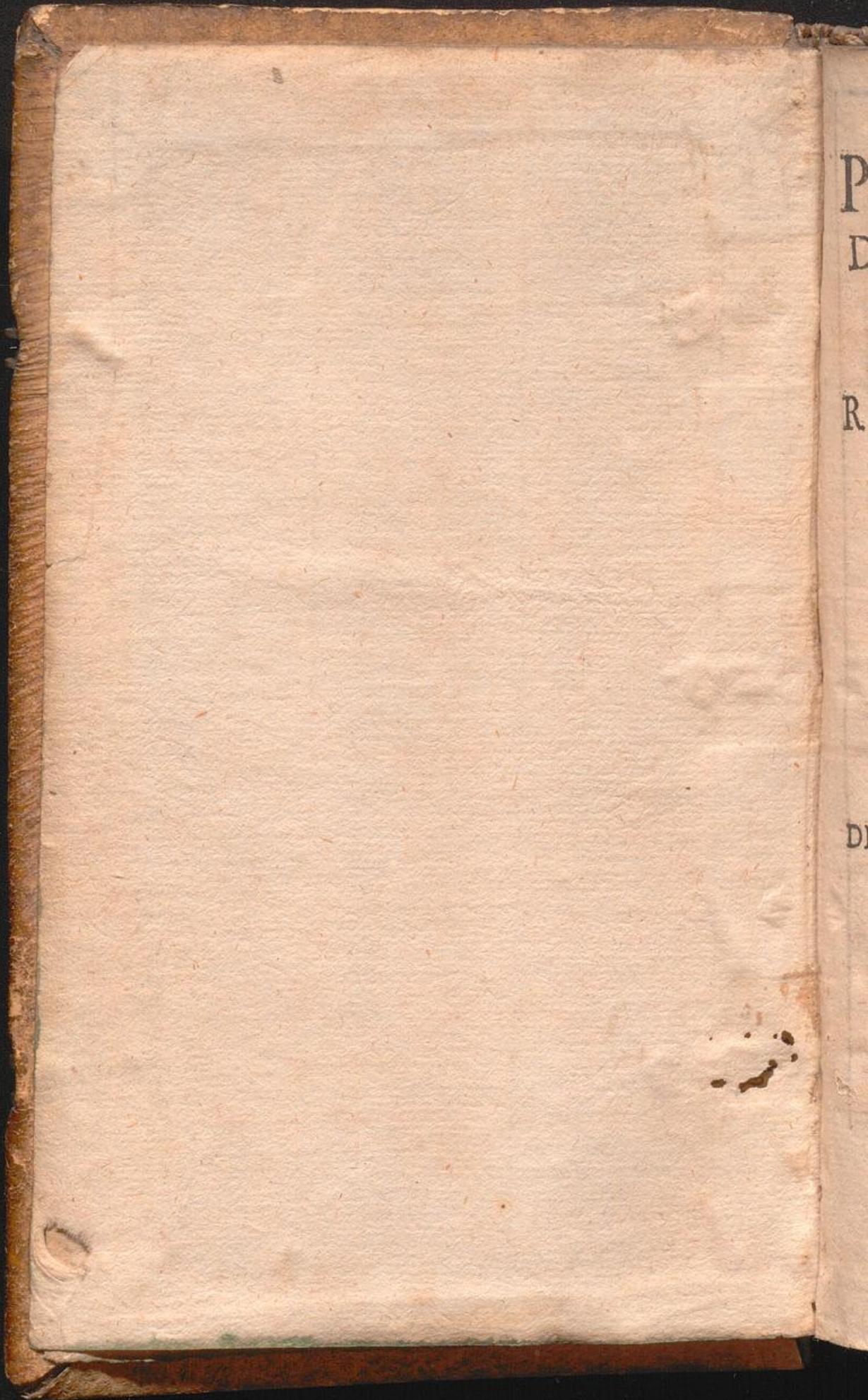
[urn:nbn:de:hbz:466:1-70957](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70957)

Th. 2449.

K
11
38

XI

à n
mo
fae

Et C
Cor
'O
wge
wä

bas
sco
inu
ga
por
imp
Ser
tus
Re
gef
gic

DE VITA
PETRI CANISII
DE SOCIETATE IESV,
SOCIORVM E GERMANIA
PRIMI,

RELIGIOSISSIMI ET
DOCTISSIMI VIRI, BONO
REI CATHOLICÆ NATI,

Libri tres

à

MATTHAEO RADERO,
EX EADEM SOCIETATE
CONSCRIPTI.

Collegij Soc. Iesu Paderbornæ An. 1624.
APPENDIX

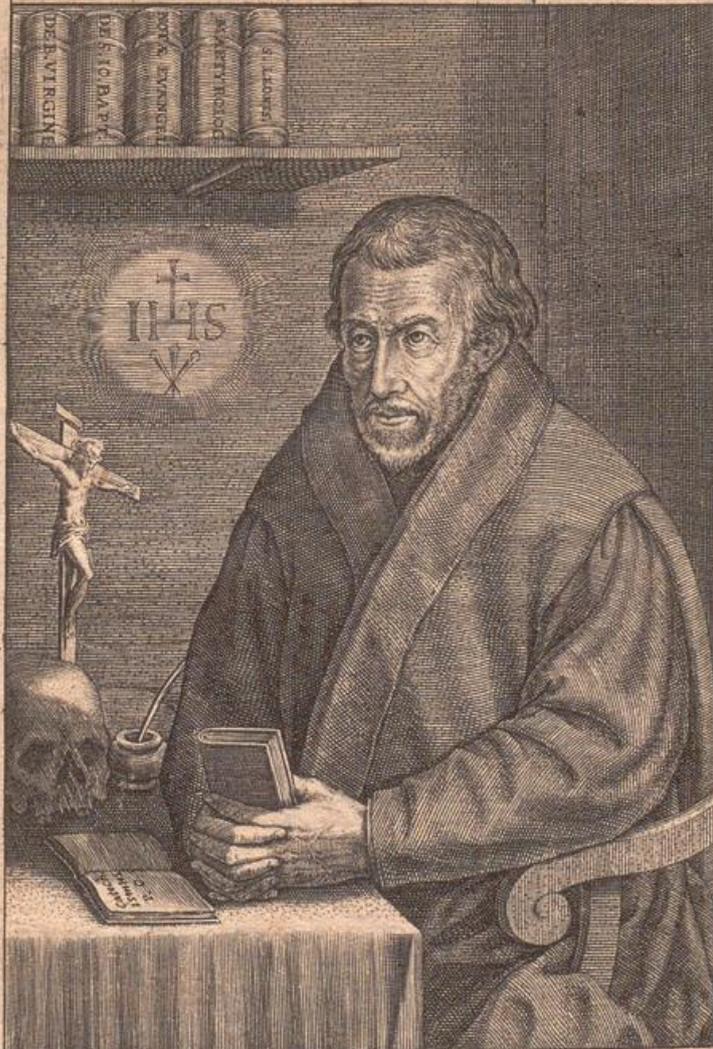
DE P. THEODORICO CANISIO
PETRI FRATRE.

MONACHII,
EX FORMIS BERGIANIS
apud Annam Viduam.

Impensis Ioannis Hertsroy.

CIO. IOC. XIV.

PETRVS CANISIVS SOCIETATIS IESV.

*Erudit ille stilo populos, hic fulmine lingua
Incendit; castis moribus iste trahit;
Millibus è, multis da qui simul omnia possit:
Hæc potuit noster, CAESARE teste, PETRVS.*

R. Sadler sculpsit.

INCLITÆ
REIPUBLICÆ FRIBVR-
GENSI HELVETIO-
RVM.

NICOLA O
A DIESBACH

II-VIRO PRÆTORI,
SENATVI, TRIBVNIS, POPVLO.
QVE FRIBVRGENSI,
MATTHÆVS RADERVS E SO-
CIET. IESV SAL. FEL. ET MVLTOS
ANNOS.

Redit ad vos, incliti vi-
ri, CANISIVS
vester atq; noster, qui
apud vos aliquammul-
tos ante annos decessit,

à vobis & animis vestris nunquam
discessit. Redit tamen ille rursus, &
redhostit simul (si licet prisco verbo
abuti) ad suos Friburgenses, quos viuus

) (3

vnicè

EPISTOLA

vnicè dilexit; mortuus nunquam né-
 glexit. Redit nō vrnâ conditus, vt Io-
 sephus in Palestinam; vel Germanicus
 in Urbem; vel Polus cum filio Atbe-
 nas in theatrum: sed veluti Mycenæus
 ille iuuenis idem viuus & extinctus
 Argos & Mycenæas; non vt cognatum
 sanguinem hauriat, sed vt paternum
 fraternumq; vobis nobisq; spiritum su-
 um velut alter Helias impendat; quem
 quidem, quantum potuimus assequi, his
 chartis exprimere conati sumus, vt spi-
 rans, & quasi rediuuius in memoriis
 vestris nunquam amplius intermorere-
 tur. Debuimus & hoc illi nos in Ger-
 mania officium, quorum ille dux &
 antesignanus nomen Societatis primus
 in nostras terras intulit; & exegit hoc
 virtus illius, qua nobis viam ad Cælum
 docendo & agendo communiuit. Absit

à nobis
 Vnde ante e pag. 109

Verborum

AD REMP. FRIB.

à nobis Veterum ambitio formarum ad modum vel extra modum hominum factarum: Nam

-----quid prodest fictos ostendere vultus

Et Curios iam dimidios, humerosq; minorem Coruinum, & Galbam auriculis nasosq; carentem?

Ὁ λόγος, εἰ καλῶς διέλθοι τὰς ἀνδρῶν πράξεις, αἰμνήσον ἂν τὴν ἀρετὴν ἐκείνῃ παρὰ πάντων τοῖς ἀνθρώποις ποιήσασθαι.

Has illi nos vigilias vigilauimus; bas in ferias dedimus ac damus. Obeliscos & Pyramidas cum Mausoleis non inuidemus, quorum memorias vel longa annorum series delet, ipsaq; fuga temporum abolet; vel orta tempestas & impotens Aquilo euertit, & prosternit. Senium pietas non sentit, & sola virtus, ut ille ait, clara aeternaq; habetur. Res ergo pie religioseq; per Canisium gestas, non sine labore primum ex Belgica, Italia, Sicilia, omniq; dein Germania

Handwritten scribbles and the number 4

mania

EPISTOLA

mania collectas in litteras misi, atq; in
 hominum memorias foras dedi, & in-
 clita Reip. vestrae nomini inscripsi, tam
 bene de Canisio, tam praclare de Socie-
 tate merito. Clamant saxa & siluae,
 quae iussu & imperio vestro in funda-
 menta, parietes, teeta coierunt, ut no-
 bis hospitium vocatis pararetur. Stat
 celsa in rupe & velut immobili capito-
 ly saxo nobile Musis Athenaeum, ve-
 strae iuventuti erudiendae constitutum.
 Conditum est a vobis amplum & ma-
 gnificum Sociis domicilium, vnde velut
 ex arce ad populum iuuandum decur-
 ramus. Visitur aedes sacra a fundamen-
 tis quoq; in caelum educta, sublimis, au-
 gusta, vestraq; magnificentia digna, cae-
 lestium copiarum ductori Michaeli nun-
 cupata, illustre & aeternum inclitae Rei-
 pub. monumentum. Accedit etiam ve-

Vide post 2 paginas ^{stra}

AD REMP. FRIB.

stra singularis aduersus Societ. bene-
uolentia, omnibus aedificiorum molibus
potior, cui nos pro Viribus respondere
par est, vestraeq; Reip. succurrere, siue in-
formanda est ad omnem honestatis lau-
dem, & virtutis elegantiam tenerior
etas; siue populus pro concione erudi-
endus, qua via rectâ ad cælum tendat;
siue ægri in morbo leuandi; siue cum
morte luctantes in hostem armandi, cæ-
loq; transmittendi; siue circumstrepenti-
um rabies luporum ab ouilibus Christi
arcenda, siue qua alia via, consilio, vo-
tis, auxilio Resp. iuuanda. Utimini So-
dalib⁹ ad hoc natis, vt Vrbes, Prouinci-
as, populos, respublicas, regna, omnemq;
orbem terrarum propius cælo admoue-
ant, secumq; ad beatam & immor-
talem vitam deducant. Amat So-
cietas nostra nomen omne Helueti-

X 5

cum

EPISTOLA

cum, exosculatur fidem, cuius custodia summi terrarum praesides sua latera vitamque commiserunt, hodieque praepopularibus committunt; amplexatur in Catholicis nunquam extinctam in religione defendenda constantiam, in qua vestra quoque inter caeteros eximia virtus saepius enituit, cum toties sollicitati, toties fatigati, toties prouocati, nunquam ab auita maiorum pietate vel latum unguem, quamuis undique hostibus Catholica disciplina circumsepti, dimoueri potuistis. ad quam rem testandam ac firmandam etiam Societatis aliam suppetiatum euocastis, quae caelestibus armis pro populo ne luporum incurfione turbaretur, excubaret & propugnaret. Sed redeo ad Canisium, cuius memoriam vobis ita suggero, ut meminere extremum eius

actum
 vide ante 2
 paginas

AD REMP. FRIB.

actum à vobis mihi potissimum suggestum. De fide, quod quidem caput est in historia, ausim, quantum industria fert hominis, polliceri certa testataq; denarrari, quod & adiuncta saepe illustrium & publicarum Academiarum monumenta; Collegiorum & Prouinciarum annales; ipsiusq; Canisii ad plures compositæ literæ vel acceptæ; Summorum deniq; Pontificum, Imperatorum, Principum, rerumq; publicarum tabulæ, quibus maximè nitimur, docebunt, planissimumq; facient. Quod si porrò talem ego Canisium, qualis dudum in animis vestris viuit, calamo non potui vel assequi, vel exprimere; desinite mirari; Viuunt imagines animorum; mortuæ sunt literæ, quibus tamen auctoritate nominis vestri vitam dabitis, si quod futurum omninò speramus, gratam vobis

bis

EPISTOLA AD REMP. FRIB.

*his mentem nostram conatumq̄ fuisse
ostendetis. Monachij Boiorum, Ca-
lendis Mays, Anno post receptam
mundi salutem C I D I D C XIV.*

INDEX

I N D E X
C A P I T V M

LIBRI PRIMI.

	Fol.
I. Patria, natalis, educatio Canisij. r	
II. Canisius à Petro Fabro Societati adiungitur.	15
III. Coloniae fundamenta Collegij iacit.	22
IV. Studia prosequitur, sacris initia- tur, legationes obit.	30
V. Romam & Siciliam petit, Ger- maniam repetit.	41
VI. Quid Viennae Austriae promo- uerit.	48
VII. Pragam Sociorum Coloniam deducit, WORMATIAM à Ferd. Cæsare ad disput. mittitur.	63
VIII. De Collegij Ingolstadiani ini- tiis.	57
	IX.

69. 5. 1610. 26. 11.

I N D E X.

- IX. Romam redit, inde in Poloniam,
Germaniã, & Augustã Vindel. 84
X. Collegiũ Monacẽse instituitur. 94
XI. Collegij Oenipontani initia, res
Sociorum Augustæ. 107
XII. Academia Dilingana cõditur. 115
XIII. Academia Dilingana Societa-
ti transcribitur. 119
XIV. Varij labores Canisij 130

LIBRI SECUNDI.

- I. Quid Romæ gesserit Canisius. 136
II. Nuncius Apostolicus ad Germa-
niæ Principes legatur. 148
III. Cathedram Augustanam Grego-
rio Roseffio committit, libros
condit. 154
IV. Energumenam curat. 157
V. Præfecturam Prouinciæ Paulo
Hoffæo tradit. 167
VI. Othonis Truckessij Cardinalis
mors & elogium. Canisius comi-
tia adit, Marianum opus edit. 170
VII. Fri-

Vide ante 2. pag.

R E R V M.

Vindobonensis

VII. Friburgum Nuithoniæ Helue- tiorum proficiscitur.	174
VIII. Collegium Friburgense incho- at.	181
IX. Extremus vitæ actus Canisij.	186
X. Mors Canisij.	194
XI. Forma Corporis.	206

LIBRI TERTII.

I. Pietas & religio Canisij.	209
II. Pauperum & paupertatis studi- um.	220
III. Custodia sui.	226
IV. Miracula Canisio viuo mortuo patrata.	230
V. Lucubrationes Canisij.	263
VI. Elogia & iudicia variorum de Ca- nisio.	268
De vita & morte R. P. Theodorici Ca- nisij Petri ex Patre fratris.	283

AVCTO-

AVCTORITAS R.P.
PROVINCIALIS.

Libros tres de vita R.P. PETRI CA-
LNISII à MATTHAEO RADERO
Societatis nostrae presbytero conscriptos, & à
destinatis Ordinis nostri Patribus lectos pro-
batosq̃, ego MELCHIOR HARTE-
LIVS Societatis IESV per Superiorem
Germaniam Praepositus Prouincialis, ex au-
thoritate admodum R.P. N. CLAVDII
AQUAVIVAE Societatis IESV Prae-
positi Generalis in lucem edi permitto. Mo-
nachij Calendis Ianuariis. CIO. IOC. XIV.

Melchior Härtelius.

DE

DE VITA R.P.
PETRI CANISII

LIBER PRIMVS.

PATRIA, NATALIS,
EDVCATIO CANISII.

CAPVT I.

NON est obscurum mihi,
viros & re ipsa pios, & o-
pinione sanctitatis illu-
stres, de generis splendo-
re, maiorum ceris, familiae claritate
rogatos, vel ipso silentio nobilitatis
ornamenta dissimulasse, vel caelum
patriae loco indigetasse, vel auerso
sermone alia omnia respodisse; cum
A parentum

parētum & propinquorum charitates omnes, vna religionis modestia, Christiq; amore commutassent. Sed non perinde alij de ijs, vt ipsi de se tacerunt; nam quantò studiosius illi domesticas laudes premere conati sunt, tantò curiosius cæteri peruestigarunt. Vt enim omnis insolens de se prædicatio fœdè sordet; ita modesta taciturnitas ignotum mirificè commendat, ac veluti publicum mundi sidus orbi terrarum spectādum proponit. Fuit Canisius inter suos bono loco natus, habuit parētes copiosos & consulares; præter nomen tamen nihil admodū ex ipso potuit cognosci. Ex fratre, cognatis, popularibus, aliisque, si quid de sanguine Canisij, & propinquitate quæreret, discendū fuit. Ergo Sicambri, (hodie Geldris) gente fortissima, & gentis vrbe principe, magnorum ingeniorum alumna ortus, Nouiomago patria, Theodoro Canisio auo, Iacobo patre,

*Theo-
rus Cani-
sius auus.*

tre, matre Ægidia Honuuingana (cuius maiores Siluaducis, Nouiomagum commigrarunt) iure poterat gloriari. Sed cum ad cælestis patriæ metam cogitationes suas omnes destinasset, oblitus terræ, sui, suorumque altius (vt illi) caput humanis exeruit. Iacobus primam ferè ætatem in cultu ingenij posuit; vnde comparata sibi magna eruditionis fama, iuris enim consultissimus erat, Lutetiâ Parisiorum euocatus, principis Lotharingiæ liberos ad omnem virtutis & doctrinæ laudem ac elegantiam cœpit informare; simul in consilium & vsum Reipub. adhibitus, serò tandem patriæ desiderio captus, impetrata missione ad Carolum Egmondanum Sicambrorum principem abiit, locumque inter primos Aulæ & Senatus proceres inuenit: quem ob Eloquentiæ & doctrinæ excellentiam, prouinciæ præses, grauissimis legationibus

*Iacobus
pater quæ
sirr.*

4 DE VITA P. CANISII

ad Christiani id temporis Imperij
Dominos, præfecit. Nouiomagi con-
sul nonùm ex ordine, & extra ordi-
nem, difficilioribus Reipub. tem-
poribus, duobus ipse Consulibus
consularis adiunctus, perpetuum
quodammodo magistratum gessit.
Hic ipse est Iacobus qui fæderis inter
Carolus V. O. M. Imperatorem, &
Guilielmum Sicambriæ, Cliuiæ, Iu-
liæ, & Montium principem, aliarũq;
præfecturarum toparcham, atq; or-
dines prouinciæ, potissimus auctor,
ac veluti pater patratus fuit. Multa
possent de vniuersa & numerosa Ca-
nisorum familia tradi, sed omissis
hisce, quæ vix nostra censerentur,
ad Petrum ipsum veniamus, quem
annus à Christo nato primus & vige-
simus post millesimum quingentesi-
mum, VIII. Idus Maij, qui D. Micha-
eli cælestium copiarum principi fa-
cer est, in lucem feliciter edidit, cum
Leo X. Pontificatum, imperium Ca-
rolus

*Natalis
Canisis.
CIC. ID. XXI*

LIBER PRIMVS CAP. I. §

rolus V. administraret. Teneram
 pueritiæ ætatem Nouiomagi in pri-
 mo literarum tirocinio, & virtutis
 rudimento posuit. Sæpius enim iam
 tum futuræ pietatis indicia prode-
 bat, cum non rarò, nocturnis horis,
 & diurnis sola, remotaque à strepitu
 familiæ captans loca, Numini suppli-
 cabundus, votis & precibus intentus
 deprehensus est. Horrente setis tu-
 nica tenerum corpusculum afflicta-
 uit. Ipsis Orgiorum solennibus, in-
 ter lautas mensarum epulas accum-
 bens, à gustu vini pro debacchanti-
 um salute abstinuit. Erat Arnheimij
 *Reinolda, perquam honesta & reli-
 giosa vidua, quæ suis facultatibus Xe-
 nodochio transcriptis, id vnum stu-
 debat, vt omnia vitæ suæ studia vni
 Deo probaret; huic iter facienti, in-
 ter Neomagum & Arnhemium, De-
 us familiariter aperuit, quæ proximè
 secuturis annis tempestates rebus
 publicis imminerent, quæ principū

*Pietas Ca-
nisi pueri*

*Reinolda
Gatsciniū
de Canisio.
*Reinerā
sine Rein-
hardam
alij Secans*

diffidia, qui religionū errores, quanti bellorum turbines omnes Germanias, Galliasque, & potissimum Belgas essent oppressuri. His subiecit, armis utcūq; positis, religionem quoque Catholicam per nouum religiosorū presbyterorū ordinem (Societatem nostram designabat) instauratum iri. Hęc oracula Numinis cum Reinolda in corona cognatorū exponeret, & inter ipsos propinquos Petrus Canisius tredecennis puer adstaret, Reinolda ad illum conuersa, humerosque stantis permulcēs, Et hic, inquit, vnus ex illa familia Sacerdotum IESU erit, qui in sanandis Ecclesię vulneribus desudabit. Quę omnia, quām vera præsenserit, euenta docuere. Idem religiosa & nobilis virgo de Canisio, vt infra, & de Reinolda pluribus ostēdam, prędixit. Petrus adhuc in ephēbis ad politioris literaturę elegantiam, & iuris diuini ac humani cognitionem comparādam, Coloniā Agrippinam

pinam profectus, doctorem vel domesticum, vt opinor, præceptorem, vel politiorum certè literarum & Eloquentiæ magistrum habuit primū

Nicolaum Eschium presbyterum; *Nicolai Eschij Virtus & cura de Canisio.*
 anno quippe CIO. IO. XXXIV. in album contubernij Montani inscriptus legitur.

Huic Eschio plurimum debuit virtus & innocentia Canisij, singulari studio ab illo custodita. de quo suo doctore, viro æterna memoria dignissimo, & omnium præceptorum exemplo hæc ipse Canisius in libro Confessionū, quem ad S. Augustini imitationē de seipso scripsit, denarrat. Ipsius enim verba, quod singularē spirent pietatem, & maiorem faciant fidē historiæ, placuit subscribere:

Ceterum (inquit) vt ad præceptorem, imò ad patrem Eschium reuertar, benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius, qui talem tribuit tibi ad pietatem magistrum & hortatorem quotidianum, vt qui non mea, sed me, salutemq; me-

am amaret, & curaret sedulo. Hoc ipso ducte,
 displicebam mihi paulatim, ut rectius pla-
 cerem tibi Deus, quem adhuc parum cognos-
 cebam, minusq; timebam in illo flore iuuen-
 tutis. Illius consilia, mores, exempla, nouam
 veluti lucem inferebam oculis, & auribus
 meis. Illius autoritate frangebam, & com-
 primebam precipites motus, ac vanos ardo-
 res adolescentiæ, illius familiaritate conten-
 tus, reliquas necessitudines & sodalitates fa-
 cile negligebam. Nullus (quod sciam) fuit
 mihi tum charior, ac coniunctior; tantum-
 que illius iudicio tribuebam, quantum à filio
 pater desideraret. Neque solum in confесси-
 one secreta me totum illi, & sæpè quidem ape-
 riebam, verum etiam prius quam nocte tu-
 bitum discederem, exponebam illi familiari
 colloquio (tanta erat fiducia) lapsus, inepti-
 as, & sordes animæ meæ, ut illi iudici rati-
 onem erratorum, ac transactæ diei redde-
 rem, ac si vellet etiam peccatorum aliquam
 luerem pœnam. Agnosco & reuerenter lau-
 do misericordiam tuam, quæ semper, & ubi-
 que vias meas prosperabat. O custos fidelis
 hominum,

hominū, & protector vitæ meæ Deus. Hunc virum Colonia velut alterum Ananiam ad me instituendum, tibiq; propius coniungendum (vt arbitror) certa prouidentia tuæ lege destinasti. Igitur ille pro me sollicitus esse pergebat, precabatur, flebat, benedicebat, præmonebat, vrgebat, atque scribebat. Et tum aliquando ab illo abessem diutius, iamq; in patria mihi plusculum indulgerem, ac laxiorem vitam amplexurus viderer, per illum ipsum ad me tum venientem, veluti dormientem filium excitasti, & negligentem corripuisti, & lapsurum erexisti, & imbecillum ad te reuocatum illius cura & opera in via tua confirmasti. Pungebat cor meum cum ex illo audirem & discerem huiusmodi sententias: Seruire Deo regnare est. Sola salus seruire Deo; sunt cætera fraudes. Si Christum bene scis, satis est, si cætera nescis. Idem prudenter hoc agebat, vt quotidie caput ex 4. Euangelij vnū legerem, & in eo sententiam illustrem eodem die subinde meditantam exciperem, memoriaq; tenerem. Accedebat & alia piorum authorum lectio,

per quos de timore & amore tuo me commo-
 nuisti. Nec minus iuuabar sanctorum ho-
 minum propositis exemplis, & inspectis
 historiis, in quibus saepe versabar. Hinc
 mea fides, & spes ad meliora spectanda exci-
 tabatur: Hinc mundi amor, & timor in a-
 nimo meo magis euilescerat: Hinc euangeli-
 ca tum praecepta, tum consilia mihi calcar for-
 tius, & desiderium impensius adiciebant.
 Praeuenisti me Domine misericordia tua,
 multisq; modis, ne peccarem grauius, prohi-
 buisti, & à lata via, quae mundi amatores ad
 perditionem abducit, pedes meos cohibuisti.
 Tibi gratias dicant omnes innocentes, & sancti
 tui, quod posueris super me manum tuam, &
 singularē meae salutis, vitæq; curā habueris
 continēter illis praesertim annis, quibus ado-
 lescētes mūdi blandimentis, carnisq; volup-
 tatibus dediti, dum à lege tua discedunt, se-
 ipsos perditum eunt, & in mille Sathanae la-
 queos incidunt, quamuis imprudentes, mor-
 bosq; saepe grauiores contrahunt, quàm quos
 tota deinde vita superare, & funditus euelle-
 re possint. Confiteor nomini tuo Deus, lumen
 & virtus

LIBER PRIMVS CAP. I. II

& virtus animæ meæ, qui pascis & regis me
 ab infantia meâ, & cui numerati sunt om-
 nes capilli capitis mei: gratias tibi ago de
 donis tuis, quæcunque in me, per me, &
 propter me operari dignatus es. Sub umbra
 quidem alarum tuarum die ac nocte prote-
 xisti, & quasi pupillam oculi tui me custo-
 diuisti, non secus ac aquila prouocans ad
 volandum pullos suos, & super eos voli-
 tans, quæ expandit alas suas, & assumens
 eos, portat in humeris suis. Tu omnes
 vias meas prouidisti, possedisti renes meos,
 suscepisti me de utero matris meæ, super
 viam inimicorum meorum extendisti ma-
 num tuam, & saluum me fecit non iusti-
 tiæ meæ, sed dextera & misericordia tua,
 cui sit omnis laus, & gloria in secula secu-
 lorum. Precor te Domine, fidelissime
 custos, & amator humani generis, quam
 tribuisti gratiam indigno puero mihi,
 eam multis alijs infunde, auge, perfice, Vota Ca-
 ut à mundi turbis, & periculis illis matu- nisti pro
 rē semoti, bonos, piosque præceptores habe- iuuentute.
 ant, quorum præceptis & exemplis adiuti,
 morum

*Obserua
adulescens*

*morum vitia potius, quàm barbarissimum
fugiant ac detestentur. Discant illi salutaria
magis, quàm vana, firma, non vaga sectari
studia, & mihi obseruent proprium scopum,
ut suo & aliorum commodo doctrina solida
rectè & conuenienter uti velint & possint,
primùm quidem ad nominis tui gloriam, cui
seruire debent omnia; deinde verò ad profe-
ctum Ecclesie tuæ, cui magis quàm patriæ,
amicis & parentibus gratificandum & ob-
sequendum est. Vides quantum Cani-
sius in Eschij disciplina ad virtutem
promouerit. Obtulit illi pater in spõ-
sam, virginem opibus pollètem, for-
ma præstantem, fortuna satuque no-
bilem, quam ille spe cælestium gau-
diorum, constanter repudiauit. O-
stendit illi parens Ecclesiasticos ho-
nores & opimas canonicorum con-
ditiones; sed Canisius iam tum glori-
am in gloriæ & opum contemptione
quærebat. Studia, post pueritiam, &
cælestis sapientia Canisio maximè
cordi erant, Philosophiæ tirocinium
posuit*

*Nuptias
repudiat.*

*Dat operã
Philosoph.*

posuit apud Ioannē Nouiomagum, cuius in Bedam extāt scholia de temporum ratione, & natura rerū commentationes, Apologeticus pro Areopagitæ libris, aliaq; de numeris. Sed hoc sidus, draconis cauda perstrictum, hæresi que occæcatum, & Coloniae extinctum, à sepultorum quoque Catholicorum societate exclusum est. Canisius in Philosophiæ spacijs tātos processus fecit, vti cum decimum nonum ætatis annum ageret, suprema Philosophiæ laurea in collegio Montano donaretur. Id locorum Canisius Andreae Bardevvici eruditi & clari V. contubernio utebatur, sensimque in doctorum virorum familiaritatem ingressus declamando, & quotidianis exercitationibus, cum dicendo, tum concionando non mediocrem eruditionis, facundiæ & pietatis famā cum apud alios eruditos collegit, tum præsertim apud Laurétium Surium, quem sibi

*Andreas
Bardevvicius post Eschium, vel cum Eschio hospes Canisii.*

*Laurenti-
um Suriū
à Luthero
auertit.*

sibi maximè conciliauit, cuique ma-
ximus deferendę impij Lutheri sectę
auctor fuit: cum quo postea familia-
rissimè vixit, & frequenter de san-
ctioris vitę disciplina ineunda, de re-
rum humanarum contemtionē, cæ-
lestiumque desiderio pertractauit.
Denique eò descenderunt ambo, vt
fugientia omnia fugienda, & æterna
sibi vnicè complectenda arbitraren-
tur, quod præclarè intelligerent,
summam vitæ esse breuē, spes mor-
taliū fragiles & inanes, vota incer-
ta, nisi in cælo defigerentur. Hæsit er-
go apud S. Brunonis cœnobium in
Carthusia Surius, nec Canisius de re
magis deliberabat, quàm de familia,
in qua cum operæ fructu, Ecclesiæ
emolumento, ad maiorem sempit-
terni Numinis laudem versaretur,
quam illi Deus hac via, quam
exponam, ostendit.

CANI-

CANISIUS A PETRO
FABRO SOCIETATI PRIMVS
E GERMANIA ADIUNGITVR.

CAPVT II.

Canisius decurso Colonia Philo-
sophiæ studio, cælestium litera-
rum mysteria mox ingredi, & sancti-
ori Theologiæ operam omnem im-
pédere cœpit. Ad quam rem felicius
& commodius exequendam, studuit
omnia à se gaudia corporis remoue-
re; nuptiisq; & cõiugio in omnẽ vitã
renuntiare. Quã obrẽ ipso die S. Mat-
thiæ, cùm annũ ageret vndeicesimũ
castimoniã voto signauit, nec vnquã
postea resignauit; sed mente ad diui-
na translata in studio sapientiæ, quã
purus, & à corporis vitiis liber anim⁹
mirificè imbibit, miris modis profe-
cit. Venerat interea loci Moguntiam
Petrus Faber, è primo Sociorum de-
cẽuiratu à Cardinale Alberto Archi-
episcopo Moguntino Spira euoca-
tus,

*Canisius
Castimo-
niam ado-
lescens vo-
uet.*

CIS. IC. XL.

*Petri Fab-
ri Virtus.*

CIS IC XLII

tus, ibique res memorabiles gerebat, ad indictū à Paulo III. Tridenti conciliū destinatus, quod per id tempus atrox inter maximos Christiani orbis principes Carolū Imperatorem, & Franciscum Galliaē regem, bellum exortum disturbavit, cum nusquam tutus viarum commeatus esset. Quæ causa fuit, quam obrem Petrum Fabrum apud se Cardinalis retineret, ut aliquid è voluminibus sacris publicè explanaret; qui mox cæleste psalmodum carmen Davidis cœpit in Academia Moguntina cum ingenti applausu explicare. Nec minus interim studij in rerum diuinarum contemplationem aliorumque salutem omni ratione expediendam contulit, cum alios exemplo & modestia vitæ, quæ maximum habet ad permouendum momentum, alios literis, alios familiari sermone ad virtutis laudē, rerum præsentium contemtionem, sui despicientiam, Christi amorē incitaret.

*Psalmos
exponit
Moguntia
Faber.*

citaret. Longè proinde lateque fama viri dilata, absentes etiam, vt solet, in sui admirationem rapiebat, quæ Canisium quoque Coloniae afflauit, tantoque videndi Fabri desiderio inflammavit, vti sibi tanti viri conspectum & congressum nullo modo negligendum putaret. Numinis igitur impulsu expeditus Moguntiam aduolat, seseque Fabro religiosis meditationibus imbuendum committit. in quibus tantum rerum diuinarum spiritum hausit, vt desertis omnibus studiorum præmijs, & speratis dudum honoribus abdicatus, totus in auctoritate Fabri esset, Deoque se, quantus quantus erat, & societati per prima vota, VIII. Idus Maij año salutis parte 1543 tertio & quadragesimo emanciparet. Quod ipse Canisius conceptis verbis, Romæ ex ipsius autographo exscriptis, & ad me transmissis, testatur, egoque lectori cognoscendum sub-
licio.

*Canisius
P. Fabri
conuenit.*

CICIOXLIII
 Notum Ca
 nisii.

IN NOMINE DOMINI. AMEN.

Anno 1543. die Apparitionis S. Michaelis, aut in octava Maii, qua dies mihi natalis est, tribuens initium anni 23. etatis meae, post maturam deliberationem, ego Petrus Canisius Nouiomagensis, voueo simpliciter Deo omnipotenti, B. Virgini Mariae, S. Michaeli Archangelo, & omnibus Sanctis, ex nunc me transiturum ad obedientiam Societatis, qua dicitur IESU Christi. similiter Domino Deo. & Sanctis eius, promitto firmiter & voueo, quod per diuinam gratiam velim etiam ex nunc actualem assumere paupertatem, nisi quatenus & quamdiu Praepositus dictae Soc. aut eius loco M. Petrus Faber impedierit, qui nunc dignatus est me in Probationem suae Societatis recipere. Voueo praeterea peregrinationem instituere ad limina SS. Apostolorum Petri & Pauli Romae, & hoc quamprimū, si non aliter determinauerit idem M. Petrus. Quod si in ordinem Societatis huius me non acceptari contingat, volo me tunc statim obligatum esse, secundum consilium ipsorum professorum

*in eadem Societate, ad acceptandum pro-
tinus ordinem alium probatum in vita
communi, & approbata obedientia. Atque
hac omnia duntaxat propter honorem & a-
morem IESV Christi Domini nostri, deinde
simul ad honorem & seruitium gloriosa Vir-
ginis Mariae, sancti quoque Michaelis, & o-
mnium Sanctorum, in salutem animae meae. amen.*

*Sic praesenti manus meae subscrip-
tione, sic & sumptione sanctissimi
Corporis Christi perpetuo conte-
statum manere volo.*

*Modis omnibus oro simul & requiro, ut
superiores mei me commoneant, corripi-
ant, & ad haec obseruanda rigide compel-
lant si forte (quod absit) contingat me con-
uerti retro, & meditari suffugium & ex-
cusationem ab omnium horum impletione.*

*Extat & Epistola Canisij Ioanni Nicolaus
Busæo claro è Socijs viro inscripta, Ser. in Mo-
gunt. lib. 17.*

in qua de Fabro multa, & suo cum illo Moguntiaë congressu, quando ad Conradum apud Diui Christophoriædem parochum, quem Faber ex impura ad sanctam & religiosam vitam traduxerat, diuertit. Epistolam Nicolaus Serarius Moguntiaë historiæ inseruit. Fabrum porro Canisius & præsentem & absentem tanti fecit, uti vix hominem, sed delapsum aliquem è superis cælitè veneraretur: quod ipsius Canisij literæ ad familiarem datæ, quando Moguntiaë cum Fabro versabatur, attestantur in hæc verba scriptæ: *Secundis ventis Moguntiam veni, virum quem quæsiui, si tamen vir est, & non potius angelus Domini, meo magno bono reperi; quo nec vidi, nec audiui doctiorem, profundiorēq; Theologum, aut tam illustris eximiaq; virtutis hominem; Illi nil æquè in votis est, ac Christo cooperari in salute animarum; nullum ex illius ore verbum, siue in usu, familiariq; congressione, siue dum mensæ accumbit, prodire audio,*

dio, nisi quod Dei honorem & pietatem so-
 net, neque tamen ob facundiam audientibus
 grauis aut molestus est. *Authoritatem tan-*
tam habuit, ut ei se spiritualiter informan-
dos multi religiosi, multi Episcopi, multi Do-
ctores tradiderint; inter quos est Cochleus
ipse, qui pro ipsius instructione gratias se
reddere pares unquam posse negat; Multi
Sacerdotes & cuiusuis Ordinis Ecclesiastici,
vel concubinas abiecerunt, vel seculum re-
iecerunt, aut à grauib; flagitijs ad frugem
meliorem eo adnitente ad laborantem se se re-
ceperunt. Quod ad me attinet, dici vix po-
test, quemadmodum exercitationibus illis
spiritualibus animũ meum ac sensus immu-
tari, mentem nouis caelestis gratiæ radijs col-
lustrari & nouo quodam me vigore affici
senserim sic ut & in corpus redundante di-
uina beneficentiæ copia totus corroborari,
atque in alium prorsus hominem
transformari vi-
derer.

22 DE VITA P. CANISII
COLONIÆ FVNDAMENTA COLLEGII IACIT.

▲ PROPINQVIS VEXATUR.

CAPVT III.

CAnisius à Fabro Coloniam remissus, cœlestes in pectore faces, ex ore Fabri haustas, secum detulit in ciuitatem, quas mox familiaribus suis, atque inde alijs atque alijs admouit, quibus multorum animos ad futuræ vitæ spem amoremque vehementer inflammavit. Ac primum omnium hospitem suum Andream Heerlæum Bardeuicium, Theologiæ candidatum, ad S. Gerionis Canonicum Societati mirificè conciliauit, & mox omnem B. Brunonis Carthusianorum familiam adeo sibi, Fabro & Socijs omnibus deuinxit, vti neque meliores tum Coloniae patronos, neque munificentiores

*Sementem
Virtutis
facit.*

centiores in se fautores nostri, quos Canisio Agrippinam redeunti Faber Socios adiunxerat, experirentur; quod Societati tum primum Coloniae per Canisium natae vehementer profuit, cum inopia patrum rerum ibi tum omnium egentium liberaliter succurrerunt. Ipse Prior Cœnobij Gerardus Hammontanus aduentum Fabri magnoperè desiderabat, ut ab eodem vitæ sanctioris præcepta cognosceret. Canisius interea Coloniae cum Alphonso Aluaro se totum in pauperum curam & officia charitatis non sine studiorum iacturâ effudit, ut hoc nomine à Fabro per literas fuerit dehortandus, & docendus, ita cum miseris tempus esse transmittendum, ne rebus maioribus & publicis idem subducatur; quærendos potius, quos in huiusmodi occupationibus sibi possint certis temporibus sufficere; cursum studiorum nec dum ad me-

*Cartusi-
anorū Co-
loniensiū
in primos
Societ. Pa-
tres libe-
ralitas.*

tam perductum, non esse abruptum, interiungi subinde posse, non abiungi. Sed accidit interim, uti voluntate Numinis Iacobus Canisij parens è statione vitæ euocaretur, & Petrus herciscundæ hæreditati domum citatus, Neomagum veniret. Quod ubi Faber (qui per eos dies Louanio, ubi maximas res gerebat, Coloniam venerat, ut nouale Patrũ illustraret) sensit, cum Canisium præsentem nõ offenderet, magnoperè mirabatur, quid ei præter spẽ obuenisset. Postquam Patri funebria persoluerè didicit, extemplo ad eum literas amoris & officij plenissimas expediuit, in quarum exordio, eum de morte patris æquo animo ferenda solatus, monet, ut quamprimum Coloniam reuertatur. Canisius, ut erat ad Fabri nutum factus, rebus ut cunque compositis, & bonis magnam partem in pauperes tributis, Coloniam aduolat, quem acerrimæ no-

uercæ

uerca litera è vestigio consecuta in patriam reuocabant, quibus grauissimè querebatur, fundos paternos alienis erogatos; de hæreditate nondum plenè conuentum; illum à peregrino homine per speciem religionis ob spem prædæ circumuentum; à suis auulsum. rediret ad suos, matris orbitatem solaretur, notos & agnatos spe sua non destitueret; ignotos negligeret. Hæc & his plura, quæ ira & indignatio pleno thylaco suggererant, mater Canisij nouerca ad Fabrum. Faber Canisio recepto recreatus, ad nouercam ipse cum Canisio rescripsit, docuitq; se Canisio non fuisse bonorum in alienos partendorum auctorem, nec Petrum ad se, spe vllius cõmodi aut numi allectum, cum vterq; & tota Societas, in verba paupertatis iurarint. Non erit abs re partem longioris Epistolæ apponere, vnde spiritum & sapientiam Fabri discas.

B 5 VENE-

VENERANDA ET CHARIS-
SIMA IN CHRISTO
Domina.

*Petr. Fab-
ri litera ad
Canisi,
nouercam.*

M Petrum Canisium filium tibi quidem
semper haecenus charissimum, nunc
verò degenerem prorsus factum esse conque-
reris, idq; mea vnus opera factum arbitra-
ris. Ego contra, cum videam honestissimum
& optimum adolescentem firmissimo spiri-
tus & amoris glutino mihi coniunctissimum
ac vnum propè mentis ac voluntatis consen-
sione factum esse, non possum non ex animo
optima quaeq; illi velle & peroptare, vsq; eorut
propinquis eius & consanguineis omnibus,
quiduis me debere arbitrer. Consanguineos
dico non eos suntaxat, qui Christiana vni-
onis & Euangelica perfectionis vinculo sunt
deuincti, sed eos etiam, quos secundum car-
nem amicos & coniunctos habet. Hinc fit, vt
multum & frequenter Deo Opt. Max. sup-
plicem, ac preces fundam pro anima parentis
illius nuper in Christo defuncti, pro tua con-
solatione, pro liberis, propinquisq; vestris.

Ita

Ita ne verò inquires? Quid igitur est, quod
 M. Petrum à nobis auocasti, quem nobis præ-
 sentia sua consilio, adiumento, & consolatio-
 ni esse non ignorabas? Quid facias, obsecro,
 Christiana Domina, si ex vna parte videas
 Christum IESVM in ipsius mente & spiri-
 tuali profectu veluti deliciis quibusdam per-
 frui, atque conuiuiscere velle? ex altera verò
 carnales amicos atq; propinquos in eius car-
 nali presentia, bonisq; fluxis & caducis glo-
 riarum modis omnibus percipere? Certè si mo-
 do æquum me hic arbitrum admittere ve-
 lis, consultius potui facere nihil quàm illum
 in spiritali suo studio adiutum velle, neque
 tamen in eo gloriam aliquam querere, &
 simul operam dare, ne ex eius fortunis
 vel teruntius vnus in meum usum con-
 uertatur. Questio, vt audio, tota est
 de rebus temporalibus, paucis curæ, quò
 nam anima M. Petri perueniat. Sed id
 grauitè & molestè multi ferunt, si quæ hæ-
 reditario iure illi obuenerunt, alienentur.
 Dolemus glebã à gleba disiungi. aximas vero
 nostras à suo conditore Deo, cui adherescere
 summa

summa

summa felicitatis, abstrahi, auelligi, non do-
lemus. Hoc autem, super quo vel emori cu-
pio, si haecenus, quod quidem sciam, illorū
temporalium bonorum quicquam in rem
meam cesserit. Fidelis Deus, qui hac in parte
me fidelem fecit, ut spero in gloriam suam,
ut ne quidem statuere queam gloriam pro-
priam in temporalibus. Cur ergo hic, inqui-
es, non illum id facere prohibes, quod scis no-
bis omnibus esse longè gratissimum? quan-
tum ille bonorum distraxerit, non mihi pe-
nitus est perspectum; neque tamen, ut libe-
rè, quod sentio, eloquar, eius factum impro-
bo. Quae enim alienare dicitur, ea in pios u-
sus conuersa esse intelligo, atque ita si verè
ratiocinari velimus, non tam alienata vi-
deri debent, quam proprio germanoq; posses-
sori Deo, cuius sunt omnia, quae huius orbis
finibus continentur, restituta. Et quod hic
crimen? quam secum aduexit supellectilem,
eam & apud ipsum & in ipsius esse potestate
scito. Aliud spectat hac paucorum congre-
gatio; alijs lucris nostra inhiat Societas,
quàm ut optet peritura, igneq; consumenda
aedificare.

si via per-
fectus assa-
hade, & de
qua habes,
& da pau-
peribus,
&c.

adificare. Cetera quæ de me sparguntur, vaniora esse sum ratus, quàm ut à vobis iis fides adhibenda esse videatur, cum præsertim tales vos esse credam, qui & Deum timeatis, & de proximo non nisi bonum cogitare didiceritis. Nam quod me peregrinum & ignotum clamitât, non diffiteor, sum enim peregrinus, sicut omnes patres mei sum, inquã, peregrinus in terra prouincia huius & peregrinus ero in omni terra, ad quam me Dei bonitas deduxerit, quoad vixero. Nitor autem, & in hoc totus sum, ut possim fieri domesticus Dei, & ciuis Sanctorum.

Repressit his literis Faber importunitatem tum nouerce, tum cognatorum, sed ita, ut omnem mouerent lapidem, quo nostri Colonia pelle-
 rentur. Retenti tamen Canisius & Leonardus Kesselius, de quo ubi locus admonebit, plura referemus: atque hæc quarto & quadragesimo supra millesimum quingentesimum acta conijcio. Proximo, qui fuit quadragesimus quintus, à patriæ & patrimonij

Socij Colonia appelluntur.
 Leonardus Kesselius.

CIC 19XLIV

monij curis, Nouiomagum reuer-
sus, se penitus expediuit, ac deinceps
oblitus sanguinem & propinquos,
totum se Christo consecrauit.

STVDIA PROSEQUI-
TVR, SACRIS INITIATVR,
DOCET, CONCIONATVR,
legationes obit.

CAPVT IV.

ERat Canisius ingenio ad sublimi-
ora diuinarum rerum studia fa-
ctus; corporis & sui negligens, om-
niumque ferè alienarum à literis oc-
cupationum incuriosus, vti amant
esse, qui mente cælestia pertractant.
Attentissimus ad sacrorum oracu-
lorum interpretationes, patrum
sanctorum lucubrationes, senten-
tiarum in obscuris dictis varietatem
cõsensumque; cum auidissimis auri-
bus aliorum dictata hauriret, oculis
perlegeret, animo versaret, quereretur,
in vtram-

in vtramque partem disceptaret, ex quo magnas sibi eruditionis opes, ingentemq; thesaurum sapientiæ comparabat, quo postea ad condendos libros egregiè vsus est. Honore prolytarum, qui dignitatis gradus in Academia est summo proximus, affectus, cœpit ingenij sui diuitias multis vigilijs & sudoribus collectas exponere, eademque opera in Lyceo Montano Coloniae sacram Euangelij historiam explanare, & sacrarum literarum auditoribus in Academia Pauli Epistolam Timotheo inscriptam enarrare, simulque in æde sacra ad populum patria lingua pro concione verba facere. Hoc ipso ferè tempore sacris ritè initiatus, Coloniae in cœnobio Nazarethano primùm Deo, summo cum pietatis sensu operatus est. De loco ipse Canisius literis suis testatus est, cū scripsit: *Cum ex Moguntia Coloniae rediissem, iamq; sacerdos per Catholicum Episcopum ordinatus essem, primum*
verò

verò sacrum in cænobio Nazareth obtulit
 Domino; cæpi quosdam è nostris alere. &c.
 Ordines omnes Colonia, non Moguntia sus-
 cepit, ut ipsemet notavit: Ibidem, inquit,
 (loquitur de Colonia) primum sacra docere
 & concionari cæpi, tua suffultus gratia, nec
 alibi subdiaconus, diaconus & presbyter sum
 factus. Interim * Cyrilli sanctissimi &
 doctissimi Pontificis Alexadrini no-
 bilissima ingenij opera duobus dis-
 tincta voluminibus castigavit, edi-
 ditque, & alterum Sebastiano Ar-
 chiepiscopo Moguntino; alterum
 Theologiæ studiosis nuncupavit.
 Vti mihi Canisij plenum & inunda-
 tum sapientia pectus tanquam flu-
 men occurrat, suis antea aggeribus
 & cataractis clausum, quod repente
 velut cælestibus auctum aquis, per-
 ruptis vndiquaque repagulorum &
 crepidinum claustris, ripisque infu-
 sum, per aperta camporum longè
 lateque restagnarit. Animaduertit hoc
 Claudius Iaius, vir inter primos Igna-
 tij

* Ex edit.
 Melch.
 Neufstani

tij commilitones de religione Catho-
lica in Italia, Boïca, Sueuia, Austria,
& Germania tota præclarè meritis,
cuius encomium apud Ribadenei-
ram in vita Ignatij cognosces; Hoc,
inquam cum Iaius animaduertisset,
Petrum adeo laboribus studiorum
immersum oppressumque, veritus,
ne æstu quamuis sanctarum & altissi-
marum occupationum abreptus, in
breuia & fyrtes deferretur, quod &
facilè fieri posse intelligebat, & factũ
non rarò ex patrum historiis memi-
nerat, Paræneticas ad Petrum ex
Vangionibus Wormatiã, vbi tum
Iaius morabatur, misit, quibus illum
post honoris accepti gratulationem
grauiter & religiosè monet, vt omnes
ingenij, linguæ, & calami labores in
solum Deum sine malo dolo & po-
pularis auræ captatione bona mente
referat, nec aliud inde spectet aut ex-
pectet, quàm Dei O.M. à quo omnia
acceperit, laudem, vbiq; propagan-
dam,

C dam,

dam, & hominum salutem omnibus studijs procurandam. Hortatur deinde, ne sic destineri se docēdi, concionandi, & scribendi munere potiatur, vt inde diuini spiritus vis detrimentum capiat, aut religiosi precandi & contemplandi officijs sua tempora detrahantur aut contrahantur.. Confirmat sententiam auctoritate S. Thomæ Aquinatis, egregij Christianæ disciplinæ Philosophi, quem ostendit nunquam ad munus docēdi, vel commentandi, vel scribendi, disputandūe accessisse, quin prius ad aras confugeret, & propitiati Numinis præsentem opem imploraret. Nihil certè suscipi, nihil profici posse arbitratus, absque nutu diuini adiumento, à quo omnia, quæ vquam benè fiūt, in genus humanum beneficia proficiscātur. Hac ratione Canisius nunc à Fabro à nimia pauperum cura retractus ad studia; nunc per Iaium à studijs ad vota & pias medita-

meditationes impulsus, mediam inter extrema viam ingredi discebat, vt ex consuetudine non longâ, cum Fabro, Bobadilla, Iaio, optimis vitæ, morum & virtutis magistris incredibile dictu sit, quantam sibi in rerum tractandarum vsu prudentiam peperit, quantum in diuinis lumen acceperit, quantum ex omnibus fructû reportarit; vti non solum moderatorum suorum similis, sed etiam par efficeretur. Iam apud Vbios Agrippinos in oculis & ore omnium virtus, eruditio, & matura quamuis in iuvene prudentia Canisij versabatur, cum ipsius Urbis & cathedræ supremum caput cœpit languere, & à recto Catholicæ religionis tramite in Lutheri & Buceri hæresiarcharum, & fidei, Numinis ac religionis desertorum (cū alter à S. Augustini, alter à S. Dominici castris pfugisset) sinistras partes inclinare, secumque subiectos in exitiû trahere. Hermannus Vueda is

*Optimâ
Virtutis
Magistrû
quantum
profint.*

*ct. 13.
XLIII.*

erat Archiepiscopus Agrippinus, & Imperij Romani septemuir, in cælestium literarum cognitione parum benè versatus, eoque infidiis veteratorum & hostium religionis antiquæ obnoxius, circumuentusq; Argentorato Bucerum, Melanchthonem cum Pistorio, Sartorio, & aliis Catholicæ Reipub. pestibus è Saxonia euocauit: vbi ille palam venena feralis sectæ spargere, & populo pro concione imponere, literatis edito Reformationum scripto (quod cum antididagemate tanquam antidoto Coloniensis Academiae ad manus habemus) fucum facere tentauit, eoque loci res erat, vt cum Principe populus vniuersus in discrimen hæreseos veniret. Quod inter primos clarissimus & doctissimus vir Ioannes Gropperus sensit, & cum vniuerso Coloniensis Academiae & Cleri concilio Canisium ad Leodiensem Antistitem aduersus nascentem sectæ flammam

flammam auxilium petitum legaue-
 runt. In qua functione cum diutius
 cogeretur Leodij propter rei graui-
 tatē herere, ne bonas horas otio trāf-
 mitteret, more Societatis interim
 Cathedras procurauit, & festis die-
 bus omnibus historiam Euangelicā
 frequentissima concione explicauit,
 sæpeq; eodem die in Episcopio, pa-
 ræciaque binas conciones habuit, a-
 liās etiam Ecclesiasticos à Decano ci-
 tatos ad officij munus exequendum
 hortatus. Testantur literæ Canisij ad
 Leonardum Kesselium, primum Co-
 lon: Collegij præsidē, quibus docet;
 ipso Natali Christi coactum ab Epi-
 scopo, qui fuit Georgius Austrius Ma-
 ximiliani Romani nominis primi fi-
 lius, ex tempore de rebus diuinis a-
 pud ipsum & aulicos verba facere;
 singularique amoris significatione
 tractatum, ad mensamq; adhibitum.
 Coloniam vbi confecto feliciter ne-
 gotio redijt, illico ab iisdem ad Caro-

*Alter a le-
gatio com-
missa Ca-
nasia.*

*Gropperus
Cardina-
lis.*

lum Quintum in castra super eodem negotio mittitur, quod ipse in confessionis libro de se, & annales Collegij Coloniensis testantur. Carolus sacrum ordinem Clericorum Coloniensium cum Academicis, citato ad causam dicendam Hermanno, in tutelam recipit, & contra Pseudoepiscopum auxilia pollicetur cum aduersarij eundem defendendum suscepissent. Effectumque, ut anno cio. io. XLVII, a summo Pontifice exauctoratus & proscriptus honorem & tiaram Adulpho Schauenburgio cesserit. Gropperus ob fidem & operam Romanæ Ecclesiæ strenuè nauatam, nihilminus suspicatus Friderici Bonnensis Præsulis Hermanni fratris, sedem iussus occupare, demum etiam in sacrum purpuratorum Romæ Patrum consilium à Paulo IV. adscitus est, vir amplissimus, & quo affectus est, honore dignissimus, atque in profligata morum disciplina, cum omnium admiratione

ne

ne aufusse sanctus, quando in suo
 conclauī ancillam, dum lecto stra-
 gula imponeret, deprehensam mox
 exturbauit, & lectum ipsum per fene-
 strā cubiculi contactu fæmine quasi
 pollutum inquinatumq; in viam de-
 iecit. Cuius insignem encomiasten
 egit Surius, cum de Hermanni ex-
 auctoratione narrans res anni cio.
 io. XLVII. tractaret. Canisius dum in
 castris apud Carolum, Coloniensi-
 um causam vrget, in Othonis simul
 Cardinalis & Pontificis Augustani fa-
 miliaritatem, magno optimi Princi-
 pis vsu venit, à quo, post obitam Co-
 loniensium legationem, cum Clau-
 dio Iaio ad concilium Tridentinum,
 anno Christi cio. io. XLVII. cum ipse
 vi. & vicesimum ageret, est missus.
 Cupiebant iam pridem vehementer
 Academici Agrippini Canisium secū
 retinere; sed cum is iam diu Societa-
 ti iuratus, in suorum se maiorum au-
 thoritate esse profiteretur, nec sine

*Gropperi
 Virtus &
 castimo-
 nia*

illorum permissu Coloniae degere posse affirmaret, consilium Academicum literas ad Bobadillam proretinendo Canisio dedit, ex quarum sententia facile potest intelligi, quid de Canisij spe & eruditione senserint: subijcerem verba nisi ad alia properarem. Enimvero eum per orbem Christianum Societatis opera magno opere à Pontificibus, Regibus, & Rebus publicis desideraretur, in tanta sociorum paucitate visum est Canisium auocare, ubi utilius operam collocaret; praesertim cum ea tempestate Patrum in ea ciuitate praesentia parum grata videretur; & socios Canisij, senatus edicto, quod à Canisij propinquis odium in nos, propter ipsum Canisium esset excitatum, tantum non proscripsisset; iamque Alphonsus Salmeron in Hispaniam esset reuocatus, Bobadillam iam ante inde profecto; solo Leonardo Kesselio ibi relicto, qui caelesti potius quam humana

*Leonardus
Kesselius
Vir diuinus.*

mana ope Societatis nomen ibi re-
tinuit, & societatem ipsam postremò
cum ingenti fructu Reipub. restituit.

Canisius, vti narrare cœperam, ad
Othonem reuersus, ab eodem cum
Wolfgango Remio Præposito Augu-
stanae Ecclesiae Tridentum ad san-
ctissimum Patrum concilium mitti-
tur: vbi se cum Claudio Iaio Othonis
legato coniunxit, & cum eodem Bo-
noniam, quo sanctus Pontificum se-
natus diuerterat, se contulit, ibique
publicè in maximo Patrum consessu
sententiam dixit, quæ ex ipsius Cani-
sij tabulis exscripsi. Reliquas eiusdè
legationes à summo orbis Christiani
præsidente imperatas suo loco expone-
mus.

*Tertia à
Canisio
Legatio or-
bita.*

CIO. IO.
XVII.

ROMAM VENIT, INDE
IN SICILIAM, ET ROMA

*Primus
Canisij in
urbem ad-
uentus.*

RVRVS IN GERMANIAM

atq; Ingolstadium.

CAPVT V.

Concilio intermisso magis quàm
C. 5 dimif-

MD. IX.
XLVII.

dimisso, Canisius cum Iacobo Lainefio Florentiam adiit, vbi reliquam ætatem ad septembrem vsq; transegit; Inde ab Ignatio Societatis auctore & Præside Romæ euocatus, diuino planè se gaudio delibutum scribit, quod sibi vrbs tam copioso, tot sanctissimorū Christi athletharū sanguine purpuratæ copia visendæ esset facta. Traduxit Romæ menses ferè quinq; quibus in omnibus se religionis nostræ asceticis magno animi ardore exercuit. Mense Februario in euntis anni MD. IX. XLVIII. destinatus in Siciliam cum Hieronymo Domenicho Valentino, Hieronymo Natali Hispanis, Andrea Frusio Gallo, Benedicto Palmio Italo, & aliis claris Societatis nostræ luminibus, cum fausta Pont. Max. Paulo III. apud quem Canisius publicè dixit, appreciatione periculosa nauigatione vsus Messanam appulit. Collegij Marmertini primum egit Rectorem Hierony-

ronymus Natalis, Rhetorem Canifi- CIC. 10. LIX
 usin Lyceo, Oratorem in templo; ex
 vtriusq; auditoribus magnum ope-
 rafructum retulit. Reuocatus anno
 insequenti Romam, solenni voto- Secundum
 rum quatuor summorum nuncupa- in Urbem
 tione se totum vsu & mancipio Deo aduentus
 & Societati consecrauit. Canisii.

Eodem anno Guilielmus magnus
 Boiorum princeps Alberti parens, Guiliel-
 Guilielmi superstitis auus, proauus mus Boio-
 Maximiliani hodie Boicæ imperan- rū princeps
 tis, fama Societatis ad se perlata, pu- Maximi-
 tauit è re suorum fore, si Patres in lian. pro-
 Boica ad luporum rabiem passim uus, Soci-
 grassantium arcendam collocaret. os vocat in
 Fremebant enim circum ouilia Boicam.
 Christi immanes feræ, & magnam
 Germaniæ partem inuaserant, fœ-
 dumq; in modū lacerabant. Iam Pro-
 uinciæ Saxonum, Intuergonum,
 Vessonum, Sennonū, Incrionū, qui
 sunt hodie Wirtébergenses, Brūsvi-
 censes, Brandenburgenses, Hessi, alio-
 rumq;

rumque Germaniæ cum Belgis populorum magnam labem acceperant. Liberas ciuitates maximã partem eadem pestis occuparat, Austria laborabat, Boica nutabat, & iam anceps hærebat in quam se partem inclinaret. Quod, vt dixi, cum Guilielmi pietas sentiret, amans suæ gentis & salutis publicæ, per Leonardum Eckium virum eloquentia & sapientia præpollentem, eo nomine Romam missum, petiuit à summo Pontifice & Ignatio auxiliares copias, quibus hostium vim à suis defenderet. Missi auxiliatum Claudius Iaius, qui priore anno Ingolstadij litteras sanctiores explicarat, Viennamq; abierat; Alphonfus Salmeron, & Canisius noster, qui (cum ex Italia reuerteretur) ad supremum doctrinæ gradum admotus, Bononiæ Theologiæ Doctor proclamatus est. Guilielmus præsentibus amicissimè complexus, omnes Ingolstadium

*Canisius
Theologia
Doctor creatur.*

M.D. XLIX.

um

um ad sacrarum literarum doctrinā
 instaurandam, hæreticorum prauitate
 concussam misit. vbi Salmeron
 D. Pauli epistolas, Claudius Daudis
 Psalmos explicauit, Canisius Petri
 Lombardi sententias ad docendira-
 tionem redactas illustrauit. Sed Al-
 phonſus Salmeron in Italiam intra
 annū reuocatus, Nicolaum Gauda-
 num habuit successorem. Claudius
 Viennam Austriae iussus repetijt, vir
 omnium existimatione sanctus, qui
 Tergestinum Pontificatum sibi dela-
 tum ingenti animo repudiauit. In-
 golstadij non diu moratus diuturnā
 imò sempiternam sui memoriam a-
 nimis hominum infixit. recognosca-
 mus Academiae Ingolstadianæ tabu-
 lam inter monumenta annalium ser-
 uatam de Claudio ita loquentem:
*Claudium Iayum Allobrogem fuisse, & do-
 ctorem ac Professore, & de Societate IESV
 restatur monumentum, quod illi in Schola
 sua posuere Theologi, quorum testimonium*
tanti

*Def. cerāt
 a fide Ioan-
 nes Peffen-
 dorfer, &
 anno MD.
 IO. XXV. ta-
 bula Aca-
 demica
 demonstrat.
 Balthassar
 Hiebmaier
 Pacimon-
 tanus MD.
 IO. XXIII.
 Vienna
 exustus
 MD. IO. XXVI
 Gerion Sei-
 ler, & Phi-
 lippus Ap-
 pianus Pe-
 tri filius,
 de quibus
 Rottma-
 rus in An-
 nalibus.
 Elogium
 Claudij
 Iay.
 Ex Anna-
 lib. publi-
 cis Acade-
 mie Ingol-
 stadianæ.*

tanti apud me est, ut omnibus actis, & scriptis anteferam. Placidissimorum perhibetur morum fuisse, ut qui non solum eruditione excelluerit, sed & pietate, & cum pietate doctrinam, & cum doctrina parem coniunxerit pietatem; atque adeo, ut si quisquam alius in nostra Academia, certe ille cum apud infimos mediosq; tum etiam summos & prudentissimos, certam quasi sanctitatis opinionē sibi comparavit. Hunc nos supra laudauimus optima Canisio præcepta docendi viuendiq; præscribentem, ut hoc minus mirere, qua via Canisius profecerit, & per quos ad virtutis culmen prouectus sit, cum eiusmodi virtutis duces secutus est. Quod porro ipse Canisius, Ingolstadij dum sacras in Academia literas tractaret, populum pro concione doceret, supremū Academiae magistratum, Rector nouo more gereret, encomium promeruerit, loquantur ipsa Academia Ingolstadianæ monumenta, in quibus præter alia hæc lego:

Sed

Sed ad propositum & incomparabilem virum Petrum Canisum diuerto, cui tamen Encomiasticum minimè polliceor, sed id tantum præstiturum, ut eum ab obliuione apud posteros vindicem, & is qualemcumq; inter Theologos possit habere locum. Dicam quod sentio: Vir est diuini propemodù ingenij & eruditionis incomparabilis, Philosophus eximius; quod illi penè cum omnibus patribus de Societate cõmune est, Theologus profundus, & lectionis infinita, quod cū plurimis; & quod illi neq; omnino cum multis, neq; omnino paucis est cõmune, Orator valde eloquens, Ecclesiastes pariter grauis & iucundus. Et rursū: In eo deniq; pietatis & eruditionis, vitæq; integritatis, omnisq; virtutum generis, quæ in eiusmodi virū cadere solent, quæ Ecclesiasticos ornāt & cõmendāt, illustre statuimus exēplū. Restituit ipse cū collegis suis Academiã loco suo & dignitati, cū post Eckiū lumē Academiæ & Germania solē, magnū adijisset discrimē religiõis, & ingēs detrimētū post nefariã quorūdã in Academia defectionē accepisset. Hoc tamē citra veterū doctorū atq;

etiam

etiam ipsius Domini Eccij, Theologi & doctissimi, & in disputando religionemq; propugnando, felicissimi & fortissimi Hectoris, iniuriam facile affirmarim, longè & elegantius, politiusq; & compendiosius nunc penè omnes tradi doceriq; literas, quàm apud maiores nostros fieri est solitum. Id quod ego sæculi potius illius barbariei, quæ in omnes scientias vim suam exercuit, quàm ipsis Doctoribus, quos acutè, subtiliter & doctè scripsisse & disputasse constat, tribuo.

QVID VIENNÆ PROMOVERIT.

CAPVT VI.

1513. 12. 11. **C**Anisius re benè gesta Ingolstadij vocatu Ferdinandi Imperatoris cum Nicolao Gaudano inde profectus Viennam properauit, vbi cœpta à Claudio Iaio & Lanoio Collegij Viennensis fundamenta absoluit, Ferdinando Cæsari pro concione Euangelium exposuit; Et cum non absque

absque vitæ discrimine regiam peteret, armatâ manu in aulam deduci Ferdinandus Canisium imperavit. In Academia sacra diuinæ legis mysteria interpretatus est, in quibus a deo copiosè Cæsari satis fecit, vt propter conceptam de Canisio non inane sanctimonix venerationē, Antistiti Viennensi extincto, non alium illo digniorem, quem sufficeret, iudicaret. Quare per legatum apud summum Pontificem omni ope contendit, vti Canisium vellet, juberet Viennæ Pontificem esse: non esse ea tempestate commodiorem, nec ijs temporib⁹ opportuniorem, qui improborum hominum omnia contra fidem Romanam molientium conatibus voce, calamo, & virtutum studio possit obniti. Qua de re luculentum in vita Ignatij testimonium Ribadeneira dicit: *Anno*, inquit, *MD.LIII. Ferdinandus Romanorum Rex, Petrum Canisium virum modestiæ atq; sapi-*

D *entia*

entia laude in nostra Societate præstantem, ac remq̄ fidei Catholicæ aduersus hæreticos defensorem, optauit creari Episcopum Viennensem. Videbat enim eum in ipsa ciuitate Vienna, tum per uniuersam Austriam hæreson pestē impune grassari: & pastore sanctissimo atq̄ vigilante opus esse, qui à Christi grege luporum passim scruentium rabiem arceret. Cum igitur à Pontifice Iulio III. hoc Ferdinandus Rex summis precibus contenderet, Pontifex rem totam ad Ignatium reiecit, ut si ille probaret, quod Rex petebat, id ipse concederet. Negauit Ignatius id ex usu ac commodo Societatis fieri posse. Adhibite sunt omnes machinæ ad expugnandum illius animum, sed frustra: mansit enim semper in sententia, nec se ab illa ullis rationibus deduci passus est.

Eiusdem Ferdinandi imperio Rudimenta doctrinæ Christianæ Canisius conscripsit, & in lucē, sine sui nominis, quod modestiæ causa fecerat, ambitione, auctoritate tamē Cæsaris euulgauit (summam doctrinæ Christianæ

ftianæ dixit) quæ res mirè oculos ad-
 uersariorū torfit, & multo grauius a-
 nimos vulnerauit, cum suas errorum
 technas, & strophas impietatis, quib⁹
 simplici ætati populoq; illudere cō-
 fuerant, aperiri & in lucē prolatas ri-
 deri damnariq; senserunt. Proinde o-
 mnes certatim velut ad vnā eandēq;
 metam collineare, & impetū in salu-
 berrimū Canisij doctrinæ Catholicæ
 cōpendiū facere, ac omni vi conuel-
 lere conari, vti Cæsaris impulsu co-
 actus fuerit Canisius opus suū augere,
 & testimoniis patrū fulcire, & pro pri-
 ma ætate ex ipsa epitome epitomen
 cōcinnare, nomēq; suū Catechismo
 præfigere. Quod ipse Canisius epistola
 suæ catechesi præfixa lectorique in-
 scripta testatur. Sed multo illustrius
 & ampli⁹ est ipsius Ferdinandi Cæsaris
 edictū, Viennæ anno priore pro hu-
 ius libri auctoritate, & ipso Canisio,
 & Catholicæ pietatis studio proposi-
 tū, quod huiusmodi Hendecasylla-
 bus commendat.

*Vis cognoscere, Christiane lector,
 Quid sincera fides tua exigat, vel
 Optet? hunc legito vsq; & vsq; librum,
 Quem nunc Rex tibi Ferdinandus ipse
 Laudauit, tibi quo foret vel ista
 Consultum ratione, ne perires.
 Quod si verius ipse vis probare,
 Edictum poteris videre Regis.*

EDICTVM CÆSAREÆ
 MAIESTATIS.

Ferdinandus diuina fauente clementia
 electus Romanorum Imperator semper
 Augustus, ac Germania, Hungaria, Bohe-
 mia, Dalmatia, Croatia, Sclauonia, &c.
 Rex, Infans Hispaniarum, Archidux Au-
 stria, Dux Burgundia, &c. Marchio Mora-
 uia, &c. Comes Tyrolis, &c. Vniuersis &
 singulis fidelibus nostris, tam Ecclesiasticis
 quam Secularibus, Prelatis, Comitibus, Ba-
 ronibus, Dominis, Militibus, Clientibus,
 Capitaneis, Marschalcis, Prouinciarum præ-
 sidibus, Vicedominis, Præfectis, Burggrau-
 is,

is, Officialibus, Iudicibus, Burgimagistris,
 Consulibus, & Communitatibus, omnibusq;
 aliis & singulis subditis, & fidelibus nostris
 Prouinciarũ nostrarum, cuiuscunq; gradus,
 status, ordinis, conditionis, & dignitatis ex-
 titerint gratiam nostram Casaream, & om-
 ne bonum. Magno cum animi nostri mæro-
 re perpendimus & videmus, quibus hodie
 quantisq; motibus & periculis orbis Christi-
 anus undiq; concutiatur: potissimum verò
 miserandus ille status neglecta adeoq; con-
 temta passim religionis saepe multumq; nos
 & pios omnes decruciat: Qua quidem reli-
 gione, ut nihil est sanctius in terris, ita præ-
 clarius ac firmitus Reipub. ornamentum, ac
 robur esse nullum potest. Atq; idcirco ma-
 larum artium, nefarius Artifex sanctæ Ec-
 clesie bonorumq; omnium hostis atrocissi-
 mus Sathan quantum humano generi præ-
 sidii in vera religione positum sit, minimè
 ignarus, annis ab hinc multis causam reli-
 gionis passim oppugnat ac perturbat, ita ut
 maioribus viribus & copiis, frequentiori-
 busq; dolis & fraudibus, vno eodemq; tem-

pore ipsam antea nunquam oppugnasse vi-
 deatur. Nec desinit adhuc satellites quosdam
 et ministros suos, qui editis suis libellis omnia
 impietatis studia foueant, disseminent, ac
 propagent subornare: partim, ut qui à reli-
 gione orthodoxa semel defecere, in erroribus
 & sectis, quibus se addixerunt, confirman-
 tur: partim, ut qui etiamnum in tutissimis
 Ecclesie Dei castris perdurant, hinc seducti
 factionum discipuli, & religionis nostrae
 Catholica desertores fiant. Inter hos autem
 libellos, quorum ingens ubique prouentus
 est, non parum virium ad religionem exer-
 tendam habent Catechismi (sic enim ap-
 pellant) qui saepe tum breuitatis, tum ver-
 borum elegantia, & methodi specie com-
 mendati egregie fallunt, & imperitam il-
 lam nobilemque iuuentutem veritatis syn-
 ceritati natam, grauius vitiant, atque
 corrumpunt. Dum enim ex istorum libel-
 lorum lectione, venenum ipsa dulcedine
 blandum, simplicibus & incantis sumen-
 dum praebetur, priusquam id sentiant eo-
 rum animi nouis & pestiferis opinionibus,
 quas

quas euellere postea sit difficillimum, de-
 prauantur. Vnde fit, ut eo doctrinae fer-
 mento semel infecti, Catholicae fidei, & san-
 ctæ matris Ecclesie dogmata, & instituta
 veneranda negligant, fastidiant, atque
 nonnunquam etiam per contemptum op-
 pugnent. Qua quidem in re, si quid
 consilii, monitis, iussis, & edictis publicis
 Imperatore & Principe Christiano dignis
 profici potuit: Nos profecto, cum ad ista
 impietatis studia profliganda, tum ad sa-
 cro-sanctæ religionis nostræ Catholicae iura
 retinenda, officio nostro minimè defui-
 mus. Attamen grassatur in dies magis
 ac magis hæc fæda lues, nouique subinde
 ac nouis illecebris infecti procedunt Cate-
 chismi: sparguntur, leguntur, proponun-
 tur in Scholis, maiore sanè periculo, quam
 simplices pueri & creduli, improuidiq; adole-
 scentes, imperitiq; homines, & pleriq; omnes
 istiusmodi præceptores sentire aut iudicare
 queant. Quod igitur in graui morbo boni me-
 dici, in exorta tempestate fidi naucleri faci-
 ut à nobis alienum, non esse existimauimus,

Studium
 Ferdinan-
 di Impera-
 toris in tu-
 endæ reli-
 gione Ca-
 tholica.

ut presentissima nobisq; ob oculos posita at-
 que prospecta longè gravissima pericula ra-
 tione quadam aut depellamus omnino, aut
 saltem, quoad Deus potentem manum suam
 admoverit, mitigemus. Quamobrem matura
 super his deliberatione habita, fidelibus
 nobis subiectis populis saluberrimum fore
 duximus, si in tanta dogmatum & sectarum
 varietate, catechistica doctrina librum, qui
 Orthodoxus sit, conscribi simul & fidelibus
 nostris populis euulgari, commendariq; uni-
 cè curaremus. Ad quod Catholicum opus cō-
 scribendum, inter alios non dubie fidei ac
 doctrina viros, honorabilem, religiosum, de-
 uotū, nobis dilectum Petrum Canisium, sa-
 crae Theologiae Doctorem delegimus, & cum
 ab eo fuisset conscriptus, aliorum etiam, quos
 non solum sacrosanctae Theologicae scientiae,
 verum etiam vitae innocentiae & integri-
 tate perspicuos esse constat, iudicio & censura
 subiecimus: quo certiores essemus, ne aucto-
 ritate nostra in lucem quicquam prodiret,
 quod Evangelica doctrina & sanctae Eccle-
 siae Catholicae ullo modo aduersaretur. Po-
 steaquam

Imperator
 laudat Ca-
 nisium.

steaquam Dei Opt. Max. gratia factū est, ut
 commemoratus liber, magno ubiq; doctorū
 & procerum quoq; Catholicorum applausu
 exceptus, in varias etiam linguas cōuersus,
 saepeq; apud exteros recusus, & in Gymnasi-
 is publicis simul ad docendum & discendum
 propositus fuerit, existimauimus, nos non
 absrefacturos, si eundem Catechismum ab
 auctore denuò recognitum, non solum rur-
 sus typis euulgari curaremus, verum etiam
 prouidiorum captu in quoddam compendi-
 um redigi iuberemus; ac fidelibus nostris po-
 pulis denuò auctoritate nostra commenda-
 remus. Mandantes idcirco praedictis omni-
 bus & singulis praecipue uerò iis, qui nostro
 nomine & loco iuris & Iustitia administra-
 tionem in provinciis nostris exercent, & in
 magistratu constituti sunt, ut hunc Cate-
 chismum solum, nullumq; alium per Ludi-
 magistros, praepceptores, ac Paedagogos pueris
 in Scholis publice aut priuatim proponi, pra-
 legi, ediscendumq; tradi magnoperè curetis,
 atq; omninò efficiatis, quatenus cum uos,
 tum ipsi grauissimam indignationē nostrā

D 5 aliasq;

aliasq; pœnas delinquentibus & huius edi-
 cti nostri contemptoribus pro arbitrio nostro
 irrogandas volueritis euitare. Hæc enim
 est expressa mens & voluntas nostra. Datū
 in Ciuitate nostra Vienna, die X. Men-
 sis Decembris, Anno Domini M. D. L X.
 Regnorum nostrorum Romani XXX. aliorū
 vero XXXIIII. Maximus ex hoc Ca-
 nisij libro fructus in omnē ferè orbē
 redundauit, in omnibus tēplis, Scho-
 lis, Gymnasiis, Academiis iuuentuti
 prælecto & tractato, vt omniū ferè
 gentiū linguis Canisius cœperit loq;
 Germanica, inquam, & Sclauonica,
 Italica, Gallica, Hispanica, Polonica,
 Græca, Bohemica, Britannica, Scoti-
 ca, Æthiopica, & (vt à domesticis di-
 dici) Indica & Iaponica, vt omniū p-
 pè gentiū doctor Canisius potuerit,
 possitq; hodie non immeritò appel-
 lari. Quatruplici forma & ratione idē
 labor prodiit: breuissima, p minima
 pueritiæ ætate: iconib⁹ etiā express⁹,
 quib⁹ per symbola & emblemata res,
 quæ docētur, adumbrātur; mediocri
 ad iuuētutis Scholasticę vsum: & ple-

*Canisius
 omnium
 propè gen-
 tium lin-
 guis per
 Cateche-
 sis suam
 locutus.*

no volumine, quod doctiores ad stabilienda Romanæ Ecclesiæ decreta & vniuersam religionis nostræ institutionē adhibeāt. Fecit hæc fama Canisij, vt omnium aures hæreticorum grauius feriret, à quibus Canis Austriacus dictitatus est, quod luporum nepe immanitatē retunderet, & à Christi ouilibus feras omnibus lupis nocentiores procul arceret. Auctoritas porro tanta viri erat, jam Prouinciæ ab Ignatio præfecti, vt illum Societatis auctorem & conditorem vulgò proclamarēt, omnibusq; modis conarētur innocētiam eius aliqua criminis infamia aspergere. cumq; nihil esset, quod in moribus aut vita possent carpere, ad consuetum mēdaciōrum asylū cōfugerunt. Sic enim impius Ecclesiæ, & summi illius Præfidis perduellis Ioānes Wölfius I. C. in cētenario sexto mēdaciōrum seu lectionū memorabiliū ex Atheo Illyrico de nostro Canisio ipudētissimè fabulatur. *Iesuitarū precipuū auctor, aut certe instaurator & propagator Canisij est, de cuius*

Hæreticorum scornata

Canisius Societatis auctor creditus in Germania

Illyrici fabula de Canisio.

cuius sanctitate & castitate multa præclara
 historia circumferuntur. Inter quas non po-
 stemum locum obtinet illa, quæ Moguntia
 anno 1557. cum Abbatissa cognomento Ca-
 tella accidit: à qua cum lauto hospitio ex-
 ceptus esset, postquam poculis exhilarati
 sunt, ex communi canis cognomine amicitia
 contracta caninas nuptias celebrarunt. Et
 fabula tunc in VVormatiensi colloquio fuit
 toto notissima celo. Hæc supra omnes
 Mœonidas, Æsopos, Phœdros, fabu-
 losus Illyricus, & mendax Wolfius, q̄
 tamen verè fabulam ait fuisse; notam
 fabulam inquam, non historiam, cū
 eo anno Canisius Moguntiam nun-
 quam accesserit, & Viennæ Austriæ
 Imperatoris Ferdinandi Ecclesiasten
 egerit, scripseritque sacram Cate-
 chesin. Accedit (vt ex Antistitarum
 Moguntinarum, Parthenonum seu
 Virginum sacrarū syllabis cognoui)
 nullam vnquam Moguntia in vlllo
 cœnobio Abbatissam cognomine Ca-
 tellam fuisse: Immò nec Moguntia
 Colle-

Collegium Societatis IESV vllum fuit ea tempestate, primumque anno CIO. IO. LXI. institutum est. Potuit fabula traxisse originem à quadam Hundia, ministra Cœnobij, quam subpriorissam vocant, quę oblita sue nobilitatis & religionis, cum vili ministro Cœnobij in pistrino nati clam profugit, & Francofurti desertrix votorum, & sacrilega sponsi cœlestis Christi proditrix, in hæresi infelicem animam exhalauit. Multo honestius & verius, quamuis non Romanæ religionis scriptor Henricus Pantaleon in Prosopographia virorum Illustrum Germaniæ de eodem hoc elogium condidit: *Petrus Canisius Nouiomagi apud Belgas natus & educatus anno circiter M D. XXI V. Hic cum felici ingenio esset præditus, operam literis dedit, atq; imprimis Theologico studio incubuit. Id vt commodius præstaret, Iesuitarum Collegium ingressus, eum ordinem suscepit. Digreditur deinde in origines Societatis, & demum*

In hæreticos retorta

Verū aduersarij de Canisio elogium. Natus est anno 1521. non 24.

mum concludit. Cum ergo Petrus in Ie-
 suitarum ordine plurimum profecisset, pri-
 mo Ingolstadii Professor, postea ab Othone
 Cardinale eius Ordinis fautore, Augusta
 Vindellicorum concionibus Praefectus fuit.
 Eam vocationem Petrus suscepit, atq; tanto
 Zelo administravit, ut passim omnibus in-
 notesceret. Tanta enim facundia fuit, ut
 Ferdinando Casari & Pontifici Romano
 gratus & aliquoties ab eis vocatus fuerit.
 Ibi quoque etiamnum in auctoritate exi-
 stens, à Germanis & exteris nationibus ag-
 noscitur. Anno post receptam per
 Christum salutem MD. LV. B. Igna-
 tius per literas Canisio in mandatis
 dedit, uti se cum Farnesio Legato
 Pontif. M. ad comitia à Ferdinando
 Rege, Ratisbonam indicta coniun-
 geret, omnēq; operam suam illi of-
 ferret, praestaretq;. Nam Carolus Q.
 M. omnibus imperiis se vltro abdi-
 carat, & filio Philippo regnis omnib⁹
 hæreditariis Hispaniarum, & quæ ad
 earum ditionem pertinent, cesserat.
 Ferdi-

Ex literis
 B. Ignatij
 à Theodo-
 ro Busao
 ad me mis-
 sis.

Ferdinando Rom. regi germano fra-
tri literis ad regulos Germaniæ da-
tis, imperium commendarat. Cani-
sius præsto fuit omnibus, sed funera
principum conuentus morabantur.
Interim Canisius prouinciã curauit,

PRAGAM SOCIORVM
COLONIAM DEDVCIT:
WORMATIAM A FERDINANDO

Cæsare ad Colloquium mit-
titur.

CAPVT VII.

Ferdinandus Romanorum Rex a-
nimaduersa Canisij doctrina, reli-
gione, vita, morumq; integritate, ex
illo de Sociis existimans, quorũ vir-
tutem in Viennensis Collegij felici
& salutari Reipub. progressu perspe-
xerat, putauit se Bohemorũ etiam sa-
luti consulturũ, si Pragæ Collegium
cõderet, vbi mores populi emenda-
rent, Hussitarum & Wicleffitarum,
aliorumq; hæreticorum furorem re-
tunderẽt; sic enim ex tabulis Collegij
Pra-

Pragensis à Theophilo Chrysteno
rectore ad memissis cognoui. *Cum*
igitur (inquit Henricus Blisseuius,
tertius eiusdè Collegij moderator)
Ferdinandus Bohemix Rex Anno Domini
1555. afflictissimum Regni Bohemix statum
(maxime quoad religionem Catholicam,
vsquequaq; ferè retroactis annis inde pro-
fligatam) diligentius perpenderet, eumque
reperiret esse eiusmodi, vt nisi breui adhibe-
rentur opportuna remedia, de pietate Ca-
tholica plane actum esset, induxit in ani-
mm Pragæ Societatis IESV Collegium eri-
gere, de qua re proinde non solum ad R.P.
Ignatium de Loyla Societatis Generalem
Præpositum, sed ad summum Pontificem etiã
Iulium III. aliquoties & diligenter scripsit,
vt aliquot Societatis viros in Bohemiam
euocaret. Et quam primum iuxta pium ani-
mi sui desiderium P. Ignatii consensum ob-
tinuit, Scholas disposuit, ac habitationes
quasdam, quantum fieri potuit, in eorum
principio, Societatis IESV instituto accom-
modauit, presente P. Canisio, qui mox mu-
seum

seum accersitis literarum doctoribus iuuen-
tuti aperuit, ipse pro Cathedra populum ad
pristinum virtutis cultum, hereticos ad re-
cognoscendam veteris religionis veritatem
inuitauit. Versati sunt Socij primis
annis ingenti cum vitæ discrimine
Pragæ (quæ caput est Bohemiæ) &
nisi publicis edictis vtriusque Ferdi-
nandi, Patris inquã, imp & filij Archi-
ducis, patri cognominis, Socijs seue-
rissimè cautum fuisset, vltimū haud
dubiè periculum adijissent. Minati
enim fuerant se nostros de pōte præ-
cipites acturos: & vero insidias pone-
bant. Qua de re in annuis Collegij
Pragensis, Año M. D. LVI. IV. Cal. Sept.
à Petro Siluio Romam perscriptis in
hæc verba lego, ex quibus simul &
primi Pragensis Contubernij incolæ,
& Scholarum ratio cognoscentur:
Collegij nostri admoneo paucos esse vel nul-
los aduersarios, præter Lutheranos: qui nos
timeant, esse plurimos; quippe qui per nos
sue sectæ auctoritatem minuendam præ-
E sagiunt.

Ex P. Petri
 Siluij lito-
 ris, Anno
 MD LVI.

sagiunt. Iussit nobis indicari Præpositus arcis
 Pragensis, quosdam Lutheranos nobis moli-
 ri insidias, adeo ut non clam fassi sint, se vel-
 le nos cum contingeret pontem transgredi,
 in flumen præcipitare, & statim aufugere:
 sed noctu foris non versamur: interdium ve-
 ro negotia obedientiæ intrepidi obimus. Fuc-
 runt & Doctori Henrico paratæ insidiæ, &
 Doctori Tilano alteri domi, alteri foris: ali-
 quando lapidibus Collegium impetitur. Sunt
 qui & incendium nobis minentur: & quæ
 ibidem sequuntur: Subijcit deinde de
 Ferdinando Maximiliani Imperato-
 ris germano: Archidux Ferdinandus,
 ut patris nomen sortitus est, ita virtutem
 imitatur. Publicè per præcones proclamari
 iussit, ne quis huic Collegio vlla in re nocere
 auderet. Nunc profectus est Chiliarcha in
 Vngariam & à nobis, ut senior coronam ita
 & ipse Agnum Dei accepit, quem secum tulit.
 Vnicè nostris orationibus & sacrificiis se com-
 mendans. Qui etiam suggerente Patre Ca-
 nisio instituit, ut per totam Bohemiam in-
 nouaretur mos meridie pulsandi contra
 Christi

Christi hostes, ac pro Christiana religionis prospero successu, reuerenter gratias agens Canisio, qui tam honesta petendo Principem Catholicum officij sui admoneret. Effectum est apud eum, ut probatae fidei virum concionatorem haberet in militia, & curaret diebus Veneris in tota Bohemia processionem fieri, & missam de sancta cruce cantari, & moneri populum de poenitentia & pietate. Addit Siluius iudicium populi de Canisio.

Patrem nostrum Prouincialem Canisium mirè hæ regiones Aquilonares venerantur, ut non solù Catholici, sed etiam Hussitæ & alij hæretici, imò & Iudæi illū diligant: quāuis doleant malorū artifices tam multa eius consilio in vniuerso Germaniæ statu fieri, (ut mihi à quibusdam indignantibus dictū est) omnia scilicet ei⁹ cōsilio fieri, &c. Maximum de nobis rumorem spargi apud Germanos, ac præsertim apud Marchionem Brandenburgensem & Ducem Saxonie retulit nobis D. Marschalcus (à regia Maiestate defensor nobis cōstitutus) utinam omniū expectationi satisfacere liceat.

*Pericula
quodidiana.*

Nostrum collegium in Ciuitatis medietulliosum est loco saluberrimo. De persecutionibus breuiter & pauca perstrinxi: Fratres tam viuunt securi ex maximis periculis, quasi iam in paradiso agerent. Nec mirum; cum iam altero pede, nempe affectu ibi sint, & effectum esse sperent in dies assidue dormi, & extra domum martyrium expectantes; presertim cum ad Scholas descendunt, ubi probabiliter secundum humanam rationem, nunquam se redituros ad cubiculum, sed potius ad caeleste tabernaculum, sibi persuadere possunt. Hæc & his multò plura Siluius. Porro Hussitarum odium in Canisium, quem maximè formidarunt, ostendit monostichon, quod in illum iactarunt:

*Versus in
Canisium.*

*Hinc procul esto canis: pro nobis excubat anser.
Cuius hic est intellectus. Allusum est ad historiam veterem & Virgilianum carmen, quo Gallorum ad Capitolium duce Brenno per noctis tenebras grassantium ab anser, sopitis canibus, proditas insidias canit, simulq;*

mulq; in Dilogia nominum (*canis*) & (*anseris*) vis posita est: cum per *canem* Canisium, per *anserem* infelicem Hufium sectæ suæ architectum vellent intelligi, *Hufs* enim Bohemis anserē Hufs, anser valet. Ne ergò per subitum populi aut improborum impetum Canisius opprimeretur, dum aulam Regis peteret, præsidio principis ducendus ac reducendus fuit. Cōstitutis jam Collegij fundamentis, quamuis rebus in futurum tempus nondum satis compositis, Canisius ad Vangiones Wormatiam à Ferdinando Imperatore Disputatio Wormatiensis. anno post Christum natum Hunc annum Sursus signat, ab anno 1510. 1510. LVII. cum Nicolao Gaudano missus venit, vbi cum Melanchthone Matthia Flacco Illyrico, Melanchthonis mali corui malo ouo, Nicolao Ambrosio, Nicolao Gallo præcone Reginoburgico, & alijs octo dogmatum paradoxorum procursoribus congressurus. Sed cum hæretici inter se conuenire non possent, & Ortho-
 E 3 doxo-

doxorum consensum, vim dicendi, caussa æquitatem ac eruditionē formidarent, alia atq; alia caussati, se Wormatia subduxerunt, & hoc tantum effecerunt, vt se scriptis postea & Thesis ac hypothesis mutuò lacerarent, præsertim Ambsdorfius & Gall^o ab alijs proscripti. Qua de re MAG. LVII plura Surius. Canisio tum Principes erant partes comisse, vt Catholicorū nomine antagonistis, & calamo & ore responderet. Ad quod ipse cū Lo- uaniensib⁹ magnæ auctoritatis viris ac Theologis accesserat. Sed, vt dixi, detrectantib⁹ pugnam aduersarijs, & inter se digladiantib⁹, nulla cum illis decernendi ratio iniri potuit.

Canisius ad suæ Prouinciæ munus reuersus Wormatia, Coloniam excurrit, & inde rogatu Episcopi Argētinam, Friburgumq; Brisgoiē. Mox in Austriam se recepit, & Bohemiam, vt inchoata prioribus annis Collegij Pragensis initia prosequeretur. Qua

in re nec paucos menses, nec paruos labores posuit, & in summa æde concionibus ad Cæsarem, populumque haud parū promouit. Reperi in chartis Canisij Epistolam ad Socios Pragenses, in qua de initijs Collegij & liberalitate principū multa commemorat, quod ex ipsis literis discas.

AD PRAGENSE COLLEGI-
VM SOCIETATIS IESV P. CA-
nisij Epistola.

IN Iesu Christo saluete Patres, quotquot Praga coniuncti degitis, ac in posterum degetis, eodem Societatis vinculo colligati, ut meo desiderio atque vocationi vestra satisfaciatur. Ac iusta quidem est ratio, ut vos moneam de bonitate diuina predicanda, qua mirabiliter effectum est, ut felicis memoriae Cæsar Catholicus Ferdinandus, idemque Bohemiae Rex inclytus hanc vestri Collegij sedē posuerit, & per me indignū voluerit edificari. Precor eundem fontem bonorum omnium, ut quotquot istic agitis,

E 4 gratis

gratis animis agnoscatis, saepeq; perpendatis
 istius accepti beneficij magnitudinem nullis
 verbis explicabilem. Etenim haud qua-
 quam levis res est, regium fundare & con-
 seruare Collegium in primaria Regni Bo-
 hemici vrbe, locoq; commodo & celebri,
 sumptibus non paruis extructum illo tem-
 pore, quo Hussitarum, Lutheranorum, alia-
 rumq; sectarum vires in Bohemia immani-
 ter desuierunt, nihilq; minus quam auitam
 pietatem & Romanam Ecclesiam approba-
 re voluerunt. Peto igitur à vobis obnixè,
 fratres, vt siue viuam ego, siue moriar, diu
 autem viuere non possum in hac senili im-
 becillitate, vos gratam & constantem pa-
 tronorum & amicorum memoriam intimè
 conseruetis, & eorum maximè, quorum præ-
 sidio, fauore, & studio Collegium hoc vestrū
 præclarè inchoatum, & hucusq; defen-
 sum fuit, quidquid demum aduersarij moli-
 rentur, qui rerum vestrarum successibus
 multis modis inuidere & hostiliter obstrepe-
 re non dubitarunt. Potissimum verò Au-
 striacæ domus ac familiae Regiæ, qua vix vlla
 hodie

Austriacæ
 familiae in
 Societate
 sua.

hodie in Europa splendet illustrior, memori-
 am vobis ac posteris valdè commendatam
 habetote, utpote per quam summo Deo
 visum est, hanc exiguam Societatē nostram
 in Austriam & Bohemiam clementer in-
 ducere, & in ea humaniter sustentare, ut no-
 vos in messe amplissima operarios exhibere-
 mus, quum noxia Zizania electum triticum
 passim suffocarent. Benè sit Austriacis fun-
 datoribus, quorum excellenti pietati ac per-
 petua munificentia tam multa debemus. Ae-
 ternum Christo viuant omnes, qui suis cō-
 siliis ac subsidiis hoc vestrum non obscurum
 seminarium instituere, prouehere, atq; con-
 firmare difficillimo tempore dignati sunt, ac
 dignantur etiamnum. Quamobrem non
 minus gratitudinis illis vos decet rependere,
 qui omni sunt exceptione maiores ex celo
 patroni & amici, fiduq; suffragiis res ve-
 stras stare haecenus atq; durare certissimum
 habeo. Quare gratiosa & frequens apud vos
 memoria vigeat diui * Alberti, primi apud * Adel-
 Bohemos Apostoli, diui Venceslai Princi- bertii.
 pis ac Martyris, diui Clementis patroni ve-

stri Apostolici, diui Sigismundi Regis Burgundici, ac aliorum quoq; Sanctorum, quorum nomina & merita, vt sanè iustum est, in Pragensi Ecclesia, tot sæculis celebrantur & quorum efficaci intercessione multa vobis vestrisq; conatibus diuinae gratiae munera, mihi credite, subinde communicantur. Postremò etiam atq; etiam rogo, vt quotquot apud D. Clementem habitatis, vocationis vestrae memores, concreditam vobis vineam Bohemicam magni faciatis, vestramq; messem illustri loco Praga sitam indefesso studio pergatis excolere, Christo auxiliante. Vita sit vobis irreprehensibilis, in qua præclarum luceat specimen sanctae paupertatis, perpetuae continentiae, obedientiaeq; religiosae. Peculiariter autem patientiam & charitatem vestram non Catholici modo, sed etiam Catholicorum hostes, falsiq; fratres re ipsa comperiant, nomen IESU videlicet per vos magis magisque glorificari. Etenim non solum ad docendum & concionandum sed etiam ad crucem ferendam, & ad bene merendum de omnibus, vos

istue

istuc vocatos ac missos esse, nunquam non meminisse debetis. *Vigeat igitur in omnibus ille, quem Pater noster Ignatius in primis postulat, vigeat inquam Zelus feruens animarum, quo præditi, ea quæ Christi sunt, syncerus procuretis animus, in hoc diligenter intenti, ut oves errantes ouili suo, veroque pastori, quoad eius fieri potest, in agro Bohemico restituantur. Amen, Amen. Seniore[m] Canisium, qui primum Collegii nostri lapidem iecit, in Christi nomine, vestris & sacrificiis, & precibus Domino commendatus, queso.*

DE COLLEGII INGOLSTADIANI INITIIS.

CAPVT VIII.

EXpositū est supra, quibus modis Guilielmus Boiorum Princeps, Maximiliani hodie rerum in Boica potentis proauus, ab Ignatio felice Societatis parente socios impetrarit, & Ingolstadium ad cælestes illic literas tradendas amandarit.

Vix

Vix illic patres docendi initium fecerant, suæq; vitæ, morum ac doctrinæ documenta præclara dare cœperant, cum Guilielmus Anno Christi, CIO. IOL. vita & principatu per mortem exutus, hæredem ex se patriæ reliquit Albertum qui patris optimè cœpta persequi non omisit. Sed ut Sociis domicilium Ingolstadij collocaret, ab ipso B. Ignatio per Epistolâ & Legatum patres flagitavit, cui religiosè & perofficiosè in hæc verba (juuat enim sancti viri syllabas, nusquam alibi visas, adnumerare) Ignatius respondit.

SERENISSIME PRINCEPS,
ET DOMINE MIHI IN CHRISTO
obseruandissime.

Epistola B. P. Ignatij ad Guilielmum Ducem Boiorum.

*S*umma gratia & æternus amor Domini nostri Iesu Christi, serenitatem vestram oberrimis donorum suorum spiritualium exornet augmentis simul atq; nobis reddita fuerunt,

fuerunt, Serenissime Princeps, vestrae Serenitatis literæ, quibus pro sua benignitate in nostro ponit arbitrio, ut vel ante feruentiores huius æstatis calores, vel elapsis canicularibus, ante hyemis initium promissum Collegium Ingolstadium ablegem. Inito cum fratribus meis consilio statim eos mittendos censui. Gratius enim id Serenitati vestrae, & ad maiorem Dei gloriam fore, multis rationibus colligentes, postporendâ æstus iam satis infesti incommoditatem duximus. Et ut statim ad profectiorem se accingerent, & summi Pontificis benedictionem post pedum oscula acciperent, & iter ingrederentur, curavi. Bonus valde odor ex hac profectiõne in Alma vrbe sparsus est, ut referet magnificus D. Henricus Schvicker Secretarius Serenitatis vestrae, cui paulo latius de ea re scribo; & (quod maioris momenti est) fructum non minorem, ex nouo hoc Collegio, velut ex semine prouerturum spero. Quamuis enim ministri debiles sint, & eorum satis tenues vires, diuina tamen potentia & virtus (unde nostra quantulacunque sufficiens est) ut

ut eis desiderium dat, industriam, laborē,
 & vitam ipsam impendendi pro sua gloria
 & animarū salute, ita & gratia sua imbecil-
 litatem ipsorum corroborabit & supplebit.
 Præter Rectorem M. Thomam Theologū, duo
 alii sacra Theologiæ Doctores, & eiusdem
 Professores futuri sunt & alii qui emenso ar-
 tiū curriculo, & Magisterii gradū in eis cōse-
 cuti, Theologiæ dare operam cœperant, alii
 humaniores literas & græcas, & si opus fue-
 rit, etiam Hebraicas profitebūtur. Alii scho-
 lastici sunt, qui cū progressum in literis maio-
 rem fecerint, communi bono se utiles presta-
 bunt. Magna ex parte ex superiori Germa-
 nia, vel inferiori, & omnes in fidei Catholi-
 cæ Zelo, & religiosis virtutib⁹ nobis probati
 sunt. Eos ergò offero vestra Serenitatis obse-
 quiis, ad Dei gloriam, eo animo, quo me ipsū,
 si licet per valetudinē, & officii mei necessa-
 rias occupatiōes, offerrē. Eis iniunxi ut qua
 in articulis continentur, & multò plura pro
 virili parte (licet sine obligatione) præstare
 curent. Et mihi persuadeo, quod vestra Sere-
 nitas, & ipsius serenissimi successores Colle-
 gium

gium suum omni benignitate, gratia, & fa-
uore, ut scribit, tuebuntur & fouebunt, quā-
diu illi Reipub. se utiles exhibebunt: quam
utilitatē nō solū non cessaturam esse, sed pro-
more nostræ Societatis in dies magis magisq;
augendā spero. Quod D. Canisius in itinere Col-
legii Ingolstadiensis interfuit, bona cū venia
Serenissimi Romanorū Regis, per gratū nobis
fuit; & eidem iam scripsi ut primo quoq; tē-
pore Ingolstadiū se se conferat. & ut sollicitus
de iis cogitet, quæ ad promouendum nouum
Collegium pertinent, Præpositum Prouincia-
lem nostræ Societatis in Germania superiori,
Bohemia & Austria eum constituo. Aliud
non addam, nisi quod me & Societatem no-
stram vniuersam, ut deditissimam vestre
Serenitati offero in Domino nostro Iesu Chri-
sto, ac precor summam ipsius bonitatem, ut
omnibus gratiam suam uberem ad recogno-
scendam & complendam voluntatem suam
sanctissimam dignetur largiri. Romæ IX.
Iunii MD. LVI.

Vestre Serenitatis

Humilis seruus in Domino

Ignatius Loyola.

Hæc cygnæa vox B. Parentis nostri paulò ante funus eiusdem est edita (nam altero mense, pridie Cal. Augusti ad Societatē cœlitum felix abiit) meritò posteritatis memoria sempiterna consignanda. Scripsit pridie eius diei, octauo inquam Iunij, ad Henricum Schvickerum, qui Serenissimo Alberto fuit à secretis, quam ipsam quoq; Epistolam iudicavi in publicas literas mittendam, vti fidei memoria custodiretur.

MAGNIFICE DOMINE MIHI
IN CHRISTO OBSERVAN-
dissime, &c.

Summa gratia & æternus amor Domini nostri Iesu Christi perpetuo omnes auxilio & favore nos persequatur, Amen.

Quamvis literis Dominationis vestre x. Martii ad nos datis nihil tunc respondere potui propter aduersam valetudinem meam, & quod parum id videbatur necessarium,
cum

cum illæ nostris responderent; curavi tamen,
 ut literæ Serenissimi Principis summo Pon-
 tifici per unum ex nostris fratribus (quem
 libenter videre solet) redderentur. Sed quia
 eas non legit coram eo, nihil præterea fuit,
 quod rescriberemus, quamuis suo loco & tē-
 pore, ut par erat de tam religioso Principe ac
 Catholica religionis forti propugnatore,
 quod sentiebamus locuti fuerimus. Inter
 alias autem causas cur properauimus Colle-
 gium Ingolstadtum mittere, ante feruorem
 ætatis, illa etiam fuit, ut sinister quidam ru-
 mor, qui post Augustanam Dietam in vrbe
 cepit increbescere, ac suspiciones non vulga-
 rium hominum contrario veritatis experi-
 mento statim sopirentur. Qui enim con-
 gregationis nostræ homines euocari, Collegi-
 umq; constitui eis à Serenissimo Principe au-
 diunt, quantum à scopo aberrauerint, cum
 nescio quæ prius suspicarentur, & dictita-
 rent, facile intelligunt. Curavi ergo Collegi-
 um ipsum ad summum Pontificem deduci,
 ut dum eius sanctitati pedes osculantur, &
 benedictionem Apostolicam accipiunt, duo

ex nostris qui eos deducebant, multa eius beatitudini dixerint de sanctis desideriis Serenissimi Principis Bauariae in propugnanda Catholica religione. Vnde & seminarium perpetuum ministrorum qui sedi Apostolicae fideles essent, Ingolstadij constituere decreuerat. Quae omnia pergrata fuisse summo Pontifici visa sunt, & multa de eis qui mittebantur, percontatus, & multis eosdem adhortationibus dimittens eis viaticum dari iussit. Sed cum respondissent nostri, nullo alio viatico, quam benedictione suae sanctitatis opus esse, eo quod Serenissimus Dux de viatico pecunias tam liberaliter prouidisset, multum laetitiae & adificationis accepisse simul cum circumstantibus est visus. Deducti sunt exinde ad aliquos ex primoribus Cardinalibus salutandos, & peruulgata satis est Ingolstadiensis Collegij deductio, cum suauis audientium odore & gloria Dei. Non est quod addam praeterea, nisi quod nouum Collegium Charitati vestrae & humanitati commendo,

LIBER PRIMVS CAP. VIII. 83

*ac precor diuinam ac summam bonitatem,
ut omnibus gratiam suam affluenter com-
municet, ut sanctissimam ipsius volunta-
tem intelligere & perfectè eandem exequi
valeamus. Roma VIII. Iunii MD. LVI.*

Ab his tam paruis initiis cœpit Ingol-
stadiana domus ; jam in tantum nu-
merum aucta , vti totius Prouinciæ
caput sit , & supra centum x x. ibi-
dem alantur, qui literas humanas
ac diuinas partim docent,
partim discunt.

(:o:)

ROMAM AD CRE-
ANDVM GENERALEM A. S. C. 15. LVIII.
PROFICISCI TVR, INDE IN
Poloniam, Germaniam, & Au-
gustam Vindelico-
rum.

I 2

CA

*Tertio Ro-
mam petiit
iam præ-
ses Pro-
uincia.*

A N N O sexto & quinquagesimo supra c. 10. 10 pridie Cal. Sextiles, Ignatio nostræ gentis conditore, in Cælum ad præmia laborum euocato, citatis semel iterumque Romani Patribus, & creato Societatis præside Iacobo Layne, Canisius post primos decem Patres inter primos est designatus, qui pro auctoritate cæteros omnes solemni oratione ad officium ritè suffiendi Generalis hortaretur. Tanta omnium de illius cùm eloquentia, tum virtutis erat existimatio. Secundum Comitia Patrum, à Paulo Pontifice maximo cū internūtio Pontificio iussus Poloniam adiit, & Cacruiæ sacrum Ecclesiæ ordinè latina oratione ad officium pietatis & religionis inflammavit. Anno octauo & quinquagesimo supra c. 10. 10. Carolus V. Maximus, abiectis dudum Imperij curis, & in Ferdinandū declinatis, ad sempiterni regni præmia

mia capeſſenda è vita abijt; cui Fer-
 dinandus vti fratri & Imperatori, Im-
 perator jam ipſe, Auguſtæ Vindeli-
 corum, indiçto Principum Germa-
 niæ conuentu, iuſta funebria iuſto
 regioq; cultu perſoluit. Non defuit
 & hîc Caniſij præſentis opera, quam
 Deo in æde Mariana principe ciuita-
 tis templo conſecrauit, quod pridie
 Cal. Martias Ioannes Faber olim à
 Caniſio ornamentis Doctõrũ Theo-
 logicis Ingolſtadij inauguratus è S.
 Dominici diſciplina, poſtea Eccleſia-
 ſtes, ad cæleſte præmium operæ vo-
 catus, ſedè vacuam reliquiſſet. Car-
 dinali Othoni maximo Principi, am-
 pliſſimo Antiftiti Auguſtano, huius
 facti memoria ſempiterna debetur,
 qui impulſu maximè Chriſtophori
 Freybergij Canonici Auguſtani, ac
 poſtea Decurionis, demũq; Præſulis
 Elvvaceniſis, primus Caniſium, hoc
 eſt, Societatis illuſtre decus in vrbẽ
 deduxit, victumq; & tectum præbu-

A. G. c. 10.

10. LIX.

Canſiſſus
Auguſta-
nam Eccle-
ſiaſta Car-
thedrum
procurat.

it, quoad domicilium Societati conderetur. Graue tamē hoc cōcionandi munus ordinarium Canisio accidit, quod Sociorum per omnem Bohemiam, Austriam, Boicam, præfectus, in varias partes animum diuidere, sæpeq; etiam adire coram præfensq; visere cogeretur. Imperio tamen Laynis vniuersæ Societatis moderatoris, non per paucos annos hoc onus exantlauit, & verò amplissimos laborum fructus tulit. Primum Augustæ lamentabilem Catholicæ Religionis faciē cōtemplatus, omni ope cœpit eniti, vt non solum errores prauorum dogmatum pro sua virili extirparet, sed emendandis morum corruptelis etiam succurreret. omnia enim pestis hæreseos pro more suo cōfuderat. Itaq; viros aliquot nobiles, & matronas illustres permouit, vt damnato Luthero sacram Ecclesiæ veteris doctrinam toto pectore complecterentur. Quemadmodū
 ipse

ipſe de felici progreſſu laborum ſuo-
rum hiſce verbis ad Marc. Velferum
M. II. viri patrum Antuerpſiam per-
ſcribit : *Neque minores debemus eidem*
bonorum auctori gratias , qui hoc ſacro
Paschatis tempore multorum in pietate
progreſſus , & ad Eccleſiam Catholicam
regreſſus oſtendit , ut hinc multi ſanè ad-
mirentur Auguſta. Confirmet DEVS
Op. Max. quod præclarè coepit in hac am-
pla meſſe , quæ nobis & piis omnibus ma-
gnam adfert conſolationem. Fuit inter
hos grauiſſima iuxta & nobiliſſima
famina Sibylla Eberſteinia illuſtri
comitum ſtirpe oriunda, quam Mar-
eus Fuggerus Antonij F. duxerat ,
& nullis nec ipſe vel votis vel pre-
cibus, nec pater argumentis ad ſuas
partes trahere poterant : Nec ad
colloquium vnquam Caniſium, cu-
ius fama ſolicitabatur , admifit ,
quoad illam Caniſij ſpecies per qui-
etem diuinitus oblata hortaretur ,

Canisii li-
tera ad M.
Velferum
cælibem
iam calitè

Sibylla
Fuggera
Lutherum
damnat.

Miracu-
lum Cani-
ſii.

vt ad Catholicorum castra transfiret,
 quæ viri aspectu perculsa, cœpit vel-
 le calculum vertere, & cū eo postri-
 die de salutari Catholicorum doctri-
 na conferre. Accersito cum socio Ca-
 nisio primum accidit, vt socius P.
 Wendelinus in eius conspectum ve-
 niret; & illa mox ab nocturna, quam
 viderat, oris figura, negauit illum ef-
 se, quem vidisset. Vbi dein alter cum
 D. Marco marito est ingressus, mox,
hic est, inquit, quem per somnum aspexi.
 Instituta ergo Catholicis fidei ele-
 mentis, & rationum momentis accu-
 ratissimè in vtramq; partē perpensis,
 postremò manus dedit, & tota men-
 te Deum secuta, ad magnam virtutis
 laudem profecit. Hoc potissimùm si-
 bi gratulata, quod oblatum olim à
 viro & socero aurum repudiaisset, ne
 Christum ac fidem vendidisse dice-
 retur, aut se occultus aliquis stimu-
 lus vrgeret de permutata religione.
 Nunc se adeò libero & securo animo
 esse,

esse, vt ne suspicio aut cogitatio vlla pecuniæ acceptæ mentem pulset: ex quare singularem caperet voluptatem, vehementerq; in suscepta Catholica doctrina confirmaretur. Verum vti ex huius nobilissimæ matronæ studio ac pietate Catholici õnes lætitiã perceperunt, ita generis humani hostis, & natio tota Lutheri mirificè doluit, tantam è faucibus prædam sibi ereptam esse. Nouerat enim huius vnius fæminæ exemplo totam synagogam suam concussam ac violatum iri. Itaq; per omnia conciliabula sua, cætusq; ac conuentus preces indicere, vota q; impia soluere, quo pietatem religiosissimæ matronæ impedirent. Sed illa simul ac se nostris partibus adiunxit, neq; sermones hominum curare, neq; conuitia in nostros iacta attendere, neq; omninò quærere, quid grex hæreticorum mussaret; quin ritu nostro peccata per omnes menses expiare,

E s Eucha-

Eucharistiam frequenter sumere, Sacerdotem à confessionibus parentis loco habere, colere, ei que ad nutum monenti doctique obtemperare, sacram vestem suis partim manibus ad tegendum & ornandum sanctum Christi Corpus, in hierotheca seruatum confecit: magnis partim sumptibus comparatam est largita: ædem sacram ornamentis plurimis, donisque amplissimis illustrauit. Disciplinam domesticam grauem, pudicam, & honestam sanxit; sanctamque constanter obseruauit, ætatem puellarem ancillarum ad omnem innocentiam singulari cura instituit, stas horas precationibus, certas lanæ & lino, alijs occupationibus destinauit: suis copiis egentium inopiam subleuauit: in victum & amictum studiosorum tenuiorum quadraginta aureos quotannis impendit, quas ob virtutes Marcus illam non charam modo habuit,

buit, sed venerandam colendam-
 que censuit. Tantam sibi opinio-
 nem existimationemque sanctita-
 tis assidua pietate apud maritum
 peperit. Cùm eadem postea an-
 no CIO. I^o. LXXXIX. vitæ metam
 flectere pararet, accersito P. Ioan-
 ne Volckio animi medico, petiuit
 carnis vescendæ copiam, jam ante
 à summo Pontifice per literas fa-
 ctam; cùm rogaretur quamobrem
 id faceret, cum sibi id licere per Pon-
 tificem haud ingnoraret? *propter ho-*
sce, inquit, liberos meos, ut meminerint
olim auctoritatem S. Matris Ecclesiæ reue-
veri. Deinde quicquid habuit auri &
 argenti, id omne in vsus miserorum
 expendi præcepit. & descripserat
 per loculos nomina pauperum, sin-
 gulisque suam sportulam assigna-
 rat, pupillis (inquam) & orbis, æ-
 gris & familijs egentioribus. Et cum
 longa, annosaq; & molesta podagra
 vexa-

vexa-

vexaretur, omnibusq; membris capta gestaretur, eos omnes artuum cruciatus ingenti animo patientissime tulit, ac demum anno Christi 1510. LXXXIX. Septembri mense, posita mortalitate per patientiam ad immortalitatem vitam aspiravit. Canisius interim alios quoq; viros, feminasq; nobiles concionibus & priuatis disputationibus permouit, vt impia Lutheri dogmata execrarentur. Idem postea Vrsulam Georgij Fuggeri, Raimundo Antonij fratre nati, Coniugem ita rerum caelestium amore inflammavit, vti non ipsa sibi tantum consuleret, sed alios viros feminasq; illustres ad studium virtutis incitaret. Sic enim de illa in chartis Collegij Augustani obseruatum lego: *Vrsula verò exemplū aui, talia de se documenta pietatis praebebat, vt omnes facile quibuscum familiaris agebat, ad imitationem pudoru & virtutu inflammaret. Ipsa Marci & Ioannis Coniuges nobilissimas, clarissimasq;*

*Vrsula
Fuggera-*

*masq; feminas ad salutarem & frequentem
 conscientia & peccatorum expiationem in-
 duxit : ipsa matres familias ad mensam
 adhibuit, vt occasio nostris presentibus de
 rebus diuinis ac caelestibus colloquendi offer-
 retur : Ipsa religionis causa marito iam ad
 meliorem vitam euocato, Romam profecta
 martyrum cineres osculata, domumq; reuer-
 sa à morte Coniugis, in paternas remigravit
 possessiones, nata in agro Tyrolensi Bolzani,
 ex illustri Liechtenbergerorum familia sum-
 ma prudentia singulari modestia pudicitia-
 que femina, quæ prima ferè Augusta lan-
 guentem iacentemq; pietatem in aliis, Cani-
 sui concionibus permota, excitauit. Constat
 eam ad extremum usq; spiritum in pietatis
 & virtutis studio constantiam coluisse, re-
 busq; mortalibus usam tantum, non abu-
 sam fuisse. Hæc annales Augustani. Ha-
 rum incensa pietas, & fructus publi-
 cus concionum ac confessionum fe-
 cit, vt illustris familia Fuggerorum,
 Societatem omni studio complecte-
 retur, & Antonius Fuggerus gentis
 tum*

tum caput, Romam ad Laynem Societatis Præfectum literas daret, qua sibi de Collegio cogitanti ratio nostræ Sodalitatis exponeretur. Otho etiam Cardinalis idemq; præsul Augustanus, Sociorum numerum aucto stipendio frequentauit, vt essent qui pietatis Catholicæ rudimenta iuuentuti explicarent.

COLLEGIUM MONACENSE INSTITUITUR.

CAPVT X.

Albertus Boiorum Princeps & acolumen Germaniæ, is, quem supra laudauimus, cum Ingolstadiani Collegij felices progressus cerne-
ret, & fructus longè lateque non in Academicos tantum, sed populum vniuersum pro manantes audiret, videretq;

deretq; , ratus Monachio, quæ regia
est Boiorum , æquè opus esse opera
Societatis, adiit per literas Societa-
tis caput , petijtq; , vt Monachium
quoq; Catholicæ doctrinæ magistri,
& virtutis doctores mitterentur. Ca-
nisius ergo xii. Cal. Decembris, qui
dies Virgini DEO in templo conse-
cratæ sanctus est , iussu Laynis de-
cem misit, qui sedem in Boica prin-
cipem occuparent, vnde Luthera-
norum & luporum rabiem arcerent.
Quæ res cessit adeò feliciter, vti
nunquam nos laboris, aliòs fructus
pœnitere possit. Nam adeo pietas
Ciuitatis, populiq; Monacensis in-
tra primum annum exarsit, vti de-
cem primi Socij priore anno huc
missi accurrenti ad sacra augustaq;
Christi mysteria, multitudini nullo
modo possent satisfacere. Quod
Serenissimus Albertus animaduer-
tens, datis ad Laynem litteris Roma
suppe-

suppe-

suppetias euocauit. Iuuat ipsius
Principis Epistolam Augustæ in Col-
legij tabulario repertam subijcere.

ALBERTVS DEI GRATIA
COMES PALATINVS RHENI,
vtriusque Bauariæ Dux, &c. Admodum
R. P. IACOBO LAYNES, Societa-
tis IESV Præposito Gene-
rali.

SALVTEM AC PERPETV-
AM CLEMENTIÆ AC BENEVO-
lentia nostræ promptitudi-
nem.

*S*atis, ut arbitramur, ex iis nostris literis,
quas pro mittendis huc Societatis vestra
viris probatis, ante annum ferè ad te dedi-
mus, constat, quid de vniuersa instituti ve-
striratione nobis persuadeamus, quantumq;
labenti Christiana Reipub. commodi exinde
vnicè polliceamur. Nec sanè spes nos ista fe-
fellit vnquam. Illi enim ipsi de Societ. vestra
nuperius ad nos missi, ita se primo statim
aditu

aditu composuerunt, ut & vita sanctimo-
 nia, & in docendo mira felicitq; alacritate,
 ceteros suos fratres Collegas Ingolstadienses
 laudabili quadā, & Ecclesie Catholicae uti-
 lissima emulatione vincere velle videren-
 tur. At nunciaētis bono omine fundamen-
 tis, publicis concionibus, & priuatis etiam
 adhortationibus rem fortius tentant: quas-
 satos vineae Domini muros ita sine inter-
 missione reficiunt, ut furiosus ille aper non
 modo egregie ab ouibus prohibeatur, sed spes
 etiam sit, tribulos illos, & zizania erui, ex-
 traq; muros eiici, & puriorem inde vineam
 conseruari haud difficulter posse. Ex quibus
 seminariis renascentis primitiuae Ecclesie
 faciem contueri iam iam incredibili gaudio
 gestimus. Quis enim nisi communi totius
 ferè Christiani Orbis graui morbo infectus,
 non ex animo letetur, insanam heretico-
 rum pertinaciam summa eruditione, inno-
 centiq; vita tuorum tandem infringi? Ve-
 re igitur & merito tibi gratulamur talium
 filiorum parenti, in quibus reuiuiscens re-
 ligionis, extirpandarumq; haeresium una
 G firmis-

firmissima spes constitit. Ceterum in hac nostra
 letitia vnum est, quo vehementer affici-
 mur. Cum enim verè credentium subinde
 augescens numerus id efficiat, vt præter
 quotidianos in Schola docendi labores, pluri-
 mum sit in templis quoq; declamando, offe-
 rendo, & infinitas piorum confessiones au-
 diendo parumq; confirmatos fideliter infor-
 mando desudandum; valde veremur, ne pau-
 ci isti tui operarij tanto oneri diu non sint fe-
 rendo. Rogamus igitur clementi studio (quæ-
 admodum etiam superioribus nostris lite-
 ris à te contendimus) vt occupatissimorum,
 & sub pōdere isto collabentium filiorum mi-
 sertus, plures in hanc copiosissimam messem,
 primo quoq; tempore emittas: qui cum illis,
 qui iam hic sunt, integrum Collegium con-
 stituant. Cui nos de omnibus rebus necessa-
 rius ita prouidebimus, vt & nostrum in Ve-
 nerabilem istam Societatē vestram amorem
 planè iterum testemur, & sacrosancta Ca-
 tholica religio domicilium apud nōs perpetu-
 um habere possit. Viaticum illis, quos nunc ex
 tuo Contubernio expectamus, ad Doctorem
 Cani-

Canisii consilium benignè largiemur. Ex Monachio nostro. Quinto Calendas Iulii, Anno Saluatoris nati M. D. LX. Cognouisti, lector, optimi Principis & germani patris patriæ studium erga subiectos, quos non solum ciuilibus florere ornamentis voluit, sed omnino cælestibus augere bonis, ipsiq; Cælo transcribere conatus est. didicisti, quo studio pietatis in Deum Dei populus flagrarit, quod non solum hodie in illo non refrixit, sed incaluit magis, in diesq; magis ac magis inardescit. Scripsit de huius Collegij felicibus auspiciis à se datis ipse Canisius, extremis vitæ annis, in Epistola ad Socios Monacenses, quam libet adscribere, quod eius Collegij initia planius exponat, & de felici eius progressu quasi vaticinium quoddam contineat.

(o)

G 2 CANI-

100 DE VITA P. CANISII
CANISIVS AD COLLE-
GIUM MONACENSE.

Quoties anniuersarius dies recurrit, quem presentata in templo Virgini Matri dicauit Ecclesia, equidem non possum vestri Collegii, Fratres, non meminisse; quod eodem die per summi Dei gratiam feliciter est inchoatum. Mihi sanè iucundum est meminisse, quod illis initiis atq; primitiis adfuerim coram, presente tunc etiam Patre Nicolao Lanoio primo Rectore, cuius venerandi senis gratiosam charamque memoriam multis nominibus retinere debetis. Nec sine voluptate cogito huic Collegio inde ab initio fauisse, multumq; studuisse Illustrissimum Principem, qui tunc florebat, Dominum Albertum, eiusq; Cancellarium insignem Dominum Simeonem Thadeum Eckium, Ioannis Theologi germanum. Per hos ambos, & maxime per D. Suicardum Guilielmo IV. ab intimis secretis, Societati addictissimum factum est, ut primi Collegii ac veluti columna ad hoc erigendum opus

Nicolaus
Lanoius
primus Re-
ctor Colle-
gij Mona-
censis.

Simeon Thadeus
Eckius
uir lau-
datissimus
ad quem
Pij V. Pont.
M. literae
extant an-
ni MD. IX.
LXVII.

in

LIBER PRIMVS CAP. X. IOI

in Vrbe Romana expeterentur, ac velut prima domus huius fundamenta suo loco posita publicè apparerent. Proinde summo Deo gratias immortales ago, & à vobis itidem haberi par est, cuius egregio spiritu idem Princeps afflatus, hoc suum & vestrum Collegium paternè complectens, haud modicis sumptibus, & variis collatis beneficiis illud sibi curæ esse monstrauit. Semel igitur ac iterum nouas construxit classes sine Scholas, in quibus ampla studiosorum turba cum in literis bonis, tum in vera pietate per nostros institueretur. Curauit insuper apud D. Augustinum nostrorum institui conciones, & sacramenta per illos populo administrari, ut Societatis nostræ munia Monachiensibus familiaria redderentur. Multum profecto debetis laudatissimo Duci Seniori Guilielmo, Guiliel-
 qui è nostris Theologos tres Ingolstadium ex ^{mus 1 V.}
 Vrbe primum accitos clementer excepit. Plus debetis optimo eius filio & lectissimo, quem dixi Principi Alberto, utriusq; Collegii nostri, Ingolstadiensis & Monachiensis egre- ^{Albertus}
 gio fundatori. Plurimum verò simul debetis ^{v.}

Guiliel-
mus V.

eiusdem Domini Alberti spectatissimo filio,
 & paterna pietatis simulq; liberalitatis ha-
 redi, eximioque Mœcenati nostro, Domino
 Guilielmo iuniori, qui in rebus vestris au-
 gendis & ornandis tot annis tam multa ten-
 tavit atq; perfecit, ut complures non admi-
 rentur modo, verum etiam ingenti eiusdem
 erga nos munificentia offendi quodammodo
 videantur; quandoquidem nec suspiciunt,
 nec agnoscunt, quod sit ingenium, quæ vis
 Christianæ charitatis in optimo Principe,
 quantumq; valeat Zelus ardens domus Dei
 in illis, qui Constantinos, Theodosios, Caro-
 los, Henricos, & similes Heroes alios ex ani-
 mo emulantur. Sed enim his relictis, quæ
 persequi odiosum est magis quam frugife-
 rum, nostri profectio est muneris proprium,
 charissimi fratres, ut has præstantes Ca-
 tholicorum Principum animos, & coniun-
 cta simul rerum sacrarum studia, raraque
 beneficia ex Dei spiritu, & amore profecta,
 persæpè in mentem reuocemus, bonorumque
 omnium fontem Deum in illis, & eorum
 inclyta familia prædicemus, tum nostra
 vota

vota & studia eo strenuè dirigamus, ut
 sanctis illorum desideriis magis magisque
 satisfaciamus, ac in primis, ut quacunq[ue]
 ratione possumus, de Bauarica messe exco-
 lenda domi ac foris bene mereamur. Si-
 quidē qui tantos heroes, nobis adeo clemen-
 tes ac propitios experimur, modis omnibus
 procurare debemus, ut in officiis nostris
 ac spiritualibus rebus in ipsorum agro semi-
 nandis nullum aut modum aut finem facia-
 mus. Ego certè, ut hoc obiter addam, cle-
 mentissimo Deo gratias ago, qui me, ante
 inchoatum vestrum Collegium, indignum
 precantem singulari consolatione perfudit,
 & gratiosè promisit, rerum nostrarum suc-
 cessum fore felicem. Hunc exitus postea
 comprobauit. Dicitus princeps Albertus
 viua voce simul & scripto testatus est, cum
 affirmaret Societatem IESV in Bauaria sua
 ad fidem Catholicam restaurandam ac pro-
 mouendam plurimum contulisse. No-
 runt & alij sapientes, publiceq[ue] fatentur,
 post nostrorum aduentum, Diuinum
 G 4. cultum

Deus feli-
 cem suc-
 cessum
 Collegij
 Monacen-
 sis Canisio
 promittit.

*cultum in Bauaria passim reflorescere, Ec-
 clesiastica Sacramenta sapius ac religiosius
 excitari, religionem nouam obsolescere, ve-
 terem verò magis magisq; confirmari: Pœ-
 nitentiæ & charitatis opera studiosius coli,
 maiorem bonorum studiorum curam in
 Scholis haberi rectiusq; passim iuuentutem
 Bauaricam in fide & pietate Catholica pro-
 uehi. Hæc ego citra vllam arrogantiam scripta
 sic dici & accipi velim soli vt Deo & veri-
 tati suus constet locus, & gloria debita tri-
 buatur, vtq; magis fidum aliorum probato-
 rum hominum testimonium comprobetur.
 Benedictus bonorum author Deus, quod ego
 senex iamq; inter nostros omnes senior fa-
 ctus, non modo videam, sed quodammodo
 gustem præsentem dulcesque fructus, vestra-
 rum manuum quos quotannis ex Monachi-
 ensi horto collectos depromitis, & compluri-
 bus fidelibus verè salutare esse monstratis.
 Confirmet in vobis, quod cœpit Princeps be-
 nefactorum Christus, ac proprium Societatis
 nostræ spiritum in visceribus vestris auge-
 at, vt non vestram quidem utilitatem, sed*

com-

communem Bauarorum salutem, ac profectum animarum, praesertim in Clero populoq; Monachien si promouere pergatis. Quanto autem clementiores ac munificentiores erga vos habetis Principes, tanto maiorem illorum meritum, eorumq; praecleara ditioni gratitudinem per vos exhiberi congruit, ita ut Bauarorum animus in fide & virtute prouehendu nihil anteponatis, diuinæ gloriae propagandae sedulo inservientes. Charitatis legem auream Christus vobis eximie commendauit, sed & Paulus frequenter inculcauit: hanc ipsam Monachij, & in reliqua Bauaria sic porro excolite, ut inuante Deo multorum animas magis magisque lucrifaciatu, ac simul oues errantes ad suum reducatu ouile. De me hoc vnum reticere non possum, & valde vobis commendatum cupio, ut quamdiu nouu Collegium ac templum D. Michaeli sacrum durabit, Senioris Canisi vestri non obliuiscamini. talemq; primum siue fabrum, siue architectu vestru sacrificiis & precibus Domino commendetu. Ipsi laus & gloria sempiterna. Hæc Canisius. Quid diceret

G 5 idem,

*Templum
S. Michaelis Arch-
angeli.*

idem, si coram spectaret hodie, quæ nos oculis quotidie vsurpamus? tam augustum in Ciuitate templum, cui nescio, vtrum in omni orbe par habeat Societas nostra; tam frequentem populi concionem; tot millia ad pedes sacerdotum peccata gementium accidentes; tam amplum & regium Collegium, tam nobile Musæum, quod à mille admodum aut suprâ auditoribus frequentatur? Gratularetur Deo tam vberes laborum fructus, & vero iam hoc ipso nomine præsens apud Superos cum familiæ nostræ capite Ignatio, numinis celebrat benignitatem. Hanc sementem primo & altero ab aduentu suo anno Canisius intra breue tempus fecit, quæ in tam lætam postea segetem excreuit, vt amplioribus templorum spatiis fuerit opus: quæ tamen ipsa quamuis ampla sæpè frequentiam non capiunt. Anno
proxi-

proximo, qui fuit à Christo nato c. 10.
10. LX. altera Colonia Oenipontem
est ab eodem Canisio deducta, vti
mox infra ponetur.

COLLEGII OENIPON-
TANI INITIA; AVGVSTÆ
RES SOCIORVM.

*Oenipons
olim Oen-
briga re-
gia Tyro-
lis.*

CAPVT XI.

Nvmquam sterilis est virtus, præ-
fertim cum eruditionis laude
coniuncta. Ferdinandus Impera-
tor, cognita iam Sociorū industria,
vbiq; suorū salutē cōsulturus, quinq;
regias virgines ex se natas Oenipon-
te educari curabat. His à Canisio for-
matores animarum flagitavit, nec
liberis duntaxat suis, sed oppido to-
ti, & genti salutē allaturus Canisium
euocavit, vt locū Collegio designan-
do circūspiceret; velle se etiam Ty-
rolensib⁹, ne quid detrimēti caperēt,
imò

*Quinq; re-
gia Virgi-
nes Ferdi-
nandi Im-
perat. filia
commen-
datur Ca-
nisio.*

imò plurimum adiumenti provide-
re. Canisius ad Cæsarem subito aduo-
lauit, quod nosset occasionem fron-
te capillatam, nisi mox prenderetur,
facile elabi. Cum Cæsare de Sociorū
domicilio tractat : sumptus annui
assignantur : domus curatur. Regina
à cunabulis religiosissime eductæ, &
ad cultum animi, vitæq; innocentia-
m natæ, vbi semel suam cōscientiæ
fidem Canisio comiserunt, nunquā
à Societate descuere, de quibus in-
fra copiosius erit dicendum ; nisi
fortè singulari volumine illarum vir-
tus depingenda sit. Scripsit de his &
Oenipontanæ sedis exordiis, pro-
gressuq; Canisius ipse Epistolam ad
verbum à me subscriptam.

AD COLLEGIVM OENI-
PONTANVM.

*Postremas ad vos daturus, Charissimi
Fratres, à Prophetico illo dicto ordiar. Nō
nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo
da*

da gloriam. Hoc enim nomen fortis & inexpugnabilis arx est, loquor autem de singulari beneficio vobis diuinitus prestito, quando Catholicus perpetuo princeps & valde laudatus, Ferdinandus Austriacus non modo Viennense & Pragense, sed vestrum etiam Oeniponti Collegium pro sua singulari pietate fundauit, construxit, atq; ditauit.

Adeam rem conficiendam, ego licet indignus, non nihil contuli, cum eiusdem Caesaris essem aliquando Concionator: sed & Coadiutor meus & Collega fuit R. P. Nicolaus

Lanoius qui mecum ad locum Collegij deli-

gendum atq; constituendum istuc profectus

est. Quod institutum sanè multum auxerunt illustres Regina prædicti Caesaris filia,

qua tum Oeniponti magna cum pietatis, pudicitia & virtutis laude florebant. Nec solum suo parente, sed & germano fratri

Archiduci Ferdinando animos addiderunt, ut cœptum hoc opus, quod bonis concionatoribus nō caruit, magis magisque stabiliretur.

Aeternum Christo viuant Margareta, Helena, & Magdalena sorores simul & Regina

Nicolaus

Lanoius

primus

Collegij

Oeniponti

Re-

ctor.

gina

gina ex voto virgines pudicissima nostros
 seculo rarissima Principes, quarum benefi-
 centia non Halense modo sed vestrum quo-
 que Collegium permultum sanè debet. Pro-
 inde vestram admoneo Charitatem, ut be-
 ne precemini huic eximia, regiaque Au-
 striacorum familia, quæ domum vobis non
 modicis sumptibus edificavit, & hortum
 commodum adiunxit, nihilq; deesse susti-
 nuit, quod ad utrumque Tyrolense Colle-
 gium & templum vobis promouendum
 conseruandumq; pertinet. Excolite por-
 rò, ut coepistis, messem Tyrolensem, ac in
 ea cum prospera Domini benedictione per-
 gite laborare. Commendo vobis quoad
 possum, debitæ gratitudinis officium, quod
 non solum supradictis fundatoribus Au-
 striacis, verumetiam aliis quoque patronis
 & amicis, quos Christus non paucos tri-
 buit, sedulo & feliciter exhibere debeat-
 tis. Egregium vobis patet ostium, ad mul-
 tos nobiles & ignobiles, ad magnos & par-
 vos utriusque sexus homines Christo lucrifacien-

faciendos, atque in omni pietatis & virtu-
 tis studio, magis magisque confirmandos.
 Igitur paratam vobis messem, eamque ube-
 rem libenter amate & prouehite apud Tyro-
 lenses, nec verbo solum, sed etiam exem-
 plo ad maiora emulanda charismata mul-
 torum informate animos, quemadmodum
 Christus dominus messis & Societatis nostræ
 institutum, iustaque amicorum expectatio
 sancta à vobis exigunt & deposcunt, Mihi
 verò iam emerito velut seni, ac inutili ope-
 rario haud parum beneficij contuleritis, fra-
 tres si Canisii vestri senioris memoriam ve-
 stris & sacrificiis & precibus, quæ vestra
 est in me beneuolentia, crebrò interposueri-
 tu, illud, ut spero, procuraturi, ut viui &
 defuncti primi patris apud vos memoria
 non intermoriatur. Bene in Christo va-
 lete, Patres, fratresque charissimi, ac eam
 præclaræ vestrae vocationis rationem semper
 habete, ut professione pauperes, obedientia
 simplices, spiritu feruentes, & animarum
 Zelo flagrantés multos in Christo filios ge-
 neretis ac nutriatis.

Canis-

Canisius, antequam Oenipontem accederet, Viennæ Cæsarem conuenit; inde Pragam, Praga demum in Tyrolim profectus, quod ex literis ad M. Welferum Patriciū Augustanū cælibem accepi, quem ideo suam Sunamitidem vocitabat Canisius, quod sæpè ad illum diuerteret, & paratum ibidem, vt Helisæus apud Sunamitidem, cœnaculum & oratorium haberet. Interea temporis Augustæ nostræ paulatim in cognitionem populi venire, aures præbere suas noxas accusantibus, Eucharistiam propinare, pueritiam præceptis Christianis informare, lites componere, ad ægros visere, aliaq; Societatis munia dies noctesq; fungi, quæ mirificè bonos omnes nobis ad inuidiã etiam quorundam, qui se desertos quiritabantur, deuinxerunt. Nobilissimi quiq; ciues maximè Sociis studebant, præsertim illustres Fuggerorum familiæ omnes, & patriciorum Reipub. principum

*Sociorum
Stilu opera
Augusta.*

cipum, quos nondum impius Lutherus transfuersos egerat, qui nihil magis in optatis habebant, quàm vt è vestigio Sociis templum & domicilium, Auditoribus Muséum conderetur, quæ tamen res tam citò confici minimè potuit. Delectarunt hi labores Pium I V. Pont. Max. Cui fructus operæ Canisij exposuit Cardinalis Otho, à quo incitatus Pontifex, his illi gratulatus est, & simul ad continuandos labores cohortatus.

PIVS PP. IIII.

Dilecte fili, salutem & Apostolicam benedictionem. Ad aures nostras dilecto filio nostro Othone Cardinale Augustano referente, peruenit, quo studio, qua diligentia, qua charitate desistit operam, vt quam plurimos eorum, qui hereticorum fraudibus decepti, à recta religione aberrarunt, in salutis viam reducas; quantum etiam superna cooperante gratia proficias. Magnæ nobis

*Littere rō-
tificis ad
Canisium.*

lego, des istic

H conso-

consolationi fuit tam optatus nuntius. Agimus omnipotenti gratias, qui pro sua misericordia tam multas iam, sicut audiimus, per ministerium prædicationis tuæ in Ecclesiam Catholicam reuocarit. Insta fili, ut cœpisti, & enitere, ut quàm maximum animarum lucrum facias. Vrge tam piam, tam sanctam negociationem. Noli defatigari in tam sancto opere sedulitatis tuæ ab eo, cui famularis, id præmium laturus, quod bonis & fidelibus seruis suis promisit. Si quid verò à nobis desideras, quod conferre aliquid posse credas ad animarum salutem, libenti animo, quidquid postulaueris, concedemus. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die V. Martij M D. LXI. Pontificatus nostri Anno secundo.

Antonius Florebellus
Iauellinus.

ACA-

LIBER PRIMVS CAP. XII. 115
ACADEMIA DILINGANA CONDI-
TUR.

CAPVT XII.

OTho Cardinalis, idemq; Antistes
Augustanus gregis sui, in quem
circumquaq; rabies luporum hære-
ticorum immanissimè grassabatur,
vigilantissimus custos, vt haberet,
qui se pro ouilibus Christi oppone-
ret, anno Christi cio. io. xlix. con-
tubernium iuuenum, qui ad ordi-
nem Ecclesiasticum adspirabant,
Dilingæ instituit, quibus M. Petrum
Endauianum præfecit, doctoresq;ue
sacrarum literarum accersuit, qui
Cardinalis clientes ad bonas artes,
& sacram Theologiæ disciplinam in-
formarent. Fuit inter primos Petrus
de Soto ex Hispania ad Carolum V.
(cuius cōscientiam tractabat) profe-
ct⁹ è S. Dominici familia, vir ingenio

H 2 & li-

& literis clarus. Quod cum Sueuorum nobilitas aduerteret, gratulata sibi petiit ab Othone, vti suis quoq; liberis locum daret in domicilio alumnorum, quibus cum vnà possent literis erudiri. Quorum postulatis libens volens annuit Cardinalis, animumq; simul adiecit id Academiam excitandam, eaq; de re literas ad Pōtificem Maximum, & Carolum V. atque Ferdinandum dedit, qui omnes & Cardinalis præclara cœpta laudauerunt, & iura sua atq; prærogatiuas studiosis literarum concesserunt.

Anno CIO. JO. LI. Petr^o Sotus Collegam suum P. Iacobum, permittente magis, quàm iubente Cardinale, misit in Hispaniam ad delectum doctorum virorum è sua Sodalitate habendum, & Professores Dilingam adducendos, quod speraret ab Othone conditum iri S. Dominico Cœnobium, cuius ditioni subijceret Academiam; sed res tota parum feliciter

Soto

Soto successit. Ex tribus enim illis Patribus ex Hispania profectis, duo in itinere diem suum obiere. Genuæ alter, alter Oeniponte: tertius extremo anni mense Dilingam ingressus, ineunte sequentis, vita simul & Vrbe egressus cælum petijt. Impetratis Otho à summo Pontifice & Imperatore Academiae condendæ iure & legibus, primum illico Rectorẽ illius ipso die sanctæ Trinitatis dixit Cornelium Harlemium Rosenthalum, quem ipse Otho ex Pontificis auctoritate Academicis honoribus ac titulis insigniuit. Año inde quinto supra cio. io. l. laurea primâ studiosi Philosophiæ ornati sunt, eodẽq; extremo Magisterij suprema. Proximè secuto Musæi Academici fundamentum Otho posuit. Excitatum inde domiciliũ & Academiam tenuere Doctores exteri vsq; ad annũ cio. io. lxxiii. Inter quos principes fuere Petrus, ut dixi, Sotus; Martinus Olaius Theologus

*Cornelius
Harlemius
primus
Dilingæ
Rector
Academiae.*

*Professores
Dilingani
ante Soc.
adaeniũ.
Martinus
Olaium.*

*Martinus
Rithouius.*

*Guiliel-
mus Da-
masus.*

*Matthæus
Galenus.*

*Bartholo-
mæus
Kleindienst*

*Adrianus
Besenme-
rius.*

*Kilianus
Blancken-
stanius.*

logus Luterianus, Carolo V. Imperatori à Sacellis, qui Societati postea nomen dedit; Martinus Rithouius Louaniensis Episcopus demùm apud Iprenses; Guilielmus Damasus Lindanus ex eadem Academia Louaniensi Dilingam profectus, atque inde ad Sicambros, vt Ruremundæ Episcopum apud Geldros ageret; Matthæus Galenus Westcapellus è Seelandia, tandem supremus Duaci professor; I. Bartholomæus Kleindienst è S. Dominici Sodalitate; Cornelius Harlemius sacrarum literarum interpres. Magistri duo Adrianus Besenmerius Belga, & Kilianus Blanckenstanius. Sed cum amplissimus Cardinalis plura maioraq; animo concepisset, decreuit è Societate nostra Doctores euocare, quod vti mox exponam, ita factum est.

LIBER PRIMVS CAP. XIII. 119
ACADEMIA DILINGANA SOCIETATI TOTA
TRANSCRIBITUR.

CAPVT XIII.

ANno Christi CIO. IO. LXIII.
Idem Otho Cardinalis optimus
M. Societatis patronus & singularis
Canisij admirator, cognito iam ante
deplorato suæ Prouinciæ statu, quã
omni ex parte laborantem videbat,
Academiam Dilingæ à fundamentis
excitatum per Canisium Societati
assignauit, cui Dilingæ Domicili-
um erexit, vti nobilissima Sue-
uiæ iuuentus ad honestos mores in-
formaretur, optimisq; literarum di-
sciplinis imbueretur, vnde & Magi-
stratus idonei ad oppida regēda pro-
dissent, & parœci atq; Ecclesiastæ ad
rem diuinam sanctè pieq; admini-
strandam educerentur. Ea enim rerũ
erat facies, vt intuēti lacrymas cieret

& intimò doloris sensu miserantem percelleret, quod ex literis Stephani Liberij Anno Christi quarto & sexagesimo post millesimum quingentesimum, secundum Diœceseos lustrationem, datis cognosci potest, quarum hoc ferè caput est: Se per Cardinalem Othonem cum aliis duobus magnæ authoritatis viris ad obeundam Sueuiam designatum, venisse primum ad Fridericum Comitem Oeringanum virum illustrem & vnicum gentis suæ præsidium (qui maximè vrserat Cardinalem, vt rebus afflictis cõsultum iret) ab hoc, quo loco res diuinæ, religionis cultus, vitæ morumque disciplina versaretur, didicisse, & maximam se ad commiserationem permotum, rebusq; adeo perditis & afflictis nõ immeritò impulsus Cardinalem, vt Rhætis, Sueuis & Algois, quos suæ ditionis esse intelligebat, prouideret, & suppetias à crescentis Societatis patribus flagitaret,

Musé.

*Ex literis
Stephani
Liberij.*

Muséum nobilissimum conderet, lectissimæ iuuentuti idoneos in omni genere literarum, quæ à religionis sanctitate non abhorrent, doctores præficeret. Quibus à Laynesio Societatis præside impetratis, & à Canisio eò deductis, nouale excolendum commisit, ex quo tam yberes, ex Academia, templo, & contubernio conuictorum fructus extitere, vti neque nos laboris, neq; iuuentutē docilitatis, neq; Pontificem vel Augustanum, vel ipsum Romanū poenitere debeat aut possit, qui alendis hoc loci in spem Ecclesiæ iuuenibus magnam anniuersariæ pecuniæ vim cōtulit, hodieq; confert, vnde in totam Diœcesin & prouinciam parœci, Ecclesiastæ, Doctores & Magistri haud pauci proficiscuntur.

Canisius postquam Dilingam venit, & ad Academicos die S. Hieronymo sacro latinè dixit, secuti Canisium XIII. Cal. Nouemb. qui fuit vi-

gesimus Octobris, Professores pri-
 mum XVI, mox quatuor, vt essent
 X. quibus Hieronymus Natalis
 post lustratas Gallias & Germanias,
 ad victum, cultum & locum necessa-
 ria præfens cum Canisio compara-
 uit. Illi Dilingã ingressi pridie S. Vr-
 sulæ sub vesperis, postridie com-
 paruere omnes ad solenne sacrum.
 Proximo post D. Vrsulæ die ab om-
 nibus Magistris, cunctis obstupescen-
 tibus, qui Socios vix de via respiras-
 se putarant, initium docendi fa-
 ctum. Ex Doctoribus Societatis
 primus fuit Hieronymus Torrensis
 Hispanus, suis ipse laborum monu-
 mentis clarus, Collegij prorektor Io-
 annes Couillonius, idemq; latinus
 Ecclesiastes. Anno deinceps MD. L.
 XIV. XVI. Kal. Septemb. Otho Car-
 dinalis præsentibus tribus Cœnobi-
 archis, rem diuinã ab initiatore Au-
 gustano iussit fieri, secundum quam
 actę sunt à Societatis p̄fessore, Cor-
 nelio

nelio Harlemio gratiæ, qui ad eum
 vsque diem Academiam cum sum-
 ma laude Rector administrarat. Vi-
 cissim Harlemius plurimum se Car-
 dinali debere professus, à quo tot
 honoribus auctus, tot beneficiis ef-
 fet cultus. Gratulari etiam sibi,
 quod magnis negociorum oneribus
 positus, & in Patres translatis, pos-
 set aliquantulum respirare. Proin-
 de se omnia honoris insignia, epomi-
 dem, signum, sceptrumq; ei reddere,
 à quo ea accepisset, quæ simul Cardi-
 nalis Canisio Sociorum præfecto, lo-
 co totius Societatis commisit. Cani-
 sius de Communi consilio Henrico
 Dionysio Theologo Societatis & Ca-
 nisij ex Sorore nepoti contulit, cui
 Cardinalis eum honorem cum fau-
 sta imprecatione gratulat⁹ est. Harle-
 mius Academiae gubernator pronũ- ^{ciō. 13.}
 ciat⁹. Sed Dionysius in aetudine tẽ- ^{LXV.}
 tatus, anno proximo Coloniã rediit,
 vir õniũ opinione sanct⁹, cui suffect⁹
 Theo-

Theodoricus Canisius eodem patre cum Petro, sed diuersa matre natus, qui viginti annos Dilinganæ Academiae magno iuuentutis fructu præfuit. Erit operæ hîc ex literis fundati Collegij Dilingani partem transcribere, vnde constet, Othonis studiû, & de Societate, præsertim Petro Canisio, existimatio, qua impulsus deponendo Collegio curâ suscepit.

EXCERPTA EX LITERIS
FUNDATIONIS COLLEGII SO-
cietatis IESV Dilingæ. Anno CIO. IO. LXIX.
per Cardinalem Othonem Truch-
sessium.

DEo inspirante, & suadente etiam R. P. Petro de Soto Magistro à Theologia, Ordinis S. Dominici, viro verè venerando & docto, qui fuit S. C. M. Caroli V. Confessor, & petita acceptaq; facultate, cum Dilingam venisset, in erectione Collegii & Vniuersitatis huius suâ operâ, consilio & auctoritate multum iuuit, sine quo nunquam potuisset

tuisset tantum opus inchoari, & eo usq. pro-
 duci: venit tandem in hanc sententiam, nul-
 la stabiliori atq. utiliori via etiam in per-
 petuum, huiusmodi difficultatibus occurrere
 atq. prospici posse, quam si nouum aliud Col-
 legium, quod Patrum Societatis Iesu Diling-
 e cum necessariis redditibus, erigeretur, do-
 taretur, atq. Patribus, tanquam his nostris
 temporibus, ad munus docendi, & mores pi-
 os atq. Christianos instituendi singulariter à
 Deo dotatus tota cura, superintendentia, in-
 stitutio atq. regimen aliud nouum, & Conui-
 ctorum Collegii S. Hieronymi, & totius Vni-
 uersitatis liberè & integrè committeretur.
 Ad hoc etiam faciendum plurimum animū
 mouerunt diuturna cognitio, ac consuetudo
 & experientia, quam habui cum multis pa-
 tribus eiusdem Societatis, videlicet Dilinga,
 ante & post erectionem huius Collegii, cum
 R. docto, atq. nunquam satis laudato viro
 Claudio Iatio, qui mecum plures annos ha-
 bitauit, nec non cum eximie pietatis ac do-
 ctrina viro, Domino Petro Canisio, qui in
 Ciuitate & diocesi mea Augustana incredi-
 bilem

*bilem fructum in conuertendis hæreticis ,
 stabiliendis Catholicis , & alius nunquam
 satis admirandis & probandis operibus , con-
 tinuè , indefesse & laudabiliter longo tem-
 pore peregit. Similiter non solum in Ger-
 mania , sed etiam in Italia , & ubique loco-
 rum , ubi domicilium , habitationem , Col-
 legia seu auctoritatem dicti Patres Societatis
 Iesu habuerunt , vidi innumeros incredibi-
 les bonos fructus. Hæc Otho Cardinalis.
 Illustrarunt etiam cõtubernium iu-
 uentutis , præstantes aliqui virtute
 iuuenes , inter quos fuit , iam in cen-
 su beatorum , Stanislaus Kostka il-
 lustri Kostkarũ in Polonia stirpe ori-
 undus , qui Viennæ inter nobiles ado-
 lescentes apud nostros literis operã
 dabat , & diuino afflatus spiritu , om-
 ni ope in Societatis I E S V disciplina
 vitam transfigere cupiebat. Sed do-
 mesticorum veritus offensam &
 molitiones , si animum illis aperiret ,
 delicato vestis cultu , cum abiecta
 pau-*

pauperis lacerna permutato, Augustam Vindelicorum ad Canisium acceptis P. Francisci Antonij commendatiis profugit, multa diuinæ clementiæ in se per illud iter expertus argumenta, à Francisco Sacchino diligenter in libro de rebus à Stanislao gestis exposita, vbi de aduentu eius ad Canisium, & Canisio in hæc verba refert: *Demum ab longa peregrinatione sospes ad Canisium peruenit. Vbi ille vir sapiens ac sanctus, Germaniæque Apostolus, ex ordine causam vitæ cognouit, viditq; ardorem, & submissionem, quibus peregrinus pro impetranda Societate certabat, vehementer indolem & vocationem probauit; præterquam quod & tantum exhaustum laborum & emicans in vultu pietas, & verba nescio quid ultra annos & humanam imbecillitatem spirantia, fidem perspicue faciebant sortis eius adolescentem ab sancto spiritu agi. Itaq; bonam ostentat spem; interim tamē siue vt amplius de virtute eius periculum faceret,*

faceret,

faceret, siue ut specularetur, numquid propinqui mouerent, tantis per Dilingæ humiles vulgo labores suscipere, & seruilia tractare opera, Conuictorum in ædibus iubet. Hæc nobilem hospitem hospitalis humanitas, hæc fatigatum viatorem requies excepit. Quod equidem non arbitror absq; singulari quodam consilio & benignitate Numinis accidisse, nouam famulo suo virtutis exercendæ materiam suggerentis. Nam quid attinebat adeo perspectam amplius probare constantiam? Et ad propinquorum specularandos motus haberi hospitis nomine aliquandiu poterat. Deus igitur eam Canisio prudentissimo viro, minimeq; austero mentem iniecit, ut suo fideli operario in breui consummando facultatem offerret explendi tempora multa, & cui exiguam laboris horam, sed mercedem destinaret amplissimam, ei merita & decora quasi per compendia præpararet. Sanè Stanislaus, qui iam vilem induerat habitum eum sequuturus, qui cum dominus esset omnium serui formam assumpsit, vehementer gauisus est, re quoq; & a. 1109

actione eiusdem se insignibus decorari. Sic
 est ferme nobilitas, ubiq; se effert. Quidquid
 obeundum est, obit splendide. At Stanislai
 humilia inter munia haud nativa solum ge-
 nerofitas, sed multo clarius vera eminebat
 indoles Christianæ, id est, diuinæ nobilitatis.
 Non ille solum nihil dedignabatur siue ad
 mensam siue in ceteris quotidiani vsus of-
 ficis sese inferioribus ministrare; Sed tanta
 id cura studio, veneratione faciebat, planè
 vt ostenderet Deo se magis quam homini-
 bus seruire; nec mercenariam exhibere ope-
 ram, nec cresendi ex abiectiōe ambire cau-
 sam, sed esse officiosissimum humilitatis san-
 ctæ candidatum. Ita demum se gessit, vt bre-
 uis in se omnium conuerteret oculos; nec solū
 mirè Patribus in vocatione constantiam,
 & fidelitatem in ministerio probaret suam,
 verumetiam magnam de se concitaret ex-
 pectationem, vti Canisius ad Generalem
 Præpositum scribit: Potest Dilingana
 nobilitas non iniuria tam sancto ho-
 spite gloriari, qui tam illustria virtu-
 tis exempla, in illa domo reliquit im-
 pressa.

pressa. Moratur apud nos Ill.^{mus} & R.^{mus} Episcopus Posnaniensis, Andreas Brninius Opalinsius, qui primus Romæ Stanislai iconem annuente Pontifice Maximo Paulo V. in nostra æde publicè colendam proposuit, de qua re plura Franciscus Sacchinus in vita Stanislai. Fuit in eodem Conuictorū domicilio summo loco natus Baptista de Prado, qui non sine cælesti B. Virginis aspectu & comitatu ad cælum est deductus; fuere complures alij nobilissimi adolescentes, quos posteritas comendabit, nos ad institutam narrationem redeamus.

VARIILABORES CANISII.

CAPVT XIV.

Dilingano Collegio constituto, & Henrico Dionysio publica auctoritate in Rectorem Academiæ pri-

primum solemniter rito creato, Canisius Augustam reuertit, & populo pro concione docendo, ciuibusq; priuatis congressib⁹ ad virtutē excitandis, Sociis per Prouinciam pro more Societatis visendis assiduā operam impendit. Ex Guilielmi Elderini literis ad Laynem Societatis totius moderatorē anno Christi 1615. LXIV. Romam datis disco, quantis idem Canisius laboribus fuerit Augustæ oppressus. Sic enim ille: *Neque sine fructu redit verbum. DE I in aede hac Primaria per Patrem Prouincialem pluribus Praedicationum. Accesserunt octo ferè conciones, & haec quotidiana de sacrosancta Eucharistia, cui sacramento populus Augustanus reuerentiam nunc tribuit singularem, ut multi mirentur. Idem Pater Canisius pro sui muneris ratione, his mensibus vicina inuisit Collegia, cum sua quidem & fratrum haud vulgari consolatione, exceptis interim omnium in confessione peccatis, rebusq; Collegiorū legitimè constitutus. Cū autē*

*Laborēs
Canisii
Augustae*

Reginae
Ferdinan-
di Caesaris
filiae quin-
que.

in visitatione Oeniponti esset, exhortationē ad Serenissimas Reginas gratam habuit, quae duabus, ut vocant, casulis eleganter & sumptuosè confectis altare nostrum Augustanum ornare voluerunt. Praetermitto alias & pene quotidianas Patris occupationes, quibus illum assidue distrahi magnus in rebus cernimus. Nec commemorabo Rmū Cardinalē nostrū Augustanum, qui Patris Canisii consilius saepe & libenter vitur, ut nuper voluit Patrem adesse cum totius Gymnasii Dilingensis administrandi curam in Societatem hanc, neq; sine solenni quodam actu transferret. Vbi pater D. Henricum Dionysium Rectorem eiusdem Gymnasii pronunciare, & Rectoralibus illis insignibus ornare in magna hominum corona debuit, addita simul oratione publica. Ingenuè fatentur boni omnes hic in Germania, sicut & alibi ubi religionis afflicta causa iacet, per nostros magnū Ecclesiae Catholicae praesidium adferri, ac Catholicorum reliquias in officio, quantum fieri potest maximè contineri.

Canisio igitur sudanti, & saepius à
Princi-

Principibus viris euocato, aut Pro-
 uinciæ lustrandæ operam danti, sup-
 petiatum venere Martinus Steuar-
 dianus Alberto Boiorum Duci à Cõ-
 cionibus: quo cum ægrè careret, eo
 reuocato Hermes Halbaur Augustæ
 Cathedram, absente Canisio, procu-
 ravit. Tam lætos Canisij & Sociorum
 in Germania successus hostis publi-
 cæ salutis, infernus Draco ægrè fe-
 rens, cœpit virus calumniarum per
 suos administratos, famosos, inquam,
 libellos, & picturas infames in nos
 passim spargere, quibus collectam
 ex laboribus & virtutis laude famam
 inquinaret. Portentosa nobis crimi-
 na obiecta, ingentia mendaciorum
 plaustra ædificata, schedæ ad postes
 ædium nostrarum fixæ, Monachij,
 Augustæ, Viennæ vita Sociorum tra-
 ducta. Sed vt vanitatis nulla vis est,
 & mendacia temerè ficta, stultius cre-
 dita, repente nata, subitò inflata ven-
 to sæ ritu bullæ crepāt, cõciduntque;

Ita rebus per Albertum Boiorum Principem & alios diligenter excusis, & auctoribus figmentorū deprehensis, punitisq; innocentia Sociorū publicis literis principum virorum cōtestata reffloruit, & sinistra omnia ex fumo mendaciorum profecta, vt hodie solent, in fumū abierunt. Año CIO. IO. LXIV. Canisius ab Stanislao Hosio Cardinale S. mo Braunsbergā euocatus est, vt ibidem Collegij fundamenta poneret. Id quod in Augustani Collegij monumentis legi, Canisium, inquam, ab Hosio peti- tum, quem Ribadeneira non exprimit, sed rem ita narrat: *Apud Sarmatas quoque, qui Poloni hodie nominantur, in ipsis Boreæ terris frigore damnatis, Stanislaus Hosius, vir ob singularem sapientiam, eloquentiamq; cum pietatis studio coniunctam, ex Variensi Episcopo Romanæ Ecclesiæ Cardinalis creatus per hæc tempora Tridentino Concilio, non solum interfuit, sed & Pii Quarti Pontificis nomine præfuit. Is captus*
Laynis

Laynis & Salmeronis Sociorum ingenti studio, ob perspectam Tridentina in Synodo singularem utriusq; doctrinam, dimisso Conuentu domum reuersus, in sequenti anno nihil duxit antiquius, quàm ut Braunsbergæ (quæ vrbs Prussia Prouinciæ Polonia Regi addictæ, Variensis est diœcesis) Collegium Sociis institueret: ratus, quod erat, tuenda religionis auitæ apud Prussios, necessariam esse piam iuuentutis institutionem.

Nulla quies data respirandi Canisio, qui mox ex vltimis septentrionis frigoribus ad magnos Italiae calores uocatus, denuò Romam Prouinciæ Germaniarum latissimæ præfectus, ad tertium Societatis vniuersæ Præsidentem legendum aduolauit. Sed quid Romæ egerit, sæpius in urbē citatus, summatim exponamus.

Quartus
in Vrtem
aduentus.
CIC. IC.
LXV.

F I N I S

LIBRI PRIMII.

I 4

DE

DE VITA R.P.
PETRI CANISII

LIBER SECVN-
DVS.

CAPVT L.

QVID ROMÆ GES-
SERIT CANISIUS.

*Septimum
iust Ro-
mam Ca-
nisius.*

Aud ignarus sum nullam esse virtutem, fuisse Romæ; sed Romam pietatis causa adisse, Romæque sanctè vixisse, & aliis vitæ morumq; innocentia documento fuisse, id demum in laude ponendum esse. neq; enim locus quemquam sanctiorè facit; sed Sanctus locum efficit sanctū & religiosum. Sæpe adit urbem Canisius, & longis itinerum molestiis fatigatus, nunc à summis Pontificib⁹ euoca-

euocatus, nunc à Cardinalibus de-
ductus, aliàs à Societatis præsidibus
citatus, semper tamen impressa pie-
tatis vestigia reliquit; iam publicæ
Germanorum saluti intentus, quib⁹
iuuandis salutaria Pii & Gregorii
consilia suggessit: nunc inter dome-
sticos, illustres radios sanctitatis spar-
sit; nunc imminentem purpuræ ho-
norem fuga declinavit; nunc cultu
sanctorum & Martyrum pignoribus
venerandis ingentes pro fide & reli-
gione propugnanda spiritus hausit.

a Septimo & quadragesimo post mil-
lesimum quingentesimum, primùm
ab Ignatio vocatus urbem est ingres-
sus: post *b* biennium aut paulo ante
ab eodem ex Sicilia ad solennia vota
suscipiendareuocatus. Trib⁹ postea
Generalib⁹ creandis *c* Layne, *d* Bor-
giæ & *f* Mercuriano interfuit, extra
ordinem etiam cum *e* Othone Car-
dinale, & Præsule Augustiano in Vr-
bem profectus. Et à Gregorio XIII.

a CIO. 10.
XLVII.

b CIO. 13.
XLIX.

c CIO. 13.
LVIII.

d CIO. 13.
LXV.

f anno CIO
10. LXXIII.

e CIO. 10.
LXVIII.

fanno CIO.
10. LXXIII.

I s voca-

vocatus. Sed quid in vrbe gesserit Canisius, partim supra expositū est, partim Sebastianus Beretarius, qui hodieq; Romæ viuit & spectator adfuit, cum Romæ Canisius esset, hisce verbis ad me ex vrbe perscriptis eleganter narrat.

15. 15.
LXXII.

Extincto interim beata memoria Francisco Borgia, Societatis vniuersæ Antistite, Patres Romam euocati, ad surrogandum Borgiae successorem (quem Euerardum Mercurianum Leodiensem renunciarunt) cœtum egerunt, cui ex lege Canisius quamuis præsens, sed iam Prouinciali præfectura defunctus non interfuit; nihilominus, quod proximum erat, Congregationis custodia illi demandata est, & claustrii ianua commissâ; munus non nisi primario alicui de Societate viro demandari solitum. Occasio Canisii accersendi illa fuit. Conflato, auctore Pio V. Pont. Max. inter Romanam Ecclesiam, Hispaniæ Regem, & Venetorum Rempublicam foedere aduersus Turcam Italiæ imminentem, ac post partam

tam nobilem illam naualem victoriam ad
 Echinadas, ac post Pii V. mortem rescissos
 Gregorius XIII. qui Pio successerat, magno
 animo belli consilia susceperat. spe concepta
 (ex vires hac conspiratione Christianæ Reip.
 accesserant) fore ut à Græcia ceruicibus Tur-
 carū iugū pelleretur & utraq; Ecclesia in an-
 tiquam concordiam reuocaretur. Hac spe de-
 iectus in tantum incidit mærorem, ut dolo-
 rē suum in omni sermone præferre non du-
 bitaret, Græcorū damno maximè permotus.
 Agebat adhuc in Vrbe magnus de causis
 Trucksessius Augustanus Cardinalis, is ad a-
 uertendum ab ea molestia eius animū, Ponti-
 ficem admonuit, finitimæ Germania mala
 non minori illi curæ, quam Græcia toto ma-
 ri à nobis dissitæ esse debere, faciliusque
 eius vulnera adhuc recentia, quàm Græcia
 iam inueterata sanari posse. Non auer-
 sis auribus hæc accepit Pontifex, desperatq;
 Græcia ad opem Germania ferendam omne
 studium conuertit: consilium ad id quaren-
 ti; neminē posse, commodius consiliū rei toti-
 us expedire, respondit Augustanus, quam
 Petrum

Petrum

Petrum Canisium, è Societate Iesu virum doctrina fide, vitæq; sanctitate, Germania tota in primis clarum; ipsum Germaniam penè omnem, primariasq; Vrbes lustrasse, viros principes adisse, quo morbo singulae quæque partes laborent, inspexisse; quibus remediis sanari possint, omnium optimè tenere. Accitus Romam, nullum esse docuit præsentis remedium, quàm si Germanorum alumnorum Collegium, iam inde à primis nostræ Societatis initis Roma institutum, per id tempus ad eam paucitatem redactum, ut raro admodum duodecim alumnorum numerum excederet, subleuaretur, aliæq; per Germaniam eiusmodi Collegia excitarentur, quibus Germani adolescentes Ecclesiastica disciplina doctrinaq; Catholica & literis educaretur, his postea parœciæ cathedræ, aliæq; Ecclesiastica munera demandarentur, nullare magis Germaniam laborare, quàm inopia doctorum Sacerdotum, qui præ sint Ecclesiis & animarum curæ, populos sincera doctrina erudiant; & loquaci audaciæ hereticorum doctrinâ & Evangelica veritate se se op-

se opponant. Probatum est sapientissimo Pontifici integerrimi hominis consilium. Inde Germanicum Collegium in Vrbe, ad hanc, quam nunc videmus, amplitudinem redactum, aliâq, quæ nunc felici cursu progrediuntur, variis Germaniæ in Urbibus instituta annuo prouentu copiam simul honestorû, simul & doctorum Sacerdotum Germaniæ suppeditant, qui quocunque mittuntur, heresin profligant. Profuit consilium non Germaniæ solum, sed aliis etiam nationibus, maiore quàm Germaniæ peste laborantibus quippe Germanici Collegij exemplo & consilio à Canisio indicato, eodem ferè tempore, ab eodem vigilantissimo, & religionis propagandæ studiosissimo Pontifice, alia Collegia in Vrbe instituta: Anglorum primum, numero studio, & virtute Germanico haud multum impar. Neophytorum alterum, in quod tenera ætate adolescentes ex Iudaismo & Mahometanismo ad Baptismum admissi cooptentur. Hi Christiana disciplina & moribus instituti, præter latinæ literas, Hebraicarum etiam literarum

in

in usum latinæ Ecclesiæ Romæ egregiè studia promouent, ne in rebus dubiis ad infideles interpretes confugiendum sit. Maronitarum tertium haud ita multo post Collegium erectum. Quæ una natio in Oriente toto, omnibus aliis deficientibus, in fide semper mansit, & manet adhuc Romanæ Ecclesiæ incredibili aduersus Romanum Papam & Papæ nomen reuerentia. Græcorum quartum; varia denique in exteris nationibus, Dilingæ, Vienna, Remis, atq; adeo etiam apud Iapones & Paganos coetus aluit adolescentum, quibus domicilia in spem orbis totius ad Christum reuocandi collocauit.

His magnis operibus ab uno Canisio initium profectum. Discessit tandem Roma, & dictum, seu factum causa inuenta, cur repentino discesserit, quod suboluisset (ut rumor, seu verus, seu vanus; certe ferebatur) Romanum Pontificem, adnitente iam olim Augustano, de illo sacra purpura ornando cogitare. Sed extincto sub initium aduentus Canisii Cardinale

res

res sopita est. Virtutem interim Canisii illustrabant. Romæ studium ardorque diuini honoris amplificandi, eaque diligentia, quam quoties ad Urbem venit, pauculis illius Collegii Germanici reliquiis, quæ tunc erant, quas tanquã sua viscera intimo animo complectebatur, aliisque eiusdem gentis nobilibus viris, ac studiosis adolescentibus excolendis adhibuit; illos modo adiens, modo aduocans, ad pietatem & fidei Catholice constantiam, & ut aduersus hereticorum mendacia, in hac vera religionis arce, sincera doctrina se munirent, hortabatur: tum diligentiam multam in multis & claris virtutum exemplis, ad pietatem ad exterarum gentes promouendam, cognoscendis contulit. Frequentabat non tantum templa augustiora, sanctorum calitum memoriis reliquiisque veneranda, sed Oratoria etiam, & conuentus insigni pietate illustres, quibus Christiana pietas magna hominũ frequẽtia colitur, aut Christiana in egentes charitas magno exẽplo exercetur. Inuisebat hospitales domos.

domos tum antiquas, & magnis vectigalibus fundatas, tum recentes piorum tantum liberalitate sustentatas, quantumq; ex vtrisque boni ad homines promanaret, diligentissime adnotabat. Xenodochium sanctissime Trinitatis admirabatur, multis sæpe hominum millibus aduentantium largè sufficiens, nullo alio vectigali, quàm quotidianis piorum Eleemosynis, abunde suppetentibus; tum statis horis illustri spectaculo fuisse è prima nobilitate multitudinem virorum & faminarum, utramq; suo sexui seorsim inservire, advenarum pedes lavare, ministrare ad mensam, monita ad pietatem dare, qua animi comparatione, quaq; religione sacra templa adenda, & uniuersa illa sacra expiatio foret obeunda, edocere, aliaq; pietatis officia prestare, quæ alii literis mandarunt: Et hæc quot annis per sacros hebdomada sanctæ, & Paschæ dies usitata & vulgaria esse, quid præsens in Iubileo vidisset & sensisset? Sodalitates præterea piorum hominum, qui honestas, inopes tamen familias, quas pudor à mendicando deterret, collatis corrogatisq;

Elee-

*Eleemosynis sustentant; alias, quæ magnum
 Virginum numerum collata dote ad honesta
 adiuvant coniugia cognoscebat. Tum pios
 cætus indagabat magno numero, frequen-
 tiaq; diuina mysteria obeuntium, piosq; con-
 uentus celebrantium. In iis maxime frequen-
 tabat inclytam illam, atq; inter magna vrbis
 lumina, clara luce collucentem venerabilem
 sacerdotum piorumq; virorum congregatio-
 nem Oratorij nuncupatam, multumq; fami-
 liaritate utebatur, B. Philippi Nerij institu-
 toris, adhuc in humanis agentis, eiusq; disci-
 pulorum, qui tum præter cæteros florebant;
 Francisci Mariæ, Taurusii, Cæsaris Baronii,
 magni alterius Ecclesiastica antiquitatis lu-
 minis, Ioannis Francisci Boldrinii, quorum
 duo priores suis virtutibus, & vitæ sancti-
 monia, per multos annos sacra purpura illu-
 strati, aternis iam cum Deo præmiis fruun-
 tur; tertius Auenionensis Archiepiscopus,
 pari vitæ integritate dignam tanto munere
 operam suam nauat Ecclesiæ. Vir igitur sanctus
 à viris sanctis, fama iam ante notus magno
 in honore habebatur: & verò ea hominis erat*

K præ-

presentia, & ea honestè faciei & totius vul-
 tus ad modestiam compositi dignitas, ut
 vel silente fama benevolentiam & reueren-
 tiam sibi conciliaret, oratio spiraret san-
 ctitatem. Incredibilem apud hos, perpetu-
 amque hominum frequentiam pietatis stu-
 dia colentium obseruauit. Multos præterea
 viros principes, tum Ecclesiastica digni-
 tate insignes, tum nobiles Romanos com-
 memorabat nominatim, quorum cum co-
 piosas Eleemosinas, tum memoranda fa-
 cta, insigniaque virtutum exempla recen-
 sebat. Hæc pusillo tum gregi Collegij Ger-
 manici, alijsque studiosis Germanis adole-
 scentibus exponebat, eosque ad ista aliaque
 eiusmodi accuratè indaganda & recognos-
 cenda accendebat, ut se, cum in Germa-
 niam redirent, oculatos testes Romanæ pie-
 tatis exhiberent, aduersus impios latratus
 veritati obsistentium hereticorum, docebatque
 multorum Germanorum culpam, qui Romæ
 diu versati, adhæc tanta, & tam illustri
 laude digna exoculati, ad improbatantum,
 & relatu indigna, quæ de Romanis rebus in
 Germa-

Germaniam perferrent, mentis aciem intendere-
 rent, & ad feda vlcera, qua heretico-
 rum fecerat impietas, ipsi vngues accede-
 rent. Et sanè mirum non est in tanta Ci-
 uitate, tanta omnium gentium colluione,
 in feraci solo, fecundaque segete, herbas
 saepe noxias, & aliqua vitiorum semina
 succrescere. Querebatur igitur vir diuini
 honoris studiosissimus, qua natura vitio in
 magna multitudine fieri solent, ea quo-
 dam modo ad instituta conuerti, & pauco-
 rum culpam in ciuitatem omnem conferri:
 Ingentem verò laudum siluam, à tanta vir-
 tutum multitudine enatam præteriri. Ita
 vir summe industrius nunquam de diuina
 causa promouenda, fideque Catholica con-
 stituenda cogitationem ponebat; & cum,
 quid ipse faceret, exponebat, quid ex illo
 imitari ipsi deberemus, doceba-
 mur. Et hæc Bere-
 tarius.

NVNCIVS APOSTO-
LICVS AD GERMANIÆ
PRINCIPES LEGA-
TUR.

CAPVT II.

EP. 13.
LXV.

PLVS IV. P. M. pro Germaniis passim laborantibus sollicitus, vt in religionis Catholicæ professione pseuerantes ad constantiam hortaretur, dubios & hærentes firmaret, exerrantes in viam reuocaret, ex occasione præsentis tum Canisij ratus è re Christiana fore, si illum cum auctoritate sui nominis in Germanias ablegaret, qui principes, dynastasq; Imperij coram adiret, suamq; Pontificis curam & sollicitudinem, datis ad eosd. literis explicaret, & ad auitam pietatem vel retinendam, vel restaurandam hortaretur. Canisi^o suscepto legationis officio, regulos Germaniæ passim conuenit, Pontificis studium

dium erga salutem cum singulorum
 priuatam, tum omnium communē
 exposuit, neq; pœnitendas res effe-
 cit, quod ipse, quamuis permodestē,
 vt solet, attigit, cum in hæc verba de
 se scripsit: *Et si vero, inquit, multis an-
 nis hoc saxum Augusta volui, multorumq;
 gratiam in Euangelico munere mihi concili-
 aui; tamen in loca vicina & dissita proficis-
 ci subinde debui quemadmodum in Bauari-
 am, Sueuiam, Rhatiam, Austriam, Poloni-
 am, Franconiam, donec tandem Pius IV. Pō-
 tifex hoc mihi negotium Romæ dedit, vt
 precipuos Germania Principes, quibus & ip-
 se scribebat, coram accederem, ac eorum ani-
 mos in religione Catholica promouenda cō-
 firmarem. Igitur in Westphaliam vsq; pere-
 grinandum fuit, ubi & in Geldriam pene-
 traui, & satis laboriosam sensi profectiōnem,
 comite ex nostris vno contentus. Quidquid
 autem in his itineribus, quæ suis periculis
 non caruerunt, rectē & feliciter à me gestum
 est præpotentis Dei gratia, & virtute singu-
 lari gestum esse testor, ego nihil ex his mihi*

K 3 arrogo,

arrogō, vtpote seruus inutilis. Non assum-
psit in comitatum officia aulica, nec
vllam accersuit ab externo splen-
dore auctoritatem, vnico Socio no-
stræ familiæ comitatus: modestia
& virtute sibi dignitatem; auctori-
tatem legationi accessuram non fal-
so opinatus. Venit in eadem profe-
ctione Coloniam Agrippinam, vt ex
Academicis illic monumentis per
Io. Hasium, quem supra posui, cog-
nouit. Coloniae CIO. IO. LXVI. XIX.
Cal. Febr. Academicis Patribus, & ci-
uili Magistratui, Pij Pontificis aucto-
ritatem exhibuit, qua monebantur,
vti Canisio fidem haberent, & capi-
ta suo Pontificis nomine perscripta
præscriptaq; diligenter exequeren-
tur. Nec fuere amplius septem, mini-
mè sane silentio premenda, quod
plurimum videantur ad multorum
institutionem valere.

- I. Primum, vt nemo vel ad docen-
dum pro concione populum in tem-
plo,

plo, vel ad erudiendam iuuentutem in Gymnasiis & Academia admitteretur, de cuius honesta vita, integritate morum, & Catholica pietate nõ constaret.

Deinde, vt scripta, quæ vel morum disciplinam labefactarent, vel Romanæ sinceræq; doctrinæ obstarerent, vnà cum librariis, qui huiusmodi chartas vel clanculũ vel aperte in urbem inferrent proscriberentur.. II.

Præterea, vt alienis à Catholica religione locus in vrbe non esset, forasq; eliminarentur.. III.

Quarto, ne quis clancularius præco seu Lutheri seu Caluini, seu cuiuscunq; alienæ sectæ vrbe, domo, tecto reciperetur.. IV.

Insuper vt in hostes religionis Catholicæ seuera edicta ponerentur, contraq; venire ausi grauiter punirentur.. V.

Academici quoque viderent, ne VI.
K 4 quem

quem ad vllum publici honoris gradum in quatuor supremis literarum disciplinis Theologiæ, Canonum, Iuris Ciuilis prudentiæ & Medicinæ admitterent, qui recusaret, ex præscripto Concilij Tridentini formula, quid crederet, damnaretue, profiteri.

VII. Postremo ne sacerdotia, quæ beneficio iureq; suo Pontifex conferre soleret, cuiquã assignarentur, q ex præscripto Pontificis, legumque auctoritate docere nollet, & vti prælectionum disputationumq; publicarũ, præsertim in Theologicis maior ratio haberetur.

His cognitis, cum Academici, vrbaniq; Magistratus frequentes in Consilium iuissent, inter se collocti, Canisio vt internuncio Apostolico primum gratias egerunt de labore, eorum gratia suscepto; deinde prolixè omnia promiserunt facturos, seseq; in auctoritate Pontificis,

vii

vti semper ante hac fuissent, in posterū futuros, omnibusq; eius mandatis obsecundaturos. Multum hæc legatio Canisij profuit Coloniae, in auita pietate perseveranti, prodestq; hodie. Erant illa, quæ exposuit, etiam publica Notariorum Romanorum auctoritate signata, quorum post defunctionem legationis Canisius duo exempla Collegio Coloniensi reliquit. Secundum hæc ad Cliuiæ, Iulix, Montiumq; Principem Guilielmum profectus, ab eo discit Pium Pontificem, v i. Idus Decembres c i o. i o. l x v. vixisse: proinde obita legatione Coloniæ reuersus Catechesin suam dudum vulgatam recognouit, ac Senatui inscriptam dedicauit. Quæ interim Nouiomagi patrio solo per illam excursionem egerit, infra lib. extremo perscribemus.

154 DE VITA P. CANISII
CATHEDRAM AVGV-
STANAM GREGORIO RO-
SEFFIO COMMITTIT, LIBROS
condit.

CAPVT III.

SI crescentibus in dies negociorū
scuris etiā vires corporis augerent,
esset cur naturæ gratias meminisse-
mus; sed cum hominis vita quotidie
denascatur, & cū añis, corporis vigor
sensim fugiat; Canisi⁹ quāuis hucusq;
firmus & florens, quintum nempe su-
pra quadragesimum agitans annum,
vnus tamen omnibus par laboribus
esse nō potuit diutius, cum domesti-
ca prouinciæ negocia propè totum
sibi hominem vendicarent, & Cathe-
dræ Augustanæ, quæ in prouincia,
grauissima est, procuratio, eundē sibi
vicissim asslereret, & multa quotidie
inter man⁹ negocia, vt fieri amat, nas-
cerentur, prouidendus fuit idoneus
aliquis huic loco, & assiduus Eccle-
siastes

siastes q̄ cœptū Canisij laborē profe-
 queretur. Agebat tum Romæ Gre-
 gorius Roseffius gente Boius, domo
 Landishutanus, qui cælestium lite-
 rarum iam portum spectabat, vir ma-
 gnis corporis & animi viribus, confi-
 liisq̄ eu pollens, quod ea tempestate,
 eoq̄ue loci maximè desiderandum
 erat, ab eloquentiæ laude in primis
 comendatus. Hic Augustam missus
 adulto iam anno CIO. IO. LXVI. Nou.
 mense, Othone Cardinale præsentē
 & volente, Principem Augustæ Ca-
 thedram Canisij loco occupauit, quā
 ultra triginta sex annos postea non
 sine frequenti procerum applausu
 populiq̄; notabili fructu tenuit. Ca-
 nisi^o eo labore subleuatus, quidquid
 vacui temporis à publicis prouincia
 curis habuit, subseciuas horas non
 otio transmisit, sed armis literariis
 in hostes & p̄duelles religionis sum-
 ptis, cœpit tela calami in aduersari-
 os stringere, & centurias errorum
 prola-

*Gregorius
 Roseffius
 Augustam
 Cathedralam
 procurator.*

*CIO. IO.
 LXVI.*

prolatas in publicum ostendere, falsarumq; narrationum mendacia retundere. Ergo illustre opus Commentariorum. DE VERBI DEI CORRUPTELIS, quo Ioannis Baptistæ honores maximè tuetur, condit, & Ferdinando Ferdinandi Imperatoris F. Inscriptum Oeniponte Anno MDCLXXI. offert, quod magnopere ab orbe Christiano commendatum, sæpiusq; ad typographum reuocatum, ac postremo recognitum anno MDCLXXXIII. prodiit, quo & Ecclesia Romana egregiè propugnata, & antagonistaæ foedè prostrati, vanitatem suarum opinionum, si nõ perfricuisent, iure potuerunt debueruntque agnoscere simul & erubescere.

ENERGVMENAM CV-
RAT.

CAPVT

CAPVT IV.

Magnam vim habet docentis oratio, cum verba nō discrepant à vita: maiorem cum diuinis etiam suffragiis confirmantur. Ea erat de Canisij virtute opinio, vt nemo non sanctum diuinumq; hominem existimaret, & pro sua sententia tanquā charum Deo virum veneraretur: nec falsi sunt, qui tam piè de Canisio senserunt. Idem de eo Deus ipse pronunciauit, cum multa per eum mortalibus beneficia præstitit, quæ natura ipsa negauit se præstare posse. Infra scribemus illa cælitum suffragatione perpetrata. Hic ponemus, quod ante patria lingua à Martino Eisengreinio, Præsule Oetingano & Academia Ingolstadianæ Procancellario, viro summæ auctoritatis, religionis, eruditionis, qui tum *Oetingæ fuit, cum hoc quod expono, cōtingit, prolixè & copiosè denarratum est.

Oetin-

* *Vtinum*
olm.

** Vtinam.
Aedes Oe-
tingana
religiosis-
sima.*

*Anna
Bernhus-
sia obsessa.*

* Oetinga, vetus oppidum est in Boi-
ca, vbi nobile sacrarium, cælitum re-
ginæ Virgini Opt. Max. Dei matri, à
priscis Boiorum regulis conditum,
& maximis votorum donis opulen-
tum, religione sanctissimum, & beni-
gnæ Dei Genitricis immortalibus be-
neficiis, in omne gen^o mortaliū pro-
fectis, per omnē Germaniam incli-
tū, iamque per alium latinis literis il-
lustratum. Huc Augusta Vindelicorū
anno CIO. IO LXX. Duodecimo Cal.
Feb. venit Illustris vir Marcus Fugge-
rus, caput gentis suæ & vrbi Augustæ
Præfectus, cum Illustri Coniuge sua
Sibylla, & Canisio nostro, aliisq; cō-
pluribus, vt ab Anna Bernhusia nobi-
li virgine, quam secum deduxerant,
malus genius, quo octauū iam annū
inseffa miserandum in modum cru-
ciabatur, profligaretur. Cum enim
S. Vdalrici primum aris Augustæ ad-
moueretur, sex inde (septē enim im-
puri spiritus puellā occuparāt) fuga-
tices.

ti cesserant, septimus negarat se puellam deserturū. Sed virgini in quadam lipothymia seu animi defectio-
 ne se benigna Dei mater ostenderat, futurumq; prædixerat, hostē Dei in facello suo Oetingano pulsum iri, si cōcepto voto se calicē sacrum munus allaturā polliceretur; promisit illa, & votū soluit, sed in exturbando hoste, malo hospite, non exiguus labor fuit impendendus. Canisius simul Oetingam cū illustri Fuggerorū, vt dixi, comitatu, attigit, virginis Oetigane opē precib⁹ iussit implorari. Postera luce, M. Fugger⁹ cū Cōiuge, expiatis per cōfessionē peccatis, sacroq; Christi corpore percepto, preces ardentissimas ad Deū, Deiq; matrē fundit, vt Canisij conatib⁹ adesse, virginēq; ab immani mōstro, ac carnifice exsoluere dignētur. Secundū prandiū reditur ad tēplū. Aderant spectaculo præsentibus plus minus quindecim; admonet Canisij⁹ puellā voti, quo se Augustæ per
 auo-

auocationem animi cum calice Oe-
 ringam deferendo adstrinxerat. Tū
 simul omnes in genua supplices pro-
 cumbunt, consensuq; opem caelestē
 efflagitant. Marci coniunx cum Vir-
 gine dæmoni obnoxia summum in
 sacello locum iussa occupat; cingunt
 illos reliqui, iuxtaq; adsistit Canisi-
 us, exomologesin exorsus, precati-
 onem dominicam, & Angelicam sa-
 lutationem, aliaq; id genus flectendi
 Numinis causā præsidia adhibet,
 Quietus interim agebat Dæmon.
 Recitantur deinde sanctissimæ Vir-
 ginis Litanæ: responsant omnes;
Sancta Virgo, Mater Dei, ora pro nobis. Hic
 musitare secum, vota q; abnuere,
 negare demum apertè dæmon, se
 nec auditurum, nec passurum, vt
 Mariæ auxilium imploraretur. Vir-
 ginem supinam rapit, humiq; crude-
 liter affligit. Afflictam Marcus in sinū
 recipit; dextrum Canisius, sinistrum
 Sibylla cum Sacerdote latus tuetur;
 ¶ uel-

puellam tamen ægrè retinent. Hinc iam arma Canisius cælestia expedit, hostemq; deuotionibus & diris vrget, atq; hunc in modum premit: *Per Numen nomenq; sanctum Dei, ac magna Matris Dei, impurissime scelestissimeq; demon, impero, uti planè diserteq;, ac sine fraude pronuncies, quot quantiç, sitis, qui puellam occupatis.* Hic, vi cælesti adactus, ægrè ac velut collecta, post interceptum spiritum anima respondet, solum se restare septimum, extremumq; non ignarum voti puellæ, & depulsionis, si ad has Virginis aras admoueretur; cruciaturum tamen se puellam ad satietatem vsq;, priusquam sua statione cedere cogeretur.

Quærit Canisius, ecquoties torturus esset miseram? quater, inquit, supra vicies: parentum causa septies, totiesq; dominorum, decies ob familiam Fuggericam. Ita se in mandatis habere, dictoq; citius mediam arreptam tollit, & crudelem in modum

L lumi

humī allidit, trahit, rapit, distenditq̄; uti quinque illi, qui puellā retinebāt, vehemēter laborarēt, ne penitus arreptā discerperet; atq̄; hoc dirū spectaculū reuocauit septimūm. Imponitur dein sculpta, eademq̄; peruetusta virginis imago, ceruici puellæ; furit serpens, omnesq̄; cōspuit, & horrendū vociferatus execratusq̄; *faceffe, inquit meretrix, (Dei Matrē impius appellabat) tam diriter me premere.* Canisium subinde canicidā per cōtumeliā vocitabat. *Atque ego, inquit Canisius, te excarnificabo, Cerbere. Age quando tandē cedes loco?* permitte, inquit, ille, *cedam.* Non hoc, subiicit Canisius, in nobis, sed in Deo, Deiq̄; Matre sitū est. Cui dāmō, *cras me expediam, si prius pro debito hanc duodecimū ad necē vsq̄, torsero.* Postero die geminantur preces, totūq̄; antemeridianū tempus, reb^o diuinis, ac votis soluendis cōsumitur. Ad meridiem in edicula virginis religiosissima omnes adsunt, & pridiana precā-
di for-

di formula repetitur. Vbi ad locū de virginis patrociniū ventum, rursū fremere monstrū, puellamq; afflicta-re; Marcus hesternum iterat officiū, puellamq; prensam pro viribus retinere cum aliis contendit. Canisius fulmina dirarum rursū in hostem torquet, deuotionibus vrget, cedere-que loco imperat: ridet ille, & eludit horam integram dicta imperataque Canisij. Duodecima post hora, rursū arripit miseram, a deoq; in eam defæ-uit infernus carnifex, vt horrorem, & commiserationem omnib⁹ commo-ueret, omniumq; opinione in mille partes infelix differenda putaretur.

Hanc immanitatē stygius tortor cum in puellam septimum exercuisset, exanimata illa concidit, intraq; partem horæ quartam restituta sibi, interrogatur, quid desideret, quid-ue menti obiectum sit. Respondit placidè, virginem se Dei matrem duobus comitatam cælitibus vidisse,

alterumq; ex beatis nunciassè, quinto vexandam se adhuc cruciandamq; , dein haud vltro quæstionibus progrediendum, sed imperandum, vti prouolutus in genua Deum verbis Domini; virginem angeli, quintū iteratis veneretur, terramq; septies indicij loco, spectante tota præsentium corona, ore supplex contingat, Reginam cæli terræq; prius læsam & impio ore laceffitam, exquisitis honoribus afficiat colatq;. Quibus acceptis confurgitur ab omnibus, mediumq; sacellum deligitur, vbi palinodiam sanctissimæ Virgini impurissimus canat. Sed omnibus aram Virginis aspicientibus, sola puella ianux templi os obuertit; sed imperio Canisij altare cogitur spectare. Quod dum facit, immane incipit fremere, & eiulare; *Væ misero, vt torqueor, nullus meorum intra viginti annos tam atrociter est excarnificatus.* Age nunc, inquit Canisius, impurissima bellua,
 Dei

Dei mandata exhauri, possessione cede, puellamq; missam facito. Extendit brachia dæmon in formam crucis, præsentescq; affatur. *En*, inquit, *nos infelices Deo, Deiq; Matri, parere cogimur; vos imperium eiusdem detrectatis.* Mox in genua abiectus, Dominicanam precationem hunc in modum pronuntiauit. *Pater noster qui es in cælis*, dein interiectis his (*ob primi vulneris Christi Iesu seruatoris memoriam*) dein cætera, quæ sequuntur, exequebatur. Salutationem Angelicam sic absoluebat; *Aue Maria gratia plena, Tuam gratiam misericordiamq; sentiant omnes in hac æde præsentis.* dein subiunxit reliqua. Postremò adiecit hanc extremam clausulam: *O Maria Mater Dei ora pro nobis.* Hæc quintum iterauit. Peracta prece, Virginem cælestem tam compositis, exquisitisq; verbis collaudauit, vt omnes dederit in admirationem.

Sed Canisius vrgebat extrema, atq;

vt excederet, vi diuini nominis imperitabat. Cui ferociter dæmon; terra prius osculanda mihi septies. Cum fecisset, rogat Canisius, cur id, & qua gratia faceret? *Reginæ Deiparæ colendæ,* inquit, *quam antea vocibus impius incesse- ram.* Mox sublimem rapit puellam, horrendumque fremens immaniter vociferatur, cumque finem clamando faceret nullum, imperat Canisius, vt tandem cedat, ac penitus excedat.

Obsequi cogitur homini mortali genius immortalis, puellamque intra secundam tertiamque pomeridianam pulsus fugatusque deserit. Canisius perculsis omnium animis cohortationem addit, admonetque omnes, vt quisque in memoriã præteritæ vitæ & noxarum cum animi dolore redeat, labes per confessionem abstergat, melioremque viuendi rationem instituat: originem primamque causas aperit, cur & quo pacto sibi dæmonius inuadendæ puellæ vsurparit. Ego, vt accipi, ita rei gestæ

gestæ seriem exposui. Addit Martinus Eifengreinius, occupatam primū à quatuor cacodæmonibus, ob impiam execrationē, qua se (si seculus esset ac dixisset) orco deuouerat. Post trienniū accessisse reliquos; recitat testes omnes præsentēs, & oculatos nominatim, quos in libello ab eodē de ædicula Oetingensi edito Cap. xiv. copiosius leges. Hoc tamē non omitendum, Annam ab ingrato hospite liberatam, Catholicam pietatem ac religionem in omnem reliquam vitam constantissime coluisse.

PRÆFECTVRAM PRO-
VINCIAE PAVLO HOFFÆO
TRADIT.

CAPVT V.

TOtum iam vicennium Canisius Sociis in Germania superiore cū potestate præerat, & interea loci Augustæ in Principe Dei matris æde populum pro Cathedra multis annis &

ante triennium demum dimissa docebat, domi atagonistas erudito calamo cōfigebat, & magna voluminū opera condebat. Poterant Atlantis aut Herculis vires tantis laboribus debilitari. gemebat sub onere Canisius, nec tamen, vt solemus, querebatur, crescebat in dies prouincia, deficiebat ætas. Sed agnouit Franciscus Borgia vniuersæ Societatis moderator Canisij occupationes, quibus vt illum ex parte leuaret, præfectura Sociorum Prouinciali tam diuturna & molesta, tandem abire permisit, quod videret illius operam valdè necessariam esse ad comprimendum furorem hæresiarcharum per omnes id temporis Germanias grassantium, & concionibus vrbes, scriptis totas Prouincias corrumpentium. Visum ergo Põtifici Opt. Max. Pio V. & Borgia totius Societatis Antistiti, alio Sociis in Germania præfecto, Canisium ad scribendū impellere. Quod ipse

ipſe fecit perlibenter, & Prouinciam
 regendorum Sociorum commiſit
 Paulo Hoffæo, qui vir quam egregiè
 aptus ad id muneris fuerit, docent
 ea, quæ per annos duodecim in cura
 Sociorum geſſit, poſt quos, Romæ
 ipſi Societatis vniuerſæ præſidi con-
 ſultor haud paucos annos adſedit,
 vnde ad nos reuerſus, Germaniam
 ſuperiorem & ad Rhenum ſita Col-
 legia viſitator luſtrauit, ac demum
 veluti emeritus miles data miſſione
 & armis ad aras ſuſpenſis, Ingolſtadij
 ad annum ætatis quartum & octoge-
 ſimum prouixit, ante annos amplius
 triginta quam moreretur, dudum à
 medentibus, in ipſo præfecturæ in-
 greſſu conclamatus, & per Ioannem
 Raſtellum Anglum liberatus, qui ſe
 victimam pro Hoffæo per votum
 obtulit, vti ſi auctori vitæ videretur,
 Paulus viueret, ipſe vicaria morte
 defungeretur. Ratum habuit Deus
 piam mentem patris, qui vix ædem

C19.12.

LXIX.

facram exierat, ad quam pro Hoffæo peregrè supplicarat, cum è vestigio morbo correptus, & domum æger deportatus, post paucos dies oppetiit, & oraculum illud vere impleuit: *Maiorem charitatem nemo habet, ut animã suam ponat quis pro amicis suis.* Hoffæus illico conualuit, & exequi munus suum perrexit.

OTHONIS CARDINALIS PONTIFICIS AVGVSTANI ACADEMIÆ DILINGANÆ conditoris mors & Elogium:

Canisius comitia adit: opus Marianum edit.

CAPVT VI.

INter hæc Otho Cardinalis Maxim⁹ Societatis patronus, & Canisij cultor, de quo multa supra & honorifica mentio, Romę naturæ debito liberatur. Vir consilio magnus, nec minor pietate, idēq; maximus apud maximos Pontifices & Cæsares auctoritate,

te, inclitū sacri purpuratiq; Senatus
 Cardinaliū ornamētū, exemplū pre-
 fulū, catholici nominis in Germaniis
 restitutor & cōseruator; quoq; maior
 in pontificatus & principatus gradu,
 tanto modestior in cōmuni domesti-
 caq; vita, Nam vbi à publicis imperij
 & suæ diœceseos negotiis ad otium do-
 mesticū, quod illi penè nullū fuit, re-
 diit, illico pauperū casas ipse corā a-
 dire, tenues familias familiarissimè
 salutare, & quarum rerū indigerent,
 inquirere, argētum, frumentū, aliaq;
 vite p̄sidia, miseris subministrare. Ne-
 mo tā humilis erat fortunæ, quē ipse
 vel aditu, vel colloq̄o p̄hiberet; imò
 sæpe vltro inuitabat, ægreq; ferebat,
 si qui in publicū prodeunti occurrē-
 tes, maiestate viri territi lōgius de via
 decederēt; quos ipse accersitos vltro
 cōpellabat, quā obrē filij patrē fuge-
 rēt, quos ipse quæriraret. Idē iuuetu-
 ti Germanice, cuius pietate, nobilita-
 te, frequētia plurimū delectabatur,
 Acade.

Academiam condidit, Sociis qui illam regerent, & ad optimos mores ac disciplinas erudirent, contubernium constituit, quod nuper Henricus Knöringius, quartus ab Othone Pontificatus Augustani Successor, pius, sapiens, & liberalis Princeps, æternis censibus firmavit. Idem Otho olim à furenti Lutheri secta, cum toto Canoniorum consilio, ordineq; omni Ecclesiastico proscrip- tus, bonisq; omnibus euerfus, sua auctoritate effecit, vt Caroli V. Maximi victri- cibus armis, cum Canoniorum Col- legio cleroq; restitueretur. Rudol- phum postea Cæsarem, ante Mathi- am, hodie imperantem, Maximiliani patris missu in Hispaniam deduxit. Idem redux nostram familiam Au- gustam adduxit, & in ædibus suis, quas olim Canonicus incoluerat, collocauit, omniq; ope contendit, vt nobis Collegium poneret, sed diu impeditus, tandem ab illustri gente Fugge-

Fuggerorum collocatum, sua liberalitate quoad potuit, iuuit, ornauitq; . Periisset Catholica Rhætia & Vindelicia, nisi maturè his prouinciis hic cælestis Atlas humeros subiecisset. Hæc ex plurimis & immortalibus eius operibus pauca libuit delibare, grataq; memoria profèqui. Præmia religiosissimo Antistiti cælestis munerarius dudum, vti certa spes est, amplissima reposuit, reponetque semper.

Anno deinceps sexto & septuagesimo, Comitibus ab Imperatore Ratisponam indiëtis, Cardinalis Moronus Pontificis Maximi legatus, Canisium in consilium aduocauit, qui vtilem legato, proceribus, & populo publicè priuatimq; operam nauauit; Indeq; Ingolstadium profectus, quod prioribus annis elucubrârat, alterum commentariorum volumẽ, quo Virginem æternam Matremq; Dei à calumniis impiorũ acerrimo stylo

174 DE VITA P. CANISII
stylo vindicabat, edendum curavit,
& Alberto Magno Boiorum princi-
pi, de Germania & religione Catholi-
ca præclare merito nuncupavit.

FRIBVRGVM NVI-
THONÆ HELVETIORVM

PROFICISCI VR.

CAPVT VII.

CVM anno, quemadmodū expli-
catum est, sexagesimo nono Pro-
uinciæ curas Paulo Hoffæo comen-
dasset, quidquid otij à concionibus,
cōsiliis, & aliis negotiis fuit reliqui, fu-
it autē perparū, q̄ Præfecto Sociorū
Hoffæo Collega adiunctus, cū illo Col-
legia obire & lustrare cogeretur, totū
id quod à septuagesimo ad octogesimū,
decennium fuit, libris suis par-
tim in lucē foras datis, partim etiam
dandis, recognoscendisq; impendit.
Adulto iam anno octogesimo, vlti-
moq; anni mense, III. Idus Dec. ipso
die S. Damasi (qui Canisium Nuitho-
nibus dedit) à Francisco Bonhomio
Episco-

Episcopo Vercellensi, viro eximiis
 fortunæ, ingenij, & virtutis ornamē-
 tis exulto, Gregorij XIII. Pont. Max.
 ad Rhætos, Heluetios, Imperatorem
 Rudolphum, & Belgas, legato ductus
 est Friburgum, vt ibi Sociis Collegiū
 poneret, & ipse quasi fundamenti lo-
 co primus istic lapis poneretur. Est Fri-
 burgū vrbs apud Nuithonas in Auē-
 ticis Heluetiorū, Allobrogibus & celtis
 proxima, diuersa à Brisiaca, pomerij
 amplitudine ingens, morū & ingeni-
 orū cultu emendata beneq; morata,
 ex aristocratia & democratia cōposi-
 ta. suis viuit legibus, regiturq; populus
 à Duūviris, senatu & tribunis plebis.
 Conditorē laudat Bertoldum IV. Ze-
 ringiæ Regulum, & Burgundiæ trans-
 iuranæ præsidem, qui ante annos ad-
 modum quadringentos quatuor &
 triginta, primum vrbi locum in edita
 rupe cepit, quam flumē haud totam
 tamen ambit, vnde potissimum illi
 nomen, quasi diceret arcē libertatis,
 sensim

ſenſim poſtea deſcendens latè complexa flumen ſe ipſam propagauit, rurſumque altiùs excreſcens mœnia promouit. Zeringiorum ſtirpe in filio, qui Bernatibus urbem conſtituit, deſecta, in Friderici II. poteſtatem teſtamento venit, ab illo ad alios atque alios dynaſtas ac dominos, demumque ad Allobroges deuoluta, à quibus tandem exempta, vt partam iure libertatem tueretur, ſe cum reliquis Heluetiæ liberis & fœderatis populis coniunxit. Priore ſæculo, cum infamis Zvvinglius fœda hæreſeos labe magnam gentis partem inquinaret, ac ipſe cum deſertoribus auitæ religionis, non paucis in bello ciuili quod claſſico accenderat, periſſet, aſſeclæ tamen eius, errorem ſuū perſeuerarunt, & periculum erat, ne Friburgenſes etiam vndiq; cincti ſectis à vicinia traherentur, rectoque à tramite veteris & Catholicæ diſciplinæ auerterentur. Sed fides & con-
ciones

mian

ciones Ecclesiarum, prætorumq; & senatus constantia, iussis faceſſere Zvinglianis, peruicere, priſcamque religionem mordicus retinuerunt. Vt ergo populus de cætero quoq; labem nullã acciperet & circumſtrepentium rabularum fremitu non turbaretur, viſum è Repub. Friburgenſi fore, ſi Societati IESV cõtubernium illic figeretur, à qua iuuentus ad priſcæ religionis fidem & optimos mores, optimasq; litteras informaretur. Bonhomius igitur Pontificis ad Heluetios legatus, anno poſt Virginis partum CIO. IO. LXVIIII. & ſequenti, mirificè in Eccleſiasticorum Friburgenſium animos ſe inſinuauit, præſertim verò cum ædis ſummæ Præpoſito Petro Schneulino viro Reuerendo, & veteris doctrinæ Catholicæ retinētiſſimo ſummam familiaritatem contraxit, cum eoq; in commune concilium poſuit de Societate Friburgum introducē-

M da,

da, per quam senatui populoq; Friburgensi, quà de religione, quà cæteris optimè cōsuleretur. Ac tū deinde cum ciuili Magistratu, eoq; res deducta, vt conflagrati cuiusdā Cœnobij, adeoq; propè deserti area fundusq; cum annuo censu Sociis in victum & cultū assignaretur. Ad quam rē haud parum consiliis & opera sua contulerunt primores ciuitatis, viri illustres Ioannes Heidius Duū vir seu prætor, Guilielmus Krummestallius, Petrus Quentius à medēdi arte clarus, Christophorus Reiffius. Hi omnes, vt est in monumētis Friburgensis Collegij; Sociorū res curandas Bonhomio legato cōmiserūt, qui apud Greg. XIII. rem confecit, & Canisiū anno 1510. LXXX. secum Friburgum deduxit.

Transeundi erant Bernatiū fines & ciuitas fæda Zvvinglii & Caluini lue inquinata, cum explorator itineris & infidiator dæmon facilè coniiceret, non è re sua fore illam Episcopi & Canisij

nisi pfectionē, parū abfuit, quin vl-
 timo viatores exitio inuolueret; inie-
 ctis enim à turba manib⁹, conuiuēte
 Senatu, populo mox ludibrio fuere,
 cū eodē die effusi ad spectaculū latro-
 nis rota pstrigendi, pars niuiū globos
 in eos iacularētur, pars raparū moles
 intorquerēt, pars ocreas cæno infar-
 cirent; quas illi indignitates pari tum
 cōstantia animi, tum patiētia pertu-
 lere: Bonhomius tamen Antistes am-
 plissim⁹, Cōsules & Senatū oratione
 prudēti & modesta ita pculit vti mox
 illos facti pœniteret: Nec ipunē tulit
 Albert⁹ Stahel, fordidissim⁹ cerdo,
 improbum caput, & auctōr cōcitatæ
 turbæ, q̄ ingressis in vrbē peregrinis,
 seditionē mouere cœpit, & palā voci-
 ferari; hosce poti⁹, quā latronē illū, q̄
 tū palā ad suppliciū raptabatur, cru-
 ce dignos; & mox egrediētis Episcopi
 mulā cauda prensam euertere, vehē-
 tēq; excutere, neq; quā conat⁹, ver-
 tēte anno ipse fædissim⁹ homo, reus
 turpissimi incest⁹, capitali supplicio

maētatus, cælesti vindicta sacrilegum caput, vt solet, persequente interiit. Bonhomius vbi cum Canisio Friburgum attigit, cum senatu Bernatium per literas de iure gentium, quo legati etiam apud paganos & hostes defenduntur, exostulauit; qui se purgare, quod paria apud alios populos expectare poterat, non omisit.

Subijciam hoc loco, quid reuerendus & doctrina iuxta ac sacra Præfectura vir clarus, Sebastianus Veronius Friburgi ad S. Nicolai Præpositus de aduentu Canisij, quo reliquis postea annis familiarissimè est vsus, annotarit: *Cum inquit, ciuitati Canisiũ susteret Episcopus; En, ait, inter cætera, habetis Friburgenses gemmam, in theca serica, virum in bombice seruandũ. Quæ porrò fuerit Ciuitatis gratulatio, quis amor in Canisium, lacrymæ loquantur, quæ eo mortuorum oculis irrorarunt. Nec verò Petrus, tametsi affecta ætas præteritis laboribus finem*

nem suadebat, sibi quiescendum putavit. Concionatus est, donec tandem atatis gravitate oppressus, non tam quievit, quam laboribus omnino exhaustus, laborum reliquiis, id est, morborum tolerantia patienter est exercitatus, ut adeo sciret Collegium Friburgense sui institutorem per omnia fuisse probatum, ut omnes DEO lucri faceret.
Hæc Veronius

COLLEGIVM FRIBVR- GENSE INCHOAT.

CAPVT VIII.

VIx Canisius Friburgum ingressus erat, cum mox in assignatam sibi D. Nicolai primariam Cathedram progressus, *nunquam enim virtus est otiosa*, sex ipsos annos Senatuum populumque Friburgensem ad cælestis vitæ spem, morum disciplinam, & religionem constanti animo profitendam instituit. Tum deinde morbo correptus, qui mentem illi propè eripuit, à dicendo absti-

M 3 nuit.

nuit. Veronius valetudinis causam in senectam ætatem, vitæ seuerioris disciplinam, ieiunationes & curas ex obstrepentium quorundam Sociis maleuolentia natas confert. Sed post triennium receptis viribus ad institutum rediit, populumque erudire pro concione perseuerauit. Ciues vt viri innocentiam, morû suauitatem, eruditionis excellentiã, cum pari modestia & prudentia coniunctã p̄spexêre, de tota Societate ex vno velut indice existimarunt, & magnopere Sociorû operã sibi presentẽ exoptarunt, impetraruntq; . Designata post in domiciliũ sede percomoda, & ab opificũ strepitu remota, in loco vr̄bis editissimo fundamenta Collegij Canisius ipse applaudẽte ciue feliciter iecit, quæ paullatim ad iustam altitudinem (quamuis sæpe opus aduersariis Societatis interpellantibus surrexêre; demumq; anno MD. C. XVI. in perfectum Collegiũ Sociis

LIB. SECVNDVS, CAP. VIII. 183

Sociis immigrantibus, Canisius frequēti populo primam in sacello tumultuariē ad Musei aditū excitato concionem habuit; quæ simul illi vltima fuit, anno, ante quam de statione vitę decederet, dūtaxat vno. Lēma concionis erat institutæ Societatis ratio, viuendi mod⁹, finisq; , studia docēdæ iuuentutis, erudiēdi pro cōcione populi, eiusdēq; per confessionē expiādi, subleuādi in valetudine, firmādi in morte, solādi in egrimoniis, reducēdi ab hæreseos erroribus in viā, aliaq; hoc genus plura. Fecit postea gradū ad Magistratus, quo consilio ad excitandam tam nobilem, amplā & sumptuosam molē edificiij fuerint impulsi; promissi demum conatus nostri ad vniuersā Reipub. & singulorum salutē procurandā. Secundum rem diuinam (in qua præter ordinē Ecclesiasticū, Vicariū & Prepositum; Duumviri, aliiq; viri principes ciuitatis interfuerunt) itum ad

M 4 reli-

religiosam mensam, exceptique iidem pro copia inopiæ nostræ liberaliter, quodque defuit in epuli splendore, supplerunt tres oratores, qui aures pascere conuiuorum grata beneficiorum in nos commemoratione, aliisque rebus exponendis, quæ ad rem præsentem faciebant, conati sunt. Certè gratum id fuisse officium auditoribus declarauit prætorum alter, quando copiosè respondit ipse, promissa etiam ampliore cura tuendæ & ornandæ Societatis. Quanta porro ciuitatis in Canisium pietas ac studium fuerit, vix dici credi potest. Illa in primis: nunquam ipsos voluisse se illius præsentia priuari, eo potissimum consilio, quod cum nullum in sua ciuitate viri sancti corpus haberent, hunc, quem viuentem tanta inter ipsos tam admiranda sanctitate fulgentem viderent, permittere nollent alia in ciuitate, aut apud alios depositi sui monumentum.

numentum relinquere, vt post eius mortem, quot essent in ciuitate homines, tot haberent illustres sanctitatis primum spectatores, postremò etiam testes oculatos. Quid dicam quanto illum studio dicentem audierint? imo & videre desiderarint? Quamprimum cognitum est Canisium in concionẽ proditurum, quamuis senem & viribus, & voce, & lateribus defectum, ingentes omnium ordinum concursus fiebant, non ad eum audiendum tantum (quamuis extremis annis perægrè, præsertim à paulo remotioribus vox debilior acciperetur) sed ad cælestem illam faciem senio & religione venerabilem contemplandam, tota Germania iam olim & notã & spectatam, cuius solo aspectu mira quadam dulcedine delectari, sed nunquam fatiari poterant.

M 5 EXTRE-

186 DE VITA P. CANISII
EXTREMVS VITÆ ACTVS.

CAPVT IX.

MUltum debemus diligentia & sapientia Veronij, paullo ante laudati, qui non solum dicta factaq; sub extrema eius ætate prudenter obseruauit, sed & in literas misit. Ex quibus potissimum, quod deinceps dicturi sumus, tanquam presentis, oculati & iurati testis tabulis hauriemus. Quamquam & alij permulti hodie viuunt, qui narrationem meam veram sinceramq; arbitrari poterunt. neque enim adeo multi à morte Canisij fluxere anni, quando hic sextus decimus agitur, cum hæc litteris consignauit. Debilitato corpore & robore maximis laboribus, cum ipsis annis exhausto, vigor animi non solum hebetatur non est, sed ita recens, presentisq;, ut quo magis etas ingrauescere, hoc magis ille iuuenescere & reflorescere videretur. Quid enim hoc ultimo vite decennio non elucubrauit? quando inter hæc assiduo precandi studio deditus,

ante

ante meridiē horas omnino quater-
nas, ternas secundū prandiū, partim
rerū diuinarū contēplationi, partim
legendis Psalmis tribuebat. Augustā
ex Heluetiis tertio & octogesimo mil-
lesimi quingentesimi ad cōuentū So-
ciorum euocatus venit, & gaudio nō
Sociorū tātū, sed familiariū omniū,
illustris præsertim matronæ Sibyllæ
Fuggeræ incredibili gaudio, & vene-
ratione exceptus est. Vbi & Socios
grauissima adhortatione domi (quā
ego tum tiro Societatis audiui) vt ad
studiū meditādi excitaret, comone-
fecit, vehemēterq; cohortando asse-
ueravit, nos ad vltimū Christi tribu-
nal causā dicturos de hora reb⁹ dui-
nis cōtēplandis assignata, si illā vel o-
tiosè & segniter trāsigeremus; vel ne-
glectā omnino præteriremus. Idē, vt
cum Canisio Friburgū reuertamur,
quidquid à cultu numinis reliqui tē-
poris habuit, id ōne ferè in sacrarū li-
terarū cognitionē, librorūq; cōponē-
dorū laborē studiosissimè cōtulit, vt

tam prodesset absens posteritati senex, quam iuuenis olim profuisset præsens. Reuocauit deletos propè ex hominum memoria sanctorum ac tutelarium Heluetiæ præsidum res gestas: sancti, inquam, Fridolini Claronensium & Seckinganorum apud superos aduocati: S. Beati, qui primus ad Heluetios legem Christianam attulit, quem præ cæteris veneratur Lucernensis Respublica, cum iis qui ad Arulam flumen colunt: S. Vrsi inter purpuratos cæli proceres illustris, cuius patrocinio Solodorense gloriantur: S. Mauritij cum fortissima legione sua apud Valesios potissimum venerandi. Meditatus est, & super Euangelis Notas & Conciones, & precationum quotidianarum Enchiridion. Nec oblitus est reginarum, quæ Ferdinando Imperatore natæ ex prima Canisij institutione Halæ ad Oenum sanctissimam vitam degebant Paræneticum patria lingua

lingua conscripsit, quo totius vitæ Christianæ perfectionē complexus est. Eodem tempore varias Epistolas in omnem Germaniam, partim ad amicos & domesticos, partim ad illustres viros & matronas, quibus vel ad salutis æternæ præmium consequendum præcepta dedit, vel in fortunæ aduersæ statu deprehensos ad animi æquitatem erexit, vel vltimis morborum cruciatibus afflictos consolatus est, cuius rei testes hodie literæ complures ad Gregorium Roseffium, vsque ad vltimum vitæ spatium exaratae leguntur. Testes ad Octavianum Fuggerum, II. Virum vrbi præfectum. Testes etiam ad vtrumque Marcum Velferum, senioreminquam, & religiosa potius quam ciuili vita perfunctum; & alterum ætate minorem, dignitate eruditione & ciuili magistratu illustriorem, qui hodie Duumvir rempub. Augustanam cum suo Collega Io. Iacobobo

cobo Remboldo administrat, quem noster frequentibus literis ad scribendum, & sanctos viros olimque Augustæ florentes è tenebris eruendos pro honore & tutela patriæ cohortatus est; vnas duntaxat fidei causâ subdam.

PAX IESU CHRISTI NOBIS

ÆTERNA, MAGNIFICE DOMINE Consul.

PRudenter factum arbitror, quod sit visum Augustano Senatui, ut ad consulare dignitatem deligereris, eamque tibi & huic inclitæ Reipub. salutarē fore confido. De literis tuis ad me humaniter scriptis gratias ago, quibus & munus egregium adiunxisti, vitam novā viri sanctissimi VD. ALRICI, eamque typis excusam eleganter Augustæ, ubi antea nullus vel exiguus erat usus chalcographiæ. Ea res auget nobis fiduciam fore ut Catholicismus paulatim istic efflorescat, Deo Opt. Max. auxiliante. Nec dubito fructum ex hac historia proditurum, quæ non Augustæ nos modo, sed exteros etiam variis de rebus

rebus utiliter moneat ac instruat. Suo
 palato seruiant homines delicati; tuum
 ego iudicium probo, quod veterem vitæ
 huius editionem bona fide seruaris, nimi-
 rum ut veneranda antiquitati suus locus
 honosque constaret, ac vera potius, quam
 diserta in lucem prodirent. Atque uti-
 nam plures id genus historiae de sanctis & an-
 tiquis Germaniæ nostræ pastoribus ac Epi-
 scopis euulgarentur. Optamus Antuerpiæ
 typis excudi, quod promissum fuit opus de
 Diuis Belgicis, multoq; magis desideramus
 absolui non modo sextū tomum, sed integrū
 quoq; opus C. Baronii venerandi senis, quē
 diuina bonitas nobis & Ecclesiæ diu sospitē
 conseruare dignetur. Quum ad illum Ro-
 mam scripseris, reuerenter ex me salute-
 tur, quaeso. In illo & per illum perficiat Chri-
 stus, quod egregiè coepit ad communē adifi-
 cationem Ecclesiæ suæ. Verum auguror fo-
 re, ut posterior Annalium pars tantò il-
 li plus negotij adferat, quanto frequentius
 tractanda fuerint controuersia non leues,
 quas petulanter satis iniiciunt aduersarij
 pro

pro suis Cæsaribus pugnantes mordicus, & ad Pontificum inuidiam cuncta desorquentes.

Fuit hic
Ioannes
Vellerus
II. Vir, no-
stri Anto-
ni pater.

Rogo iterum, ut Magnificum Dn. Ioannē Vellereum, & D. Marcum, aliosq; vestra familiæ patricos, amanter ex me salutare digneris. Amaui & amabo in illis præclaram Catholicæ fidei constantiam: agnosco simul veterem illorum erga me beneuolentiam & humanitatem, quæ gratam & iucundam memoriam illorum refricat mihi, simulque ad Deum pro his inuocandum calcæcar addit. Pergant, obsecro, suæ vocationi in timore diuino satisfacere, suæq; patriæ hominibus opitulari, tum de Augustanis hoc difficili tempore, quo Deus iratus peccata nostra castigat, benè mereri contendant. In Christo I E S V bene vale, Magnifice Domine cum tota familia tua, & me senem tibi tuuq; commendatum habe semper. Friburgi Heluetiorum 13. Iunij anno salutis nostræ 1595.

Præterieram ferè sanctum virum, & perpetua memoria dignum, licet seculo nostro

stro incognitum, vereque catholicum confessorum Gualdfardum, cuius præclaram effigiem abs te missam libenter accepi. Dignus est sanè, qui reliquis Ecclesiæ Augustanæ patronis adiungatur, & quotannis die certo in Ecclesia celebretur; potissimum vero ab Augustanis Catholicis in pretio habeatur. Deo gratia, quod hunc nobilem Christi militem velut è tenebris in lucem protrudis, tuamque patriam hoc illustri cive proposito, spectabiliorem efficis. Magnum sanè præsidium senectutis in literarum meditatione, quæ cum illo consenuerant, expertus est Canisius, vti ferè præclareque dictum sit, à sapiente; *Studia senibus pro vitico*. Defunctus enim Canisius iis laboribus, qui robur & latera desiderant, gratissimum in voluminum sacrorum tractatione quietis portum inuenit. Ita ritu priscorum ferè anchoritarum, extremam ætatis partem in priorum votorum religione & scriptorum evolutione consumpsit, vt à

N pre-

precando fessum lectio reficeret, & lectione fatigatum precatio grata vicissitudine recrearet.

MORS CANISII.

CAPVT X.

Flectebat sensim Canisius ætatis decursu vitæ metam, annisq; iuxta ac laborib⁹ fessus, senecta iam ætate paullatim cælum spectabat. peracta iam sua fortuna felix. poterat enim cum D. Paulo verè exclaimare : *Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui, dereliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi in illa die iustus Iudex.* Cupiebat ergo dissolui, & esse cum Christo, pro quo tot labores, annos amplius sex & septuaginta exhauserat. Valetudo eius præteritis annis constans & firma, tum primū tentari grauius cœpta, cum septimum supra sexagesimū annum

annum ingrederetur, quo tēpore se
 cōcionādi munere abdicauit, simul-
 que tam periculoso morbo corrept⁹
 est, vt læso cerebro, multis è potesta-
 te mentis exiisse crederetur. Colle-
 git tamen sese, & ad vsitata studio-
 rum & precum officia mox reuer-
 tit. Sed morbo reciprocante iden-
 tidem in lectulum reiect⁹ est: nec ita
 reualuit, vt pristinum corporis vigo-
 rem recuperaret. Iam scipione niti,
 iam incuruus incedere, ac terram
 spectare, animo verò ad cæli tem-
 pla toto pectore aspirare. Sanè
 si vires corporis & constitutionem
 naturæ attenderes, multorum judi-
 cio æuum in longè maius spaciū
 propagaturus videbatur. Sed vi-
 giliarum excubiis emaciatus, men-
 sæ tenuitate exhaustus, peregrina-
 tionum & itinerum molestiis fra-
 ctus, & quod caput est, cruce illa,
 quam sensibus iam pridem defixe-
 rat, maētatus, vt *granum frumenti*

*in terram cadens fructum multesim-
 mum afferret, non potuit ad natu-
 ræ metas, quas illa fortasse longio-
 re interuallo positura fuerat, pene-
 trare, compendio nempè viæ bre-
 uioris ad calum per sui victoriam
 reperto. Primum omnium Anno
 Christi cīo. io. xc vii. quo vita
 excessit Canisius, pedes, quibus tot
 terrarum spacia haud paucis annis
 emensus erat; fungi officium sensim
 recusabant, vt ipse in literis ad Gre-
 gorium Roseffium eodem anno tre-
 mēte iam dextra scriptis narrat: *En,*
inquit, rudis charta senili manui propē
respondet; ignoscat quæso charitas tua im-
peritiæ & inciuilitati meæ. Labores qua-
dragesimales vti confido feliciter confeci-
sti, & ad Paschalem quietem cunctis gratam
emersisti, in qua cupio te rectè valere: Sen-
si ego & sentio, pedes meos officium suum
non facere, vt aliquando sit difficile sarifica-
re, fortassis non dispar imbecillitas Ingol-
stadij quoque prostermit fratrem atque Re-
*ctorem.**

etorem. Benedictus fons ille bonorum,
 per quem augentur senibus torpor, fastidi-
 um, obliuio, iniuria, molestia, & reliqua id
 genus incommoda, quae nos in fragili taber-
 naculo habitare, & ad meliorem vitam ten-
 dere hortantur. Age pater, communes illi a-
 gamus gratias, in cuius manu sortes nostrae
 versantur, & cuius opera florentem Au-
 gustam tot iam annis experimur: Vidimus
 Trucksessios, Fuggeros, Rellingeros, Welse-
 ros, aliosque patronos insignes & amicos,
 quorum beneficentia multa debemus. Prae-
 claris horum vestigiis imitandis insistamus,
 ut de tanta Repub. bene mereamur, ad quam
 subleuandam mirabiliter sumus coopta-
 ti. Tam commode habitatis, fauentes ac
 leti auditores discipulique suppetunt, au-
 getur & piorum numerus ad nomen Do-
 mini in vero Ecclesiae spiritu collaudan-
 dum. Igitur singularem Dei gratiam ag-
 noscamus, quo duce inter impios leti conui-
 uimus, pueros & senes instituimus, Eccle-
 siae Sacramenta dispensamus, libros tali

emporio dignos conscribimus, Clerum ac
 populum de pietatis officio admonemus, ac
 demum hanc Vindelicorum Augustam Deo
 summo magis magisque lucrifacimus. Vestri
 Collegii Sacerdotes ac fratres, quorum cha-
 ra est mihi memoria, optime valeant cum
 patronis & amicis vniuersis. Tuam salu-
 tem cura diligenter, nullum ut locum tribu-
 as tristi pusillanimitati; meique memori-
 am tuis precibus interponere non graueris,
 oro. Friburgi Heluetiorum 20. April. 1597.
 In eandem ferè sententiam ad Col-
 legij Augustani præfidem Georgium
 Schretelium. eod. anno pridie Cal.
 Octobres literas dedit.

Idem queritur in Epistola ad The-
 odoricum Canisium non toto men-
 se ante mortem data. Pedes ergo,
 quarto ante supremum eius diem
 mense, suffusa intercute vnda, in-
 tumescere cœperunt, qui & sensim
 reliquum corpus in eandem labem
 traxere: stomachus auersionibus la-
 borare

borare, & crebros ciere ructus, vt etiam fauces exulceraret. crebrius tamen sedebat per diem, quam lecto decumbebat, quo maximè urebatur; nec morbi genus sine graui labore lectum admittebat, quod in hydrope non ignotum, quando humoris copia iacentis cor petit, & meatus pulmonum liberos intercludit. Viferat ad illum paulò ante Ioannes Comes Turrianus, Episcopus Viglianus, qui cum multa familiariter tractarat: à cuius digressu mox fatali ægritudine contactus, & sacras ex ritu Ecclesiæ preces recitare prohibitus; quod vnum ægro relinquebatur, animum cælesti contemplatione pascebat, seseque numinis curæ totum permittebat, cum subinde dictitaret, magnas se D E O gratias debere, quod extremos vitæ dies more maiorum & Sanctorum Patrum exemplo, non sine magno corporis cruciatu transigeret: sin-

gulis mortaliū æterna lege præscriptum, quibus initiis vitam ordiantur, qua sorte spatium æui decurrant, quo denique lethi genere ad metam perueniant. Quadrimestre in hoc morborum conflictu jaçtatus, cum qui medicinam illi faceret, desideraretur (quod anno superiore Petrus Quintius disciplinæ medendi in paucis gnarus, & Canisij studiosissimus fatis concessisset) nihil, inquit, opus silicernio medicamentis; ad plures eo. Pridie ergo eius dici, qui S. Thomæ solennis est. Martino Lycio Collegij Moderatori animaduertenti Canisium collapsis viribus etiam linguæ vsu ex destillationib⁹ propè destitutum (quod egrè loquendo, vox ægrius à circumstantibus acciperetur) admonenti de animo ad extremam mortis luctam confirmando videri vltimum illi vitæ discriminè imminere; promptus annuit; imò vltro petiit; & postridie, qui Dominicus

nicus erat caelesti Synaxeos epulo
 pastus iacuit supinus in rerum diui-
 narum medicatione usq; ad meridi-
 em assidue defixus. An caelesti aliquo
 Virginis ac Matris Dei, (cuius laudes
 ingenti volumine celebrarat) viso
 exhilaratus, incertum; oculis certe
 in eam gratulantibus intentus, reni-
 dente vultu, coepit illam Angeli ver-
 bis salutare, & coronam legere. Inter-
 uenientem postea virum clarum
 & Canisio familiarissimum Ioannem
 Wildium hodie Praetorem, seu Du-
 umvirum & secundum hunc, Seba-
 stianum etiam Veronium propter
 lectum assistentem, preces ad Deum
 pro se viuo mortuoque fundendas
 poposcit, nec verbum amplius adie-
 cit; sed ex libello precationum vsu diu-
 turno prope attrito, vota ad Deum
 vltima admodum attentus praese mi-
 fit, inter quae cum & manus fluerent,
 & sensus omnis extinguere videretur,
 rogatus, an sacro oleo, quod supre-

mum depositis est præsidium, vellet
 inungi? nutu affirmavit. Sodalib' er-
 go in decumbentis cōclauē coactis,
 lectumq; certatim ambientibus, in-
 ter vota precesq; Patrum, duorumq;
 è S. Francisci Sodalitate Cappucino-
 rum, & Christophori Reiffij viri Se-
 natorij, Antonij Montenachij Ar-
 chigrammatei, è fesso victoq; labori-
 bus ac morbis corpore, spiritum ve-
 lut è vinculis expeditum auctori vi-
 tæ, ante quartam pomeridianam cō-
 mendauit, ipso die S. Thomæ anno
 partæ salutis C I O. I O. X C V I I. cum
 vixisset annos L X X V I. menses V I I.
 dies X I I I. Postridie funus in ædicu-
 la Collegij expositum, totam ferè
 vrbem ad spectaculum adduxit, quæ
 velut communem gentis & singu-
 larem ciuitatis patronum, ac paren-
 tem deplorauit.

Ad solem inde occasum, delatum
 ex domestico sacello in principem
 vrbis ædem S. Nicolai, post funebrē
 lau-

laudationem à Sebastiano Veronio
 summi templi Præfecto frequentif-
 sima concione dictam, octaua hora
 sub atram noctem sidus illud Ger-
 maniaë & illustre totius Societatis iu-
 bar, tumulo ad summi altaris pri-
 mum gradum, vbi Sacerdos litatu-
 rus consistit, quando sacrum incho-
 at, medio choro illatum, monu-
 mento ad latus à Ioanne Wildio viro
 illustri hodie Prætoze condito, &
 hac Epigraphe à Veronio inscrip-
 to, &c.

D. O. M.

VENERANDVS IN CHRISTO PATER
 PETRVS CANISIVS THEOLOGVS
 NOVIOMAGI NATVS
 SOCIETATEM IESV
 TERTIO A CONFIRMATIONE ILLIVS ANNO
 INGRESSVS
 AC SACERDOTIO INSIGNITVS

OB

204 DE VITA P. CANISII

DE OB MAGNI SIMVL ET PLACIDI ANIMI
PRÆSTANTIAM

A COLONIENSI ECCLESIA AD CAROLVM V. IMP.

AB OTHONE CARDINALI AVGVSTANO

AD S. CONCILIVM TRIDENT.

A CAROLO V. IMPERAT. VORMATIAM

CONTRA MELANCTHONEM HÆRETICVM:

A PIO IV. PON. MAX. AD PRINCIPES GERMANIÆ

IN FIDE CONFIRMANDOS

MISSVS.

POSTQVAM ROMÆ IN SICILIÆ ET GERMANIÆ

ACADEMIIS DOCVISSET

DIV APVD FERDINANDVM IMP.

ET PASSIM SVMMA CVM LAVDE

VERBVM DEI PRÆDICASSET

PRIMVS PROVINCIALIS SOC. EIVSD. IN GERMANIA,

AB IP SO SOC. AVCTORE P. IGNATIO

DATVS FVISSET

SCRIPTISQVE FIDEM CATHOLICAM

EGREGIE ILLVSTRASSET

A VSPICIIS REVERENDI D. IOANNIS FRANCISCI

EPISCOPI VERCELLENSIS NVNCII APOSTOLICI

FRIEVRGVM SEXAGENARIVS VENIT,

COLLEGII SOCIETATIS FVNDAMENTA IECIT.

MVLTA PRÆCLARA DOCVMENTA DEDIT.

ET

LIB. SECUNDVS, CAP. X. 205

ET QVASI QVIDAM FRIBVRGBNSIVM PATRONVS,
ECCLESIE PER HELVETIAM PATRIARCHA
RELIGIONIS CATHOLICÆ SVI TEMPORIS COLUMNA,
TOTO CHRISTIANO ORBE NOTISSIMVS
FIDE PRVDENTIA INDEFESSO SCRIBENDI LABORE
ABSTINENTIA PERENNI GRAVITATE
ANIMI PVRRITATE,
FLAGRANTISSIMO DEI AMORE
MVLTAQ. SANCTITATE CLARISSIMVS
MIGRAVIT AD CHRISTVM
FESTO S. THOMÆ APOSTOLI.
CIS. IO. XCVII. ANNO ÆTATIS LXXVII.

Cæterum corpori humi condito
imminet candidum marmor, quod
germani fratres quatuor, viri nobiles
amoris & cultus aduersus Canisium
& Societate argumentum cum hoc
Epithaphio fieri curarunt:

MONV.

206 DE VITA P. CANISII
MONUMENTVM
VENERANDI PATRIS
NOSTRI
PETRI CANISII
SOC. IESV
THEOLOG I.

NN. NIC. ROCH. GEORG. PET.
FRATRES A DIESBACH
POSS. M. D. XC. VII.

FORMA CORPORIS ET
FIGVRA.

CAPVT XI.

Quamuis in frōte libri ex descrip-
ta imagine formam Canisij ex-
presserimus, iuuat tamen eandē hic
calamo quasi suis depictam colorib⁹
illustrare. Statura fuit ex mediocri
magis ad procerā accedente, vultu
semper ad modestam & religiosam
grau-

grauitatem composito, acie oculorum acri, & infinita lectione nunquam hebetata; quamuis læuus nota maculosus esset, fronte porrecta & oblonga, coma quam alebat, nigricante, & canis etiam in vltima senectâ admodum raris aspersa. Sermonē utebatur leni, lentoque; & benigno, vehementiamē & acri in delinquentes. Habitus gestusque corporis optimē respondebat religiosæ & promissæ vestī. Memoria vnico doctrinæ thesauro, vigit adeo felici & fideli, vt non facile eam vel auctorum copia obrueret, vel rerum cognitarum lectarumque varietas confunderet. Cum primis mensibus ab aduentu Sebastiani Veronij victu lectoque uteretur, rogatus ab eodem locum ē D. Basilio quē Veronius meminerat, nec inuestigando reprēdere poterat, illicō citra vllū aliud memorię adniculum indigetavit, libro simul & capite, quo de re quæsita agebatur,
ex-

expresso. Mirari possis & gratulari hanc illi felicitatem, cum inter tot negociorum tam diuersorum causas illa non est labefactata, quando simul prouinciam Sociorum procurauit, simul pro suggestu populo legem Christi explicauit, simul tot & tam magna volumina cōdidit. Nempe munerum caelestium & diuinorū auctor DEVS, pro tanta sapientia, qua peccat⁹ eius inundarat, etiam amplum pro tanto thesauro receptaculum assignauit, ex quo velut ex perenni fonte hauriret, quod diceret, scriberet, cogitaret, acti-

taret.

F I N I S

LIBRI SECUNDI.

LIBER

DE VITA R. P.

PETRI CANISII

LIBER TERTIVS.

CAPVT. I.

PIETAS, ET RELIGIO
CANISII.

Ti pleriq; veterum hero-
um futureꝝ vel fortitudinis
vel claritatis in ipsa prope
infantia, aut certè pueri-
tia prodidère indicia; quemadmo-
dum de Alexandro, Scipione, Han-
nibale, Iulio, Augusto (ne de Her-
cule, Achille, Cyro, quæ fabulosa
videri possunt, memorem) narrant
scriptores; Ita viri sancti, in tenera
iam tum ætate futuræ olim sancti-
monia & religionis argumenta præ-
buere, è quibus sapientes conicere
poterant, ad quod vitæ genus, quãq;
O virtut-

virtutis, vel eruditionis, vel eloquentiæ laudem quisque esset aspiraturus. Ita ludicra S. Athanasij pueri verterunt in seria: Ita S. Edmundi Archiepiscopi, S. Vincentij, Bernardini, aliorumque initia pietatis, futuræ claritatis indicia cognouimus, cum ipsi adolescentuli puero-
rum cætus cogerent, & velut iam tum Ecclesiastæ sedilia altiora tanquam suggestum conscenderent, ac de rebus diuinis ad eosdem verba facerent. Ita Canisius puer in ædibus paternis æqualibus suis è sede veluti pro concione viuendi præcepta dedit, quæ primus ipse studiosè obseruauit. Nam & florem corporis illibatum DEO admodum iuuenis consecrauit, & in omnem vitam custodiuit, ne vel minima labe impuritatis aspergeretur. *Maturus eram, inquit ipse, puer, cum in templo Nouiomagensi, quod B. Stephano Protomartyri sacrum est, aliquando pre-*
caver,

carer, & tuum sacrosanctum corpus, Domi-
 ne, prope summum altare supplex adora-
 rem: obliuisci non possum gratia, quam
 tu puero tribuisti mihi. Nam anxie qui-
 dem & non sine lachrimis ut opinor, te in-
 uocabam, & desiderium meum aperiebam
 prauidens iam tum, nescio quomodo, &
 mundi vanitates, insaniaeque falsas, &
 vita salutisque mea per multa pericula, &
 obiectos undique laqueos venantium, ut
 hinc pauci effugere possint. Igitur ut pe-
 riclitanti adesses, orabam, illudque dicere
 videbar: Vias tuas Domine demon-
 stra mihi, & semitas tuas edoce me,
 quia tu es D E V S Saluator meus.
 Ac postea cum apud aureos Martyres Colo-
 niae degerem, sensi hoc votum in me saepius
 renouari, ut peterem anxius gratia tua du-
 ce certum mihi que salutiferum vitae ge-
 nus demonstrari. Credo certe hunc spiri-
 tum timoris, piæque sollicitudinis tu peperisti,
 tu conseruasti, Domine, ut atas lubrica,
 & vltro lasciuiens timorem pedagogum
 atque custodem haberet, & ego ad vias
 O 2 prauas

*prauas minus dilaberer. Configebas enim timore tuo carnes meas, ut à iudiciis tuis inciperem formidare. Atque in hac ipsa aetate sum expertus, quod haud sine angelo tuo custode meo factum arbitror, ut rerum sacrarum imaginibus, ac templorum carimoniis subinde delectarer. Igitur sacrificantibus aliis, libenter inseruiebam. Immo sacerdotis personam mihi sumebam puer, & illius emulabar officium cantando, sacrificando, precando. Exprimebam, ut poteram, coram equalibus ea munia, quae sacris operantis sunt propria. Videantur haec studia prorsus puerilia, sed in quibus aliquando tamen apparet futura mentis indoles & mirabilis prouidentiae tuae ratio à sapientibus cernitur atque comprobatur. Haec ipse de se puero Canisius senex in libro confessionum, quem è Landspergensis domo, cui illum dedicauit, accepi. Anconae cum Augustano Episcopo Romam petente, moratus, inter vota nouo lumine mentis illustratus in sui cognitione & contem-
 tione*

C13.13.

LXVIII.

tione mirificè profecit, eamque cæ-
 lestem gratiam ipse magnoperè præ-
 dicavit. Reperio in chartis ipsius ma-
 nu scriptis legē ab ipsomet sibi dictā,
 vt ante sacrificium à studiorum quā-
 uis cælestium & diuinorum (nam
 profana multis annis ante extremū
 diem nec attigisse quidem videtur)
 occupatione abstineret; nec eadem
 postea vltra vnam aut alteram ho-
 ram continuaret: Quarta pomeridi-
 ana penitus missa faceret, vt votis
 & Deo totum reliquum diei no-
 ctisque tempus, quod à quiete va-
 cuum erat, impenderet. Septenas
 certè quotidie horas, vt ante monui,
 ad auctoris credo nostræ gentis, Ig-
 natij exemplum, precando traduxit,
 quibus non pro se tantum Deo sup-
 plicabat, sed preces pro omni ferè
 genere hominum ad Deum allega-
 bat. Singillatim commēdabat Chri-
 sto nominis Christiani antistites,
 prouinciarum rectores, & quicunq;

in periculis & ultimo vitæ discrimi-
ne versabantur. Denique titulos
ac nomina causarum, quas apud De-
um sollicitus & sanctus orator age-
bat, legimus supra quinquaginta an-
notata. Inter vota & supplicatio-
nes, magnam vim lachrimarū pro-
fundeat. Circa anniuersarias san-
ctorum celebritates Friburgi ædem
Principē S. Nicolai petebat, vbi in fa-
crario D. Ioannis vespertinas laudes,
tanto cum sensu animi persoluebat,
vti pietate nonnunquam quasi sopi-
tis sensibus à Deo absorberetur, quæ
ita nonnunquam deprehensum Se-
bastianus Veronius (à quo vnicè co-
lebatur) excitauit, quādo adeo diffi-
culter ad se rediit, ac si è graui soporis
veterno expergisceretur. Deniq; so-
lum illud tēpus rectè impensum pu-
tabat, quod precando transmisisset.
Reprehendebat socordiā nostram,
quod nutus diuinos ac cælestes in-
stinctus non obseruaremus, cum per
eos

eos à DEO assidue ad vitæ sanctioris
 studium excitemur. Sanctorū lipsa-
 na maximo sensu pietatis colebat.
 Argentorati in æde summa per ieiu-
 niorum solennia pro concione præ-
 cepta salutis auditorib⁹ propinabat,
 quæ multi avidis aurib⁹ bibebāt. Se-
 cundū ferias Paschales cōciliū Cano-
 nicorū haud spernenda abituro mu-
 nera cū nō modico auri numero ob-
 tulit, quæ ille, vti procul ab omni cu-
 piditate pecuniæ aberat, ita procul
 habuit, omninoq; repudiauit. Cūq;
 demirati porro quærerent, qd expe-
 teret? nā vacuū abire se nullo modo
 passuros. Tū ille ex sacris Diuorū ci-
 nerib⁹ pign⁹ sibi gratissimū præopta-
 uit. Duct⁹ in sacrariū iussus est, qdqd
 placeret, seligere. Mox S. Polycarpi,
 q S. Ioānis sectator, nobilissimo Mar-
 tyrij triūpho illustris erat, digitū tu-
 lit, quē Monachij relictū, Augustanū
 post Collegiū accepit. Interim Canisi-
 us Friburgi cōsenuerat, & memor sui

Polycarpi, articulum de digito reposcebat. Visum Othoni Eisenreichio Prouincię præfecto, totum illi & Collegio Friburgensi, ad nouam illic ædē cohonestandam transmitters, tutelam vrbi & contubernio nostro præsidium. Quæ res mirificè Canisium affecit, quod ipse datis ad præsidem Collegij Augustani literis declarauit, Colonia dum apud virgines Capitolas (hoc à Capitolio cognomē habent) cōcionaretur, duo è Sodali-
tate XI. millium capita dono accepta sibi Romam, indeq; in Siciliam transmitti curauit, quæ Messanæ cum ingenti totius ciuitatis concursu & festa celebritate in Societatis ædem illata sunt. Ita obseruatum est, à Sanctissimis quibusque viris, fæminisq; Ambrosio, Pulcheria, aliisque, Sanctorum exuuias magnoperè quæsitæ, repertæ, cultasque. Erga candidatos quoque familiæ nostræ, qui Landspergæ Boiorum ad religiosæ
vitæ

vitæ disciplinam instituuntur, suam
 • Canisius pietatem & religionē osten-
 dit, cum sub initium ineuntis cuiusq;
 anni Xenij loco salutaria quædam
 ad religiosam perfectionem præcep-
 ta ab vsque Friburgo ad eos transmi-
 sit. Ex quibus vnicum exempli causa
 subijciam, ex quo de reliquis iudi-
 cium fieri poterit. Cooptantur in
 Societatis nostræ contubernium nō
 adolescentes tantum mansuetiorib⁹
 literis exculti, sed viri quoque re-
 rum vsu periti, & diuinis ac huma-
 nis sapientiæ disciplinis eruditi, qui
 sepè antè paroeciarum curiones ege-
 re, aut omnibus Academiæ hono-
 ribus sunt perfuncti, quos lon-
 gè difficilior est à civili prudentia &
 astutia, ad religiosam simplicitatem
 traducere, vt prompti ad omnia ma-
 iorum imperia aduolent, nec curio-
 sè in iussâ & imperata inquirent. His
 ergo reliquisq; omnibus documenti
 loco summum Christi paruuli studi-

C19 17.
 XXCIX.

dium obsequendi & sapientissimam simplicitatem imitandam proposuit. Cum enim ex religionis Catholicæ capitibus illud minimè postremum sit, Christū quamuis infantem, & nondū etiam ex virginis utero editum, iam rationis potentem, & quā consilio, quā prudentia præpollentē sapientia mortaliū omnium intelligentiā longè superasse, nihilominus tamen se pro puero gessisse, & à parentib⁹ haberi tractariq; voluisse, seseq; totū ad ætatis decorum & captū infantia pueritiæq; efformasse, uti vitā suā priori omnibus religiosæ vitæ tironib⁹ norma viuēdi esset: quocandore animi, quā morū innocentia, vitæq; simplicitate, & iudicij quantumuis sublimis, acris, & perspicacitatis dissimulatione maiorum imperiis obsequendum esset. Quod ipse imprimis Canisius non verbis tantū docuit, sed factis ipsis, non tiro, sed veteranus & natu grandi atque sexaginta

lib. 2. Cap. VI.

ginta annis maior expressit, cū & hebdomatim suas ipse vices obiret, & ad modum tironum, nunc puluerem scopis abstergeret, nunc pavimentum verreret, nunc culinarias à patinis sordes ablueret, nunc alia pro more domus curaret, tam simplici habitu & gestu corporis, vti nihil in eo quæsitum, aut affectatum deprehendi posset, cum vi animi polleret ingenti, & maximis viris, de maximis rebus consilia rogantibus velut ex oraculo responsa ederet.

Rarum hoc etiam, quamuis non vnicum in Societate spectaculum, virum à principum, regum, Cæsarium auditorio, à pontificum legationibus, à Sociorū & Prouinciariū præfecturis ad puluerē se abijcere, vt primus inter postremos, & postremus inter primos ageret. Scribit ad me Ioan. Hasius, quē supra nō semel testē certū laudauī, se ante annos admodū
qua-

quadraginta accepisse à Seuerino
 bibliopego id æui puero, Canisium
 adolescentem Coloniae. Musis ope-
 rantem consueuisse in mensa defun-
 cti caluam iuxtim collocare, vti sem-
 per aspectu cranij & de vitæ præ-
 sentis fine, & initio sequentis, ad quã
 mors duceret, admoneretur, haud
 ignarus eam cogitationẽ plurimum
 valere ad mentem à præsentibus a-
 uocandam, & ad cælestia æternaque
 conuertendam, quod sapientis di-
 ctum identidem reuocabat: *Memo-
 rare nouissima tua, & in æternum non pec-
 cabis.*

PAUPERVM ET PAU-
 PERTATIS STV-
 DIIVM.

CAPVT II.

IN copiosa, potenti, & consulari fa-
 milia Canisius natus, infimæ tamẽ
 fortu-

fortunæ & sortis homunciones mi-
 nime cōtemsit, aut neglexit, vt hodie
 superba iuuentus, miseros tanquam
 non homines rata, vix aspectu, ne-
 dum affatu dignatur. Canisius adhuc
 inter ephebos agens, Coloniae disci-
 plinis liberalibus intentus, pecu-
 nias à parentibus pro cultu cor-
 poris liberaliter submissas, partim
 ad subleuandam egentiorum ino-
 piam, partim in libros expendit,
 ipse modesto ornatu contentus, ani-
 mū, neglecta cura corporis, studuit
 virtutibus excolere. Tertium post &
 vigesimum ingressus annum etiam
 voto paupertatem signauit, Deoque
 omne patrimonium suum & fortu-
 nas transcripsit. Nam Iacobo Patre,
 anno post virginis partum c i o. i o.
 XLIII. mense vltimo ad superos pro-
 fecto (sic enim Canisius à Deo certi-
 or factus est) Neomagū vocatus, cum
 sorore Wendelina de hæreditate cō-
 uenit, vt illi vltro primas offerret in
 bonis

bonis deligendis, ipse magnam partē
 fortis suæ in cœtus religiosorum, aut
 stipem rogantes liberalissimè tribu-
 it, alteram naui impositam, secumq;
 Coloniam deportatam omnē in pi-
 os vsus conuertit, sibi nihil omninò
 retinuit, satis opulentum se ratus, si
 animum supra opes haberet. Quod
 nouerca Wendelina sorori cognomi-
 nis, peregrè, vti supra explicatum est,
 tulit, grauitèq; cum illo & nostro Fa-
 bro exostulauit. Sed soror de fra-
 tre sollicita monuit, vt futuri prou-
 idus, in vsus necessarios, & casus vlti-
 mos, qui in vita varij possent & sole-
 rent incidere, aliquid opis humanæ
 conderet; addiditq; de suo se illi quo-
 tannis triginta aureos adiecturam.
 Grata fuit Canisio pietas sororis, sed
 reiectis omnibus respondit: nihil si-
 bi his op^o esse; sua se ei credidisse, qui
 possideret omnia, & qui cētuplo cō-
 pensaret in præsentī, & deinceps vi-
 tam præstaret sempiternam, proinde
 se il-

se illius benevolentiae gratias meminisse; sibi abundè suppeditatū iri necessaria ab eo, cuius obsequio se mācipasset. Rediit in patriam biennio post, quā deinceps nō vidit amplius, nisi post duos & viginti annos, cum à Pio IV. missus est Legatus ad principes Imperij, quādo Guilielmū Sicambrorū regulū salutavit. Ibi verò cum Neomagi inter sorores & sororios, reliquosq; cognatos (quorū centū & viginti superstites, omnes proxima vel propinquitate vel affinitate Canisium contingebant) certaretur, qui Canisium prius domū suam ad lautas epulas deduceret, ipse tam officiosam litem suorum admodum eleganter & piè composuit, hortatus singulos, vt, qui sibi gratum vellent adornare conuiuium, symbolas conferrent, simulque omnes ad publicum vrbis valetudinariū deferrent, ibi per confessionem expiati prius ad cęlestis agni mensam accūberent, dein-

deinde corpus curarent. Placuit hæc
Canisij pietas propinquis, magnum-
que ciborum & vini numerum in xe-
nodochium deportarunt, sacram sy-
naxin religiosè sumserunt, ac de-
mum sobriè pransi plura egentibus
analecta reliquerunt, quàm ipsi in
epulo absumpserunt, rarum hodie,
imò olim etiam exemplum. Eodem
loci cum domū sororis omnes pro-
pinqui Canisij conuenissent, præfa-
tus de futuris bellorum tempestati-
bus & religionū dissidiis singulos ad
cōstantiā in tuenda prisca religione
vehementi oratione adhortatus, ita
commouit, vt omnes stipulata ma-
nu pollicerentur, se ne latum quidē
vnguem à Catholica disciplina & do-
ctrina discessuros. Nec fidem felle-
re: centum quinquaginta hodie ex
Iacobi Patris Canisij stirpe numerā-
tur, qui Romanam Ecclesiam magi-
stram religionis & veritatis agnos-
cunt coluntq; Argentoratum voca-
tus

tus per Ceneralia de rebus diuinis, cum populo frequente egit; secundum Paschales ferias accepta missione, summaque auri non parua oblata, nihil omnino admisit. Polycarpi duntaxat digito, quem omnibus thesauris gratiorem habuit, accepto, cum omnium admiratione & abstinentiae commendatione, recessit. Nuncius pontificis vnico socio contentus, legationem ad principes, sine vlllo fastu aut comitatus ambitione obiit, auctoritatem a virtutis & eruditionis laude mutuatus, quam plerique in officiis aulicis, numero comitum & vrbaniis elegantis ponunt. Nec diu nomen & munus retinuit.

Nam cognita Pij morte exemplo se dignitate abdicauit.

226 DE VITA P. CANISII
CVSTODIA SVI.

CAPVT III.

PRæcipiunt scriptores, qui ascetica tractarunt, vt religiosi viri, qui se Deo probare student, in perpetuis quinque sensuum excubiis perseuerent, quod hostis per illos veluti animi claustra portasq; irrumpere soleat, & ingentem intus stragem virtutum edere. Qua in cura ita peruigilauit Canisius, vt etiam in publicis itineribus, cum Socij amœna camporum viridaria, elegantem florum varietatem, siluarum opacitates, baccarum vbertates demirarentur, & Canisium ad tam lætum naturæ, veris & æstatis spectaculum inuitarent, ille tamen hanc oculis suis gratiã negaret, quod maioribus à Deo animi oblectamentis pasceretur, præ quibus omnib⁹ illi mundi ornatus sordebat. Monebat suos, cauerent accuratè sibi ab insidiatoris artibus, ne sensim subduceret

ret nobis, quod magno sudore collegissemus. solere eum per cuniculos perrepere ad mentē, ac primū oculos, & aures tentare, vt in varia spargantur, ac per illa cogitationes dissipentur. dein grassari vltius, obicere varias oculis formas, varios auribus rumores, fabulasq; mox gulę irritamenta, tum ventris ingluvię & alia sensuum blandimenta, quibus omnes paulatim nervos virtutis elidat, ac totum hominē crebris assultibus tentamētorū in exitium trahat. Canisius proinde pro suo vitę religiosę vsu, & rerum diuinarum cognitione, has dæmonis petitiones elusit, cautissimeq; declinavit, & aurium, oculorum, linguę, totiusq; corporis sensum ita in potestate continuit, vt aduetos habenis frænisque peritus aurigator equos; flagris corpus iam senio & laboribus fractum nihil officius multabat, molestaque cilicij tunica trementes artus cruciabat,

ita vt vire extrema senectâ à S. Bruno-
 nis cœnobiarcha nouam emendica-
 ret, quam cum veteri sua permuta-
 ret. Cibi quoq; tam modici erat, vt
 sæpe intra octiduum non plus gusta-
 ret obsonij, quàm vnus aliquis vno
 solet capere prandio, aut cœna. Nec
 rarò à prandio pridiano ad prandiũ
 postriduanũ, ieiunus perdurabat, ni-
 hil neq; cibi, neq; potionis admittẽ-
 do. Merũ non attigit, sed aquam vino
 potius, quàm vinum aquã tempera-
 bat. Carne rarò & ea minutim ad
 moreti formam concisa vescebatur.
 iuris liquamen sorbillabat, olusculis
 & ξηροφάγια, seu aridis delectabatur.
 Cum stomachus iam auersionibus
 laboraret, sæpius à ministro cubiculi
 fatigatus, vt significaret quo cibi de-
 siderio teneretur, auiculam tandem
 nominauit. Prodiit in forum œco-
 nomus, nullaq; reperta tristis domũ
 rediit; cum ecce ad vesperam aperta
 fenestra cubiculi, auis quasi diuini-

cus

tus immiffa, fe nullo negotio capien-
dam, tantũ non vltro offert. Qua in
cœnam appofitã , & parua & vnica
contentus , nihil præterea gustavit,
ille tamẽ lautẽ fe opipareq; eo vefpe-
re epulatum affirmabat. Inter men-
fam ad fingulas buccellas tacitẽ vel
Deum, vel Sanctum quempiam im-
plorabat, ita mens profus alia, dum
corpus cibo reficeretur , pertracta-
bat, vt fapẽ acetum pro vino bibitu-
rus arriperet. Cum folennes ieiunio-
rum dies agitarentur , etiam in vlti-
mo morbo , biduo ante mortem à
confuetudine reliquorum non re-
ceffiffet, nifi imperio Rectoris allata
guffaffet. A familiaribus & ciuibus
ad folennes epulas inuitatus, nec à
folenni fuo defiffet, nec nifi tem-
peratiffimẽ libabat potius dapes,
quam edebat. Nec tetricus tamen ac
triftis, nec cõtra folutus in rifum leti-
tia guffiebat , religiofæ modestiæ &
grauitatis vbique ftudiofiffimus ob-

230 DE VITA P. CANISII
seruator. Nec aliàs vnquam de con-
stantia vultus, & morum graui suavi-
tate quicquam remisit.

MIRACVLA CANISIO
VIVO, MORTVO PA-
TRATA.

CAPVT IV.

SEmp̄er ex illustri capite sanctita-
tis emicant radij operum diuino-
rum, quę modum naturę excedunt,
indices ac testes animi innocentis, ac
Deo, cęlitibusq; grati, quos & nostro
Canisio Numinis majestas viuo
mortuoq; imposuit.

Primũ de Canisio etiamnum pu-
ero per religiosam matronam siue
Reineram, siue Reinhardam seu de-
niq; Reinoldam; variant enim nomi-
na, inter se tamen valde affinia, vidu-
am Arnheimensem (abest autẽ Arn-
hemium Nouiomago passuum mil-
libus non amplius decem) nos docu-

it.

it, qui vir esset futurus Canisius, cum vaticinaretur de Societate nostra ad Ecclesiæ in pristinum splendorem restituendæ salutē nascitura, in qua & Canisius esset suam operam locaturus: quo de prodigio ipse Canisius hæc ad Ioannē Busæum cognatum, & ipsum quoq; suis ingenij monumentis notum, perscripsit. *Benedictus Deus, cuius gratia mihi videre licuit, sanctam viduam Arnheimii, qua monente didici, de nouo Sacerdotum ordine ad reformationem Ecclesiæ instituendo, cui & ego adscribendus essem.*

Descripsit hanc viduam Ioannes Busæus literis ad me datis. *Erat, inquit, illa vidua cognata ipsius, & vt puto sanctimonialis, de cuius sanctitate meo tempore apud Nouiomagenses, qui tantum duobus milliaribus ab Arnheimensibus distant, opinio. Illam conuenerat P. Canisius, antequam Societatem nossent. Illustriora de eadem Reinolda siue Reinharda ex literis P. Io. Hasij inter*

Socios vti magnæ auctoritatis, ita certæ fidei accepi, qui ex sororis P. Canisij filia, illaq; ex matre didicit; Reinhardam assidue domum Iacobi Canisij, qui Petri parens erat, interuenisse, toti familiæ per familiarem, religiosissimam fuisse matronam, decem & octo annis nihil è macello, nihil è piscina in mensam intulisse; ad cælestem Christi mensam ter in hebdomade accubuisse. Quam ergo pia veraq; fæmina Reinharda, tam hoc non vanum de Canisio vaticinium fuit, cui virgo quoque Aduatica seu Brabantina, teste ipso Petro Canisio, suffragata est. *Fuit, inquit, & verè virgo pia & sapiens apud Brabantinos, quæ diuino spiritu erudita commonescit præter uerba mea operam & scriptionem Ecclesie suo tempore, profuturam. Deum testor nihil à me fingi, sed veritatem ingenuè affirmari, hæc ipse Canisius: Nec minus est illustre, quod sequitur. Iacobus, Canisij pater, in grauem morbum, ex quo*
 & de.

*An Reinharda fuit
 Vidua,
 Reinharda Virgo
 & nomina
 confusa.*

& decessit, inciderat, & Canisium ex se natum ac Coloniae studiis immersum saepius euocarat, ut extrema illi mandata ederet, & saluere ac valere postremum iuberet. Accurrit Nouiomagum Canisius, ut aegro officia praestaret, quae poterant a filio desiderari. Sed Canisio conclaue Patris ingrediente, pater e vita subito filij aspectu praegaudio exanimatus migrat. Nec id mirum videri cuiquam debet, cum ex veteri memoria pluribus idem usu venisse cognoscamus. Sed Canisius morte Patris tam inexpectata vehementer perculsus, & multo magis de salute illius quam vita sollicitus, miris curarum fluctibus aestuabat, quod verebatur, ne parum bene expiatus ad tribunal Christi reus sisteretur. Noctem illam in votis & lacrimis absumpsit, supplicesque Deo preces strauit, uti pacem veniamque patri impertiretur. Audiit pios filij gemitus pro patre, pater misericor-

diarum Deus, & Canisio aperuit, non patrem tantum, sed matrem etiam (Ægidia illa erat, prima Iacobi vxor) quæ iam pridem decesserat, cælo receptam. Quo diuino responso exhilaratus, quantas potuit mortalis, immortalis Deo gratias egit, cū se nouo Dei beneficio obstrictum grata memoria recognouisset, quod ego ex Dilinganæ Academiæ Rectore Christophoro Grenzingo, ipse ex Theodorico Canisio, Canisij fratre accepit. Nihil enim placet nisi testatissimū in hac tota narratione collocare. Et erat Canisij pater rerum diuinarū studiosus, adeo, vt moriturus etiā vestes, quas habebat splendidas, & veluti trabeas ad pedes promissas, in sacrum sacerdotum vsum verti iuberet, & suæ toparchiæ templis dedicari.

Franciscus Costerus à libris & religione notissimus, anno c. 10. 10 c. ad conuentum Sociorum publicū inter alios Romā vocatus, in itinere exposuit,

fuit, Corneliū Wischouium ciuē Louaniensem, operā Canisij, nō sine diuino nutu, ad Societatē nostram adiunctū. Petrus Faber ille vnus ex Sociorū decuria, cum Francisco Strada id tēporis cādidato Societatis, postea claro in paucis viro Louanium petebat, cui literas Canisius ad Corneliū perferendas dedit, quib⁹ illum in hęc verba cōpellabat: *Corneli amice, habes hic virū optimū Petrū Fabrū, cuius religionē amplectere. Sic enim quā cupis, animi salutē consequere.* Sed cum Franciscus Strada porrectis Cornelio literis, extemplo recessisset, lecta Cornelius Canisij Epistola, requirebat tabellariū, nec vsquā reperto, ædem S. Dominici adit, vbi supplex ad sanctā iconē B. Virginis: *Sancta, inquit, Optimi Maximi Dei genitrix, literas accepi, quib⁹ mihi mandatur, vt cum quodam de rebus ad salutem meam spectantibus agam, nescio, vbi hominem offendam; index ergo esto sancta Domina, & quarenti quos desidero, ostende.* Accipit cale-

cale-

cælestem vocem Cornelius, & secundum cœnobium iubetur dextrâ viæ latus ingredi, tertiæque inde domus ad sinistram fores pulsare. Paruit ductrici Virgini Cornelius, & rectâ ad Petri Fabri domicilium delatus, per Franciscum Stradam ad Fabrum deducitur, à quo officiosè exceptus, nostræque vitæ rationes edoctus, mox domo Sociis addicta, ipse dominum in Societate nostra sequutus est. *hæc, inquit, est religio, quam longis votis desideravi, & latus tandem impetraui.* Absolvit Cornelius vitæ curriculum in Societate sanctè & religiosè, quod ducibus viæ optimis Canisio & Fabro est ingressus. Sed pauci sunt Cornelij, qui Deum tam promptè & obsequenter sequuntur. Atque hæc ipsa vt certa credas, tabulas en ipsius Francisci Costeri præterito anno ad me missas? *Accepi hesternò die, quas R. V. dederat 5. Idus Ianuarij, cum initio vitæ B. Mariæ P. Petri Canisij quod initium mihi val-*

*Francisci
Costeri li.
1674.*

hi valde probatur, estq; cōforme cum iis, que mihi à B. M. P. Cornelio Wischouio narrata fuerunt, eius condiscipulo apud D. Nicolaum Eschium, qui postea præfuit conuentui Beginarum Bostenii. Addebat bonus P. Cornelius ad se datas ab eo ex Germania (Moguntia, ni fallor) literas per P. Petrum Fabrum, quas ei Louanium adferebat Franciscus Strada tunc adolescens. Cūq; ei non esset ocium illas statim legendi propter vespertinum officium, ad quod in Ecclesiam S. Petri properabat, post reditum, vt eas aperuit, multa inuenit de nostra Societatis instituto, que ipsum ad illud non mediocriter permouebant: sed cum ab eo Franciscus Strada discessisset, ipseq; ignoraret, vbinam hi duo in ciuitate hospitium haberent, contulit se postridie in templum fratrum Predicatorum, vbi ad altare B. Virginis precat^{us} B. Virginem pro auxilio inueniende Domus illorū. Et tunc diuinitus ei suggestum est, vt portam interne ciuitatis iuxta Monasterium S. Francisci egressus ad latus sinistrum ianuam cuiusdam domus pulsaret. quod vt fecit, inuc-

inuenit ibi utrumq̄. A P. Fabro de instituto Societatis nostræ instructus, deduxit ambos in domum suam iuxta Parochialem Ecclesiam B. Michaelis, quam Societati donauit, atque ex eo tempore Societas Louanium non deseruit, ad quam concionibus prædicti Francisci Strada necdum Sacerdotis, multorum magna accessio facta est. Hæc ab ipso met P. Cornelio Wischouio audiui. Vbi typis fuerit excusus liber vitæ B. M. P. Petri Canisij, quæso eius fieri particeps. familiariter eo sum usus Colonia, ubi ipsum concionantem audiui in aede Metropolitana. Vale mi R. Pater. Bruxelle Brabantie 24. Ianuarii An. 1613.

Cum vota pro instituendo Monacensi Collegio faceret, promisit illi Deus felicem eius Collegij successum, quod ipse Canisius litteris ad Socios datis confirmauit, quas supra cognouisti. Godefrido Tristio Wendelinæ sororis marito fatalem imminere diem absens cum diuinitus præsensisset, dedit ad illum litteras, quibus illum
acri-

acriter hortatus est, uti se ad ultimam horam compararet; securim radici admotam mox est vita extirpanda: proinde videret, uti mox ad tribunal supremi dictatoris, à quo nulla sit provocatio, sistendus, quomodo causam suam esset defensurus, rationemque de omni ante acta vita redditurus. Non nisi mensis ab acceptis literis intercessit, cum Tristius ad supremum iudicem est citatus. Nec tacendum, iter facientem sapius ex ipso mortis discrimine esse ereptum. Quamvis enim pro Sociorum usu viam nunquam solus ingrederetur, nihilominus ex intervallo nonnunquam sequutus, & sui ac suorum, omniumque praesentium oblitus, soliusque Dei memor, iumento vehens in auia abripiebatur, & flumina ingressus, non nisi per ignotos subito comparentes evanescentesque quos caelites fuisse non ambigimus, ex mediis periculis servatus, & in

& in viam reductus est. De quo illustre testimonium extat P. Francisci Roccæ, qui hodieq; Romæ viuit, & Canisij comes erat itineris illi^o, quod expono. Anno cio. io. LXVII. nondum præfectura Prouinciæ defunctus Augusta Vindelicorum Oenipontem petebat Canisius, vt Collegij statum pro officio inspiceret, eademq; opera de regiarum virginum Imperatoris Ferdinandi filiarum parthenone moliendo consilium poneret, qua regia corpora regum regi & Imperatori supremo, Christo desponsa æternum custodirentur. Itum per alpes, quâ ædes sacra est religiosæ familiæ S. Benedicti nomini initiatæ, vbi ab admirandis in supplices beneficiis virgo Ethalensis religiosissimè colitur. Hæret monasterium in edito Penninarum alpium iugo, ad fontes Ambronis, à Boiorum principe & Romanorum Imperatore Ludouico olim à fundamentis excitatum.

Huc

Huc priusquàm Canisius cum Rocca perueniret, Ambronis alueus, nunquam aliàs tam altus, adeò cælestibus aquis intumuerat, vti non riparum tantum crepidines excederet, sed pontis etiam fastigio superflusus, omnia longè lateq; stagnantibus aquis inundaret, geminis duntaxat perticis ab vtròque pontis latere eminentibus, quæ septi loco è ponte vtrinque exurgebant, per quas Canisius procul spectatas transfundendum dicebat. Rocca animaduerso periculo nonnihil cunctatus, monet Patrem de præsentis discrimine: sed Canisio (quod illac sæpius transmisisset, & omnia tuta crederet,) vt pergeret vrgente, Rocca Deo & imperantis religione fretus, cœptum iter prosequitur, iamq; iumentum cui infidebat, aluo tenusmersum propè innatabat, pergit tamen Rocca & pontem ingreditur, quem medium, saxum ingens, sed latens

Q tege-

tegebat, vt ipso pondere moliaquarū obsisteret, ne vi fluminis prorsus conuelleretur; in hunc cū equus offenderet, supinatus in vltimum periculū vectorē coniecit; sed in primores tandē pedes placidē submissus, morti Roccā eripuit; qui sequētē Canisiū monuit, vt ad latus paullū flecteret. Ita vterq; incolumis, obstupescente toto pago, qui feriatu ad spectaculum periclitātium concurrerat, Patrumq; temeritatem accusabat, quos tantum non in ipsam mortem incurrisse dicebant, quod ipsi viarum gnari, nunquam traicere ausi essent. Ventum dein ad ipsum cœnobium, vbi Canisius ab Antistite cum singulari beneuolentiæ significatione exceptus, ad quietem & moram dilabentium aquarum humanissimè inuitabatur: sed ille cum vix paullū respirasset, eodē die in maius discrimen properabat, & nisi Cœnobiarcha docuisset inuiā esse viā, vallem

lem sequi decem millia passuum porrectā, vadis adeo impeditā, vt ex agrestibus paullo ante equo prestanti vehens, frustra tentato transitu reuersus correxerit iter: Proinde moraretur saltē eam noctē, fore vt interim se stagnantes vndiq; lacus in alueum colligerent, & viam profecturis aperirent. Ægrè impetrauit, (quāuis tot momentis rationū adductis, à Canisio prefecto Cœnobij, vt illa nocte conquiesceret. qui ne gratis cœnaret, ad religiosum illic cætū de rebus diuinis paræneticū ante cenā instituit, pro qua illis cælestē orationē propinauit. Postera luce cum Patres sacris operati, ducem itineris eum, ipsum qui pridie altitudinem aquarū explorarat, accepissent, & ex alta Cœnobij rupe in subiectam vallē descēderēt, uolebat Rocca Canisiū mediū inter se, & itineris ducē accipere, ab v roq; si vsus esset, succolādum. Sed Canisius prefidens iumēto quod

Q² præ-

præstabat, illis vt porrò pergerent, præcepit, se agmen clausurum. Vallis vtrinq̃ue scopulis in cælum eminentibus cingebatur. Ambro flumen per ima decurrens adeo inflatum erat, vt iustus alueus à circumfusis aquis secerni non possët, nihilq̃ supra, præter montes & cælum; infra præter late stagnantes aquas, apparet. Torrentes ex altis rupium cauernis cum ingenti strepitu vndiq̃ue præcipitabant, semitamq̃; adeò obruerant, vt equi propè innarët. Rocca pro Canisio sollicitus; identidem respectabat, an satis saluus esset. Processum est hac ratione per medias aquas millia passuum tria quatuorue: Cum de more versus Rocca, videt Canisium equo effusum, ac penè totum aquis mersum, & quod deterrimum erat, altero pede in subice pedaneo (quem stapedem hodie appellant) periculosè hærentem. Retinebat tamen altera manu habenas, altera

altera iugum ephippij complexus. Rocca Canisij periculo exanimatus, aduerso monte & flumine regredi ad expediendum Patrem non poterat, & à ductore monebatur, ne se commoueret, paruo momento per impetum aquarum cum ipso equo abripi euerti que posse. Desperatis Rocca suppetijs, cælum votis implet, & Canisium conclamatum piæ Numinis prouidentia committit. Inter hæc spectat eminus virum statura procerum, pedibus antegressum, nec prius animaduersum; quæ inclamans, tota que manu vocans rogat, vti hærenti & pereunti Patri succursum eat. Adest vocatus & Canisium pedicis explicat, manu que in subiectum monti campum extra vallem ducit; quem sequutus Rocca, & complexum, Pater, inquit, *non sic meam vnquam, vt tuam hodie sortem dolui, cum auxilia porrigere non possem.* Nunquam alias, inquit Canisius, tam

benè habui, paratusq; ad oppetendum sui. quid enim aliud optem, cupiamue, quam dissolui, & esse cum Christo? Liberatori dein Canisius; prandebris, inquit, nobiscum, ubi ad hospitem diuertemus, & gratum beneficio munus accipies. Benè habet, inquit viator, & stratoris vicem functus Canisium in equum tollit, nec progredientem ante destituit, quam in sicco solo (nam & campus exerrantibus innatabat vndis) saluum exponeret, & diuersorium in conspectu haberet, cum repente videri desit. haud dubiè Diuus è cælestium classe, tutelæ Canisij destinatus, vt seruaret virum Christianæ Reip. lingua, calamo, exemploque vitæ amplius profuturum. Et verò cum habitu coloni viator apparuisset, & illud genus hominum minimè opulentum, nec mensas soleat recusare, nec honoraria reijcere, imò vltro repositere, certum est homine quid augustius

gustius fuisse, ex oculis repente sub-
ductum. Hæc propè ad verbum ex
Epistola Roccæ, ex Italico tralata, o-
stendunt, quam cordi fuerit Canisius
Deo, singularem ad eum seruandum
cælitem mittenti. In quam spem nos
par est omnes ingredi, qui causam
Dei & salutem hominum procuramus.
Non reuocabo, quæ supra ex monu-
mentis Augustanis copiosè demon-
strauit, quomodo illustris matrona
Sibylla Fuggera ex Comitum Eber-
steiniorum gente orta, oblata Cani-
sij specie per nocturnam quietem
fuerit ab errore Lutheri liberata.
Nec pulsum Oetingæ dæmonem
reuocabo; de quo Martini Eisengrei-
nij volumen legitur. Friburgi Seba-
stianus Veronius, is quæ supra sæpius
laudauit, hoc quoque beneficium si-
bi à Canisio præstitum solet prædica-
re. Cōtrouersia erat illi cum quibus-
dam, nescio de quibus nominibus ac-
debitis, cuius finem nullum cernebat;

Q4 Iamq;

Iamq; res in eum locum erat deducta, vt omninò putaret renunciandū iis, quæ sibi iure debebantur, ne maiores inde rixarum causse existerent. Commendauit rem Canisio, qui recepit se eius patronum apud Deum futurum; causamq; intra diem obtinuit, vt postridie præter omnium spem & expectationem, olim appellati, Sebastiano duplum eius, quod petierat, vltro darent, offerrentque. Adeo nihil suis negat clientibus Deus, qui ab humanis auxiliis ad illius tribunal per supplicationes prouocant.

IIIX. Accepi à Iacobo Kellero Collegij Monacensis hodie moderatore, & olim Friburgi politioris literaturæ Doctore (vbi cum Canisio aliquot annis familiariter vixerat, multaq; cum dicta tum facta viri sancti obseruarat) fuisse Canisio librarium, qui dictata calamo excipiebat, in vulgus postea spargenda. Hunc cum vel scribendi labor

labor fatigasset, vel præproperum quietis desiderium cepisset, penso, quod Canisius præscripserat, abrupto, domum properavit. rogarat Canisius pauxillam moram, nec impetrarat: Vix pedem ille domo nostra extulerat, cum pœnas suæ peruicaciæ dedit. Ignotus enim nescio quis Mercurius in hunc Sosiam incurrit, colaphoq; tam atroci multavit, ut ignis ex oculis emicaret. Nec apprehendere obiurgatorem iustus, nec videre poterat, à quo tam male acceptus esset. Ita frons effrontis vel inuita erubuit, quæ venerandi Patris vultum noluit reuereri.

Sed vel maximè memorabile est illud, quod Guilielmus Crumenstollius vir domi suæ clarus & Senatorius, ipsaq; canitie & æuo (nam alterū & septuagesimum agit) venerabilis, in summi, uti par est, beneficii loco ponit, passimq; apud omnes celebrare non desistit. Is ex Altaripensi

Qs Cœno-

Cœnobio Friburgum equo rediens, haud procul vrbe, vnà cū equo in altum cœnū & lutum tanto casu prolabitur, vt iumentum sarcinati moles in pedem eius incūberet, vnde se nullo conatu, quāuis diu luctatus poterat explicare, & quod altæ iam essent tenebrę, nemo iacenti sub tanto onere succurrebat, fatigabat ille cælū precibus, surdū tamen, quo ad menti succurrit adhuc in terris degēs Canisius. Ergo rursus ad Deum versus: *Supremi* inquit, *rerum ac mortalium arbiter Deus,* per *Canisium* ego te nostrum, *virum tibi tanta vitæ innocentia & sanctimonia operantem, seruientemque vltimis votis rogo, quæsoque ex hoc me præsentis mortis eripe discrimine.* Dicitum factum, pedem nullo negotio herētibus in cloaca ocreis, calcaribus, & equo miris modis expedit; mox etiam iumentum sequitur trahentē, ipseque fartus tectus domum reuertitur. Quinto post die alteri⁹ negotij causa,

fa, domum nostram Canisij confi-
 lium quæsiturus venit, periculi
 iam immemor, nec certus, vtram
 ope Canisij ex illa nocte & morte e-
 luctatus sit, cum ad eum Canisius: *Ec-
 quid superioribus diebus tecum ad S. Anto-
 nium actum? Est quod erga Deum te gra-
 tum præstes: de me velim omnino taceas:*
 Tū verò alter, non sine confuso ore
 & quodam animi stupore, quod ne-
 minem præter se conscium periculi
 fuisse sciret, & Canisium longè etiam
 dissita diuinitus cognoscere videret;
*Iam, inquit, intelligo, Pater, quo loco sis
 apud Deum. & cuius beneficio præsentem mor-
 tem euaserim. ipse qui tibi hoc significauit,
 antequam ego ingratus vllum verbum fa-
 cerem, sempiternis te bonis auctet ditetque.*
 Tum demum in quanto discrimine
 fuerit versatus, ac tandem implora-
 to per ipsius memoriã numine, salu-
 tem suã expediuerit, cœpit expone-
 re. Certè radius hic mirificè Canisiũ
 nostrum illustrat, & illius cum Deo
 fami-

familiarem gratiam ostendit. Sed hæc & hisce plura de viuo.

Mortuum haud paullo pauciora commendarunt. Nam altero ab animi è corpore digressu die, vultus, qui macie ante mortem extrema confectus, in ossa recesserat, tam læta coloris purpura suffusus, spectatore non solum non terrebat, sed ad contemplandũ etiam atq; etiam inuitabat; cum defuncti os gratiorem haberet aspectum, quàm habuerat pallor uiuentis, *Facies, inquit Veronius, Canisii defuncti & lato colore elegans, & clara erat.* ex quo facile de vitæ antea actæ laude morumq; sanctitate existimari poterit, præsertim cum halans ex corpore spiritus, omni florum & aromatum odore grator circumstantes afflaret; quæ res ita populum affecit, traxitq; vt à sacro Canisij pignore non potuerit auelli, quoad sepulturæ mandaretur. Vnde licet arbitrari, quæ fuerit in cælo triumphantis gloria, cuius

cinis

cinis in terra, iam tum quandam spirabat immortalitatem.

Haud diu fuit post eius obitum, cum ex ordine Senatorio clarissimus vir Christophorus Reiffius Sociorum amantissimus, excussus equo, adeò læsit corpus, vti sex ipsos menses frustra vulnerarij manum expertus, nil nisi iam ferrum & ignem à chirurgo expectaret. Sed vxor Christophori; femina nobilis Barbara Messelonia, vicem mariti dolens, periculumque è sectione metuens ad notum Friburgensibus asylum, tumultum Canisij confugit, precibusq; malum omne à viro auertit; domum quippè ex æde reuersa maritum ignarum voti sui, habuit obuium inusitata gestientem lætitia, & mirificè sibi gratulantè de receptâ præter spè omnem sanitate, qua iam nunc etiam saluus sanusque ac gratus, memorque beneficio Canisij fruitur. Quod vti gestum est, ita publicis Magistris-

gistra-

gistratus tabulis firmatum quæ in chartophylacio Collegij custodiuntur, merito ad verbum, nullo mutato apice, adscribendæ.

Sebastianus Vero S. T. D. Venerabilis Capituli S. Nicolai in Repub. Friburgensi Prepositus, & vacante sede Episcopali Lausannensi in eadem Diœcesi auctoritate Apostolica Vicarius Generalis. Certum facimus, cum Reuerendus in Christo Pater D. Petrus Canisius Societatis IESV Theologus (qui lucubratis operibus Catholica fidei multum adiumenti attulit, & vniuerso Christianismo notus) non tam viuendi ratione commendabilis, quam quibusdam supra humanum naturæ cursum dictus & factis admirabilis extiterit, & non sine certa quadam sanctitatis opinione ex hac vita discesserit: Cuius proinde memoria in benedictione est: Ut posteritati testimonium sit eorum, quæ in hac Vrbe Friburgensi, vbi vitam clausit, admirabilia & super naturalia circa ipsum contigerunt. Subscriptus Notarius iuratus, eiusdem vr-

bis

bi Secretarius, nostri dicti Vicarii consensu & permissione, presentibus testibus infra nominatis, relationem scripto excepit, & in hanc, quae sequitur, formulam redegit.

Wilhelmus Krumenstoll inter primarios Senatus, aetatis annum septuagesimum primum agens, Qui affirmavit, & per propriae futurae salutis spem sanctè testificatus est, dum circa biennium ante obitum eiusdem R. Patris Canisii, in celebre Monasterium Altaripa unius horae itinere ab urbe distans, R. do D. Abbati coloni cuiusdam sui negotium commendaturus, sese contulisset eques, & in reditu comitem à ponte Glanariui rectà domum in villam de Onens tendere iussisset, ipse vero solus circa brumale solstitium pergeret ad urbem & sacellum S. Antonii propè hospitalis fundum, iam obscura nocte & tenebris circumfusus, attigisset, eequum quo vehebatur, non satis validum caeno immersum concidisse, & corruisse, ipsum verò crure ab equo harente,

berente, diu luctatum, & frustra diuersa
 conatum fuisse, quomodo sese inde extrica-
 ret. Tandem postquam diuinum implorasset
 auxilium, & patronorum suorum interces-
 sionem (inter quos prænominatus R. Pater
 Canisius etiam viuus in honore ipsi habitus)
 ut omnipotens ipsius Patris Canisii intuitu
 & meritis, se inde expedire & liberare dig-
 naretur, factum esse, ut ocreis cum calcari-
 bus sub equo remanentibus, & luto immer-
 sis, ipse pede liber euaderet, & illius equum
 etiam extraheret, & reliquum itineris sine
 impedimento conficeret. Post quinque dies ve-
 rò adiens eundem R. Patrem alias ob causas,
 cum nemini eorum, quæ ipsi contigerant,
 mentionem fecisset quod ad eiusdem Patris
 notionem peruenisse potuisset, Patrem Cani-
 sium ultro & per se quasiuisse ab eodem D.
 Krumestoll, quid ipsi ante hos dies vespere
 propè Capellam S. Antonii accidisset? Tum
 ipsum quasi ingratitude conuictum, con-
 festim pudore perfusum esse. & gratias eidem
 R. Patri egisse, quod suis meritis periculum
 euasisset. Ad quæ Pater illum bono animo
 esse,

esse, & supra narrata servare secreta iussit. Interfuere presentes huic relationi Dominus Pancratius Python, olim tercentenarius dux in Belgio, & Vlricus Burgkhnecht, hospitalis maioris D. Virginis scriba, uterque civis Friburgensis, die Mercurij, qua erat ultima Martij Anno à salutifero partu M. D. XCIX. sequenti die primo Aprilis eiusdem anni testibus expressè vocatis, Petro Perret Notario, & Ioachimo Schnell Organista veteri, etiam civibus ibidem, nobilis & honesta matrona Barbara Misselo, Domini Christophori Reiff Senatoris Friburgensis & Domini in Mides Vilarset, & Mesiere, vxor atatis circiter quinquagesimum annum agens, sanctè affirmavit, & bona fide, dum eius maritus in vico, cui parvus paradisus est, equo in terram prolapsus, hoc casu ingentes dolores per sex menses perpessus esset, vt quandoq; integros dies decumberet, alias verò dum negotia curaret, difficulter respirare posset; & quidquid hoc dimidiati anni spacio tentasset, diuersis medicamentis nihil profecisset, & anxia esset, ne

R pro-

propter offensas intrinsecas partes, ad alia extrema secationis remedia recurrendum esset, accidisse paucis diebus postquam R. P. Canisius sepulture mandatus esset, ut anti ipsius fossam genibus prouoluta, Dei ope pro marito egro esflagitaret, meritis & intercessioni incolumitatem eius commendaret; postea domum ex templo reuersa, Maritus hilaris & gratulabundus statim eam colloquatam, omnes dolores sedatos, seq̄ integra valetudini restitutū, amplius difficultates priores nequaquam sentiret. Ex quo ipsam certo cognouisse, & credere, siquidem Maritus ipso tempore implorata opis boni Patris sine vlla apparente naturali causa conualuisset, quod ope & suffragiis eiusdem R. Patris hoc tantum beneficium à Deo impetrasset. In quorum omnium fidem & robur nos prædictus Vicarius, sigilli nostræ Præposituræ appositione, hæc præcedentia fide digna testimonia iuxta Notarij Chirographū confirmauimus.

Antonius à Montenach.

Vidua

VIdua ingenuis orta natalibus o- **XIII.**
 lim à mariti, (qui cum non am-
 plius sex menses vixerat) morte ca-
 stimoniam Deo consecrauit, & vsa
 Canisio à confessione, constanter
 decem & octo annos seruarat, cum
 defuncto Canisio ac veluti custode
 castitatis remoto, à plurib⁹ in matri-
 moniũ enixissimè peteretur, quam-
 uis omnium vota petitionesq; forti-
 ter reiecerit, cœpit tamen ex ea re
 mira cogitationũ turba agitari qua-
 tiq; , adeo vt nullum tanti mali exitũ
 reperiret, præsertim cum proci semp
 instarēt, & Penelopes nouę cōstantiã
 quotidianis sollicitationibus & op-
 pugnarent, & vehementer etiam fati-
 garent. Tandẽ illa inops cōsilij, auxi-
 lium à Canisij tumba postulauit, &
 subitò impetrauit, vt non solum am-
 bientiũ postulationes facillimè vin-
 ceret, sed omni etiam animi vexatio-
 ne liberaretur. Eadem graui morbo
 R 2 impli-

*Castimo-
 nia a siluna
 Canisio.*

implicata, artibus medentium frustra tentatis ab animi & corporis sui medico presentem opem impetravit. Eidem in faucibus hæserat fragmen ossis, & diu solaque in ædibus cruciata, implorato familiari auxiliatore, os ex ore expuit, & assiduis patrem laudibus coluit. Alia etiam Epilepsiâ ad tumulum Canisij liberata est.

XVIII.

*partu le-
vata.*

Honestæ matronæ biduum parturientis, & iam de foetu enitendo desperantis, corona B. V. Canisij ori & collo admota partum conclamatum, paullo post viuum explicavit.

*Rosarium
Canisij
medicum.*

Et hæc beneficia hodie Friburgi dicuntur propè quotidiana. Servatur ad eum usum Canisij Rosariolum pyxide clausum; & ad laborantes petitum transmittitur. Multum potest pietas credentium, quam sæpè spectat Deus, ne quid nobis fortasse plus æquo, arrogemus.

Ante bienniū cio. inquam 100. XII.

sexto

sexto Idus Iunij ancillabatur puella nobili matronæ Beremannæ viduæ, prætoriiis olim nuptiis claræ; hæc, grassante clamper urbem pestilitate, morbo contacta sensit ead. se lue, qua olim etiam laborarat, infectam. Ad capitis enim & pectoris dolores vlcerosâ quoque vomica eruperat, certa pestilentia nota. Incerta vitæ neque negligens salutis rogat familiares ancillas vti sibi sacerdotem current accersiri, cui noxas aperiat, priusquam decedat. Neglexere tamen famulæ preces agræ, veritæ ne domus infamia mortis notaretur. Sed quæ decumbebat (cunctante curione, quod vocatus non esset) ne ante noctem in expiata vitâ pelleretur metuens, venit in memoriam Patris, qui ad D. Nicolai sepultus (cuius nomen ignorabat) dubiis temporibus soleret in auxiliū vocari. Huic commodè vouet preces ad tumulum ipsius, si efficeret, ne ante noctem absq;

R 3 pecca-

peccatorum confessione exspiraret, vix conceperat votum, & pulsus omnibus corporis malis surgit è lecto, & quotidiana cum reliquis in familia opera exequitur, ludantibus domesticis quasi inualetudinem ex ignavia simulasset. Sed & ipsa quoque infelix oblita voti cœpit dubitare, an à Canisio esset curata. Enimvero extemplo in eandem relapsa morbū, nihil habuit prius quam vt ad Canisij conditorium properaret, votoque se exsolueret. accurrit, apprecata est & salua domum absterfo etiam infami tubere rediit. Ita rem hanc Collegij Friburgēsis præses Barptolemæus VVeldensis publica Magistratus auctoritate signatam, ad me perscripsit.

LVCVBRATIONES CANISII.

CAPVT

CAPVT V.

Canisius bene latinè doctus, Eloquentiæ puer magnam operam posuit, quæ postea res diuinas tractanti magno subsidio fuit. Ut enim corpus quamuis elegãs & venustum, si tamen a pro cultu amictuq; careat, dignitatem amittit; Ita disciplinæ grauiore, nisi cultu orationis & maiestate compositionis excolantur, multũ de dignitatis auctoritate perdunt. Et quamuis Canisius pigmenta Rhetorũ, & lenocinia verborũ neglexerit, vsus tamen est non incõmodo barbarouẽ genere dicẽdi, (quale id etatis passim per Theolgos grassabatur) sed cõmodo, & reb⁹, quas tractabat, accommodato, vt in ipso neglectu curiosẽ elegãtiẽ honest⁹ quidã orationis habit⁹ cultusq; appareret. In libris porrò cõdendis scribẽdisq; tantũ studiũ adhibuit, vt manum de tabula vix posset tollere, adeo nullũ emendandi & recognoscendi finem

Eloquentia ad omnem vitam & summa studia necessaria.

Diligentia Canisij

R 4 facie-

faciebat, etiam tum, cum formis aeneis subiecti libri sub prelis gembat, fatigabat subinde operas aliis atque aliis verbis identidem subiectis uti propè per vim scripta illi fuerint extorquenda, quod nunquam sibi satisfacere videretur, ut vsu venit iis, qui non ut populo placeant, condunt fabulas, sed ut orbem terrarum vel à prauis erroribus mentis expediât, vel peruersos populi mores emendent, allaborant. Applicauerunt illum parentes Iuris prudentiæ; propebat Canisius ad sacrarum litterarum cognitionem, quo illum diuinior mens trahebat. Ut patri tamen obtemperaret, & leges aperte perdiscebat & clam rerum celestium studiis vacabat, in quibus tantoperè profecit, ut facile equales omnes superaret. Statim enim à patris morte se sanctioribus Theologiæ disciplinis totum emancipauit. Et quia semper Musis Virginibus cum Venere malè

malè conuenit, pudoris quoque flo-
rem æterno voto consignauit, neq;
lęsit vnquam. Celeste quoq; Numen
in purã & sanctã mentẽ pleno se flu-
mine infudit, quod postea p̄ calamũ
& vocẽ in omnes p̄pe gẽtes effudit.
Cõposuit enim volumina non pau-
ca inter ingentes negotiorũ moles.
Primũ omniũ S. Cyrilli põtificis Ale-
xandrini vigilias duobus volumini-
bus distinctas ex Melchioris Nouesi-
ani formis edidit, quas ego tamẽ non
vidi. Sed ita narrant Acta Collegij
nostri Coloniensis. Anno CIO. IO. XLV.
*Canisius deinde reuersus Coloniam Theolo-
gicus studiis se totum immerisit, formatusq;
Baccalaureus, Cyrilli Alexandrini opera
duobus tomis distincta ex officina Melchio-
ris Nouesiani eleganti typo edidit, quorum
alterum Archiepiscopo Sebastiano Mogun-
tino; alterum Theologiae studiosis condisci-
pulis suis dedicauit. Hoc adieci, quod in syl-
labo lucubrationum Canisii, Cyrillus fue-
rit præteritum. S. quoque Leonis Põtificis ope-*

ra omnia, emendauit in Vbijs. Deinde
 viennæ *Summam doctrinæ Christianæ*, si-
 ue *Catechismum*, breuem quidem illū,
 sed præclarissimum, & qui copiosæ
 bibliothecæ instar sit conscripsit:
 quem Petrus Busæus nostræ Societa-
 tis Theolog⁹ pereruditus locupleta-
 uit, explicatis & integrè ad verbū ad-
 ductis sanctorū Patrum testimoniis,
 quæ Canisius extra ordinē versuum
 ad oram indicauerat, & in angustum
 coaceruauerat, quasi digitum in fon-
 tes intendens⁹.

Scrispsit etiam aduersus Magdebur-
 geneses Centuriatores *Comentario-*
rum de verbi Dei corruptelis.

Tomos II. quorum prior est

De venerando Christi Domini præcurso-
re Ioanne Baptista. Posterior.

De sanctissima Virgine Maria Deipara
 ingens atq; spissum opus in sex libros
 diuisum: in quo quidquid impij
 mētuntur, & ad deprauandas scrip-
 turas, & præcursoris, & Dei Matris
 glori-

gloriam obscurandam adferunt, luculenter, grauiter, eruditeq; cōfutat. Scripsit Fastos Sanctorum ad modū Romanum, Adonis, Bedæ, & aliorū.

Concionum Tomos II. seu Notas aureas in Euangelia Dominicarū, & Festorum per totum annū, senecta iam ætate.

Et duos alios libellos aureos, *Exercitamenta Christianæ pietatis, & Manuale Catholicorū*: Et hæc quidem latina voce, nostrate verò Germ. scripsit, *Conciones in quatuor Dominicas aduentus, & in Natalem Domini.*

Librum precatationum.

Librum de confessione & communionem.

Vitas SS. Fridolini, Mauritij, & Sociorū Thebeorum. D. Nicolai Eremitæ.

Deniq; euulgauit & latinè.

Selectas à se D. Hieronymi Epistolas.

Parabat & volumen de Christo, & alterū de S. Petro, quemadmodū de Beata virgine, & Ioanne Baptista confecerat, sed conatus tantos vires destituere. Apponerē huc Alphonsi Sal-

Salmeronis Epistolam ad Canisium olim datam, qua viri eruditio & virtus mirificè illustratur. Sed quia longior est, quam vt huc transferatur, & in Salmeronis operibus legitur, poterit lector illã inde, si volet, petere.

ELOGIA IUDICIA QVE VARIORVM DE CANISIO.

CAPVT. VI.

CAnisio, nescio quo pacto contraferè morem sæculorum vsue- nit, vti viuus plurimum celebraretur, & mortuus amplius coleretur, præsertim vbi sacrũ eius pignus corporis apud Heluetios cum summa veneratione custoditur. Virum admirabantur Pontifices, venerabãtur Cæsares, Cardinales, Principesque officiosissimè complectebantur; antagonistæ formidabant, inferorum Principes refugiebant, tanta de viuētis virtute fama longè lateque differebatur. Ferdinandus Imperator tu-
enda

endæ pietatis & Catholicæ doctrinæ per omne imperium Romanum defendendæ ac propagandæ studiosissimus, Canisium in edicto suo pro illius catechesi præposito appellat *honorabilem, religiosum, deuotum, sibi dilectum*. Albertus Boiorum princeps illud columen Germaniæ, secundum Deum, Canisio & Hoffæo religionē Catholicam, & salutem gentis suæ defensam & retentam in acceptis retulit, solitus de utroque dicere: *Petrus Apostolus, & Paulus doctor gentium, ipsi nos docuerunt legem tuam Domine*. Ex annalibus Academiae Ingolstadienæ, cui cum summa potestate præfuit, hoc factum de illo iudicium huc putauit transcribendum.

*Alberti
Principis
Boiorum
iudicium
de Canisio
& Hoffæo.*

Anno Domini MD. L. die XVIII. Octobris ReCTOR CXLIX. Petrus Canisius Doctor, Theologus, & professor Societatis IESV Collega. De hoc Magnifico Domino Rectore nescio certe quid scribam. Nam si tantum eius ponam nomen, multus & præstantis-

*Ex Academia
Ingolstadiana
Annalibus.*

stantissimis illius viri, & de Catholica Ecclesia optimè promeriti virtutibus fit iniuria: Si Encomiasticum instituam, luci intulerò tenebras. Quid igitur faciam in eo, qui laudari neque à me, neque à disertissimo quoque potest condignè? Remitto laudem ad illius opera, & disertè, & eruditè, & Catholicè hætenus edita. Si quis meliora & maiora, quam ego possum, se præstare confidit, is viderit, quomodo de tanto heroe, tam pio viro, tam forti Ecclesie Catholicae Athleta benè possit dicere. Ego unum dixerò: Lumen est nostro tempore inter Doctores Ecclesie. Viuat sibi, viuat Ecclesie, & religioni Catholicae.

Addamus & alterum ex eiusdem Academiae monumentis.

Sed ad propositum, & incomparabilem virum Petrum Canisium diuerto, cui tamen Encomiasticum minimè polliceor, sed id tantum præstiturum, ut eum ab oblivione apud posteros vindicem, & qualemcumque inter Theologos possit habere locum. Dicam tamen

tamen quod sentio: vir est diuini propemodum ingenij, & eruditionis incomparabilis, Philosophus eximius, quod illi penè cum omnibus Patribus de Societate commune est; Theologus profundus, & lectionis insinuita, quod cum plurimis; sed quod illi nequò omnino cum multis, nequò omnino paucis est commune, Orator valde eloquens, Ecclesiastes pariter grauis, & iucundus.

Canonicus
Orator,
Concionator,
Philosophus,
Theologus

Probauit & eruditionem suam & eloquentiam, & in dicendo prudentiam (namque eloquentia sine prudentia & eruditione est inanus garrulitas) sepius Illustrissimo Duci Bauariæ Alberto Quinto, cui iure & merito fuit gratissimus; tum etiam multis annis Ecclesiæ & vrbi Augustanæ, vnde discedens tanquam sui amoris quoddam pignus reliquit Dominum Gregorium Roseffium. Deus Opt. Max. tantum virum, tam fortem Ecclesiæ suæ propugnatorem, tam bene de religione meritum, lumen denique Doctorum Ecclesiasticorum amplissimum & clarissimum quam diutissimè seruet incolumè, Et post hanc vitam
pro

pro exantlatis eius in Ecclesia & religio-
nis incolumitatem & incrementum labori-
bus, æternam ibi æterna vita coronam be-
nignè largiri dignetur.

Ex Patrū
Academi-
corum, Et
Academia
ipsius iu-
dicio de
Canisio.

Hæc de viuo Canisio Annales In-
golstad. Posuit eidem mortuo Aca-
demia Theologica hoc elogium.

Petrus Canisius Neomagenfis ex Gel-
dria, S. Theologiæ D. primus è Ger-
manis Societatis I E S V Religiosus ve-
rè Germanus, ac deinde eidem Soci-
etati in Germania primus Prouinci-
alis Præpositus, ab ipso B. Patre I G-
NATIO ob insignem animi modera-
tionem, constantiam, prudentiam,
à summis ad summa non rarò missus,
vocatus, postulatus: à G V I L I E L-
M O I V. vtriusq; Bauariæ Duce ad hæc
Academia, in qua professoris The-
ologi, Procancellarii & Rectoris mu-
nere functus; ab Othone Cardinali,
Episcopo Augustano ad S. Conciliū
Tridentinum à * F E R D I-
nando. * C A R O L O V. Im-
peratore in Causa Religionis Wor-
matiam

matiam; ab Imperatore Ferdinando Augustam, atq; ad Episcopatum Viennensem, quem recusavit. à Pio IV. Pont. Max. ad fidem in Germania ac Polonia propugnandam, propagandam, &c. Dum & sacris concionibus, etiam apud Imperatores & Duces assiduè habitis, & variis libris pro fide, pro pietate editis, rem Catholicam mirificè iuisset, promovisset, & perpetuam vitæ innocentiam, & summam in omni virtute præstantiam, admirabilem sanctitatis opinionem consecutus esset, tandem Friburgi Helvetiorum sanctam animam Deo reddidit die festo S. Thomæ Apostoli. Anno MD. IX. XC VII. Vixit annos LXXVI. Menses VII. dies XIII.

Guilielmus Eisengreinius in Catalogo testium veritatis. *Petrus Canisius, sacre pagine Doctor, Societatis IESU, vir cum eloquentia, tum multarum rerum peritia & mirabili ingenii flumine præstantis-*
S tiffi-

tissimus, philosophus clarus, Orator sacundus, Theologus sacrarum legum exercitissimus, Catechismum Christianum perfecit. Sacra quatuor Evangelia, & Epistolas Pauli commentariis illustravit doctissimis, Martyrologium siue de Sanctis Ecclesie scripsit.

Cornelij
Loos.

Iuvat & Cornelij Loos Calliditas tabulas adducere ex libro de illustribus Germaniae scriptoribus.

Petrus Canisius Nouiomagi Geldriae Belgij prouinciae principe oppido, ex honesta familia Patre consule progenitus. Quum rei literariae felicem operam nauasset, utraque lingua doctus, quo maiore commoditate sacris studiis posset incumbere (ut de eo quidam scribit) ordinem Societatis ingressus est. Qui sacrae professionis sublimi purpura donatus, Ingolstadt, Dilingae, & in alijs Gymnasijs, & Germania locis diuinas literas professione praedigit; simul alia pietatis officia strenue exequens. Quumque praeter eruditionem

insigni facundia præmineret, Augustæ Vindellicorum Ecclesiastes quondam ab Othone Cardinale Augustano constituitur. Quam functionem cum magno Catholicae religionis zelo exequeretur, ut ipsum aduersus profanas harescon nouitates assereret, & comprobaret, nominis celebritate passim omnibus innotuit, adeo ut sui ordinis columen facile haberetur.

Nec Ioannes Cochlæus tacuit Canisium Epistola ad Hieronymum Verallum Archiepiscopum Rossanensem, postea Cardinalem, & Nuntium Apostolicum ad S. C. M. Eystadio (anno MD. IX. XLV. Wormatiam reor) missa, qua primos nostræ familiæ Patres vocat integerrimos, doctissimosque viros, piissimos in Societate nominis I E S V Christi fratres, M. Nicolaum Bobadillam Hispanum, & M. Claudium Iacium Allobrogem, ac M. Petrum Canisium

Sicambrium, qui, inquit, cum Reuerendissima Dominatione tua familiarissime conuersantur, ac Deo & proximo omni pietatis & charitatis officio famulantur.

*Baronij
Annali
primo.*

Illustre quoq; de Canisio iudicium est Baronij Cardinalis. *Interim, inquit, his fruiere, quae venerandus P. Canisius, cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias, non minus pie quam ornatè atque eruditè suo more scripsit. Eiusdem leges de Canisio elogium A. xxxi. Licet ad illos imperitiæ, dementiæ, ac vt vno verbo dicam, nequitiae redarguendos summo iure non defuerit vigilans studium eruditissimæ ac maximè pii viri Petri Canisii, ad quem, qui tanta cupit, amandamus.*

*Bonhomij
Episcopi
Vercellen-
sis.*

Quid de Ioanne Francisco Bonhomio antistite Vercellensi dicam, qui Canisium Senatui populoq; Friburgensi primùm sistens: *En, inquit, habetis virum non secus ac pignus quoddam sacrum, singulari venerationis cultu prosequendum, custodiendumq;. adeò religiose de Canisio minimè malus pietatis arbiter sensit.*

Riba-

Ribadeneira in syllabo scriptorū <sup>Ribade-
neira.</sup>
 Societatis hæc de Canisio tradit: *Petrus Canisius natione Belga, patria Nivomagensis, à puero se dedit studio pietatis. Cum nata nondum esset Societas, femina quaedam opinione sanctitatis vulgo nobilis, matrem eius admonuit, ut magna Petrum cura educaret, quod brevi Religio quaedam Clericorum instituenda foret, quæ eximias Dei Ecclesiæ utilitates esset allatura, in quam Religionem filius eius adscriptus vir apprimè insignis haberetur. Vaticinium seu præ-sensionem feminae rei probavit euentus. Nam paulò post Societas instituta est, in eamq; Petrus anno salutis CIO. IO. XLIII. P. Petri Fabri opera primus omnium Transalpino-rum cooptatus, illam exemplo, doctrina, præstantis ingenii monumentis recens natam mirum in modum illustravit. Germaniam superiorem Præpositus Prouincialis rexit, concionibus auxit, Hereticos disputationibus repressit, Catholicos confirmavit. Ex quo heretici Canisium **CANEM AVSTRIACVM** per ignominiam, ap-*

pellabant, quod in Austria plurimum versaretur: Sed haud canem mutum, aut non valentem latrare, sed qui latratu ac morsu lupos passim grassantes ab ovili Christi arceret. Episcopatum Viennensem à Ferdinando Romanorum Rege, sibi oblatum constantiter repudiavit. Rursum: Porro de Canisii candore animi, puritate, humilitate, deuotione, orandi studio perfecta omnium humanorum affectuum mortificatione, ardore fidei, animarum Zelo, indefesso labore, & perpetua contentione, qua religionem Catholicam semper tueri, ornare, amplificare non destitit, ceterisque eius ornamentis virtutum, multa possent dici, quæ iustum volumen desiderant.

RVBERTI MYRÆI IVDICIUM
VM DE CANISIO, ET ENCOMIUM.

ABSoluam hoc caput vbi nouas Myræi tabulas pro honore Canisii explicaro. Sic enim ille in Elogiis Belgij scriptorum: *Vt magnum illud Ecclesie lumen Augustinus olim in Affri-*

ea Manichæos, Donatistas, & Pelagianos;
 sic nostra ætate Lutheranos, Calvinistas, &
 Anabaptistas in Germania strenuè Canisi-
 us oppugnauit. Is Neomagi, quod vetustū ac
 celebre Sugambrorū, (Ducatus hodie Gel-
 drici oppidū est, ad Vahalim fluiuium) Patre
 consulari natus anno CIO. IO. XXIV. (errat
 in añis Myræus) adolescens ob varias in-
 genii dotes, Mogūtis celebris fuit. Eo tū for-
 tē Colonia Agrippina Petrus Faber Allobrox
 vnus ex decē primis Ignatii Loiola sociis ve-
 niens, Petrum morum innocentia & doctri-
 na singulari sibi charū in Societate IESV ado-
 ptauit. Post in Italiā missus, Primus sociorū
 Rhetoricā in Sicilia docuit; Ciceronē quot an-
 nis assiduè legēs: Vnde eā sibi eloquentiā gra-
 uī Theologo dignā comparauit, vt seculi sui
 Hieronymus audiret. Inde euocatus ab Ig-
 natio mittitur ad Guiliehmum Bauaria
 Ducem, Ingolstadii scholasticam quam
 vocant, Theologiam professurus, Al-
 phonso Salmerone & Claudio Iaino collegis.
 Sed & alias Germania Academijs, in eis Vi-
 ennensem Austriorū, Pragensem Bohemorū,

CIO. IO. XXI

natus est

non XXIV

Canisius

seculi sui

Hierony-

mus.

Dilinganam Suenorum, Coloniensem Vbio-
 rum, Friburgensem Heluetiorum docendo
 illustravit. Concionibus autem (nam &
 Germanica lingua disertus erat) in aula Fer-
 dinandi & Maximiliani Imp. Guilielmi
 & Alberti Bauariae Ducum, Othonis Truch-
 ssi Cardinalis Augustani, aliorumq; prin-
 cipum valuit. Ferdinando Casari inprimis
 charus erat acceptusq;, cuius etiam auctori-
 tate ac iussu Catechismum verè aureum bo-
 no publico conscripsit: quem civis eius ac pro-
 pinquus Petrus Busæus Societatis eiusdem
 Theologus, citatis è SS. Patribus integrè lo-
 cis, mirificè illustravit. Eiusdem quoq; Impe-
 ratoris auspiciis Praga primus Collegii Socie-
 tatis fundamenta posuit, quo Hussitarum,
 & Wiclefitarum hereses infringerentur. Et
 mox Ignatius Germania Provincialè pra-
 fectum instituit. Cumq; ea ferè tempestate
 Ministri Magdeburgenses sumtibus prote-
 stantium in Germania Principum, Centuri-
 as, hoc est, mendaciorum plaustra euulgaf-
 sent, primus ferè Canisius pro Deipara vir-
 gine & Christi Domini præcursore pugna-
 vit,

uit; edito ingenti de corruptelis verbi Dei volumine, quo petulanter atq; impiè Diuus insultantium hereticorum calumnias dissipauit. Annis iam plurimis docendi concionandiq; munere consumtus, quæ cogitata primum, recteq; obseruata de SS. Apostolorum dictis factisq; contra sectarios in aduersaria retulisset, quæq; in Euangelia anni totius legendo pieq; meditando notasset, literarum monumentis disertè consignauit; vocauitq; NOTAS ET MEDITATIONES EVANGELIORVM, festorumq; annidierum. Eis sanè perutiles qui de superiore loco cum spiritu fructuq; de verbo Dei disse-rere, ad populumq; verba facere in tanta Homiliarum copia student. Apud Heluetios ad extremam vsq; ætatem degens, adeo carus fuit, ut eripi sibi innocentissimum virum minime paterentur. Naturæ concessit non sine opinione sanctitatis Friburgi in Heluetiis, CIO. IO. XCVII. senex quidem & ætate defecta, qui tamen propter excellentem doctrinam ac virtutem videbatur omnino mori non debuisse. Hæc Myræus

S ; quasi

quasi panegyrica Canisio condens,
tetrastico concludit.

Quis fidei expediet mysteria ! Petrus opella

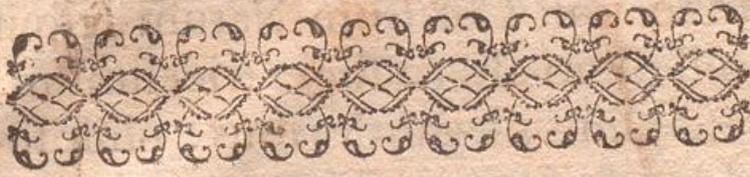
Exigua fidei grande recludet opus.

Petrus, quem coluit felix Germania Patrem

Quem stupuere olim curia, templa, schola.

Sed literæ & eruditio & præcepta
viuendi libris tradita tum demum
profunt auctori, nec minus lectori,
cum rationes vite à doctrina non dif-
fentiunt, quod vt faceret Canisius,
omni ope contendit, vti tribus sane
libris iam ostensum est.

Iam aduersariorum opinio de vir-
tute & eruditione Canisij non minor
erat apud plerosq; omnes, quam no-
strates, quos supra ad testimonium
citaui, cum ostendi illum vel aucto-
rem Societatis vniuersæ existima-
tum, vel certè eiusdem in-
stauratorem.

DE VITA ET
MORTE R. P. THEODO-
RICANISII, QUI FUIT PE-
TRI EX PATRE FRATER.

IDEM AVCTOR.

Antisæ loco complectar
paucis, quæ partim ex ip-
so Theodorico cognoui,
partim ex familiaribus
eius accepi. Nec enim
meo quidem animo multum Petro
in religionis studio concessit, quam-
uis virtutem omnibus modis tegere
solitus sit, cum esse, quàm haberi san-
ctus mallet.

Natus & hic, vti Petrus Neomagi Si-
cambrorû, eodê Patre, diuersa matre

S 2 anno

anno post Christum Natum sesqui
millesimo altero super tricesimum,
disciplinis elegantioribus, philoso-
phicis, & Theologicis adeo celeriter
excultus, ut altero & vicesimo huma-
nam & diuinam sapientiam profes-
sus publicè, supremis Academiarum
honoribus ornatus sit. Moribus erat
tam honestis & pudicis, ut florem æ-
tatis nulla vnquam labe sordèue cu-
pidinis aspersisse putetur. Vbi verò
cœpit cogitare, quod genus vitæ se-
queretur, ingentibus curarum æsti-
bus iactatus, nullam animo quietis
partem capiebat, quoad decreuit su-
um inter Socios nomen se professu-
rum; extemploq; ut ipse mihi coram
falsus est, cogitationum fluctus sede-
re, omnesq; turbinum ac turbarum
procellæ posuere, uti tanquam in se-
reno tranquilloq; mari, portum sibi
secundis ventis subisse videretur. Cū
deinde Petro Canisio fratri, Sociis
præfecto votū coram exposuisset, pe-
tissetq;

tissetq; , vt illud ratū sanctūq; vellet,
 & se in Societatis familiā cooptaret,
 Petrus eius constantiā (non minus ac
 B. Stanislai Koskæ) haud paucis ex-
 perimētis explorauit, iussitq; longo
 itinere Romā petere, & ab ipso Igna-
 tio impetrare, quod à se efflagitasset.
 Properauit ergò Romā Theodoricus
 anno Christi CIO. IO. LIV. cum alterum
 & vicesimum ageret ipse , atq; ab ip-
 so B. P. Ignatio gentis nostræ condi-
 tore in familiam Societatis adscitus
 est, adeoq; post aliquot menses, in ip-
 sius contubernium admissus, vt ipsi
 Socius à cubiculo esset, quo post bi-
 ennium ad cælitum Societatē euo-
 cato , Theodoricus in Germaniam
 missus, tribus Collegiis cum Reçtoris
 auctoritate præfuit annis omninò
 triginta; Monacensi aliquot, Dilin-
 gano ipsos viginti, reliquos Ingolsta-
 diano , quæ tria nobilissima sunt &
 frequentissima Prouinciæ nostrę do-
 micilia. Eo demùm onere leuatus,
 Lucer-

Lucernam Helueticorum missus (mirificè enim illam gentē propter singulare studium pietatis cōplectebatur) operā suam tum Sociis domi, tū exteris in templo vtilē locauit. Sed cū Ingolstadij, vbi domestica potissimū eaq; frequens Societatis iuuentus ad maiores disciplinas eruditur, Rector desideraretur, quod is magno rerū esset vsu; & auctoritate ob virtutis & sapientiæ existimationem plurimum polleret, denuò ad gubernacula Academici Collegij Lucerna Ingolstadium, natus tertium & sexagesimum annum euocatus est. Enimverò cum tanta ætas tot laboribus victa, moli negotiorū succumberet, Medentium cōsilio curis grauiorib⁹ exoneratus rediit Lucernam, anno Christi 1515. xcvii. quo Petrus Friburgi decessit, cuius mors cum Lucernæ intermensam cum virtutū eius encomio nuntiaretur, Theodoricus illico neruorū stupore obriguit

apo-

apoplexia tactus. qui casus adeo Patrem afflixit, vt omnem illi memoriã literarũ, adeoq; nominis sui, vt olim Messale, & Alberto M. aliisq; eriperet; linguãq; vsu penitus tolleret, nisi quod duo salutis nomina I E S V M & M A R I A M expedite semper pronuntiare, sat doctus sibi & cælo. sed hoc singulare & memorabile est, cum vsu linguã & memoria careret, neutra tamen destitutus videbatur; quod quamuis ipse neq; legere posset, neq; ab aliis lecta pronuntiare, legentes tamen intelligeret; ita vt ab aliis pronuntiata vel affirmaret, si vera nosset; aut abnueret, si falsa crederet. Poterat & verba formare, sed non ea, quæ maximè vellet, aliis atq; aliis linguam subeuntibus, presertim cum sua certis locis ac personis nomina edere conaretur. Hoc inusitatum morbi genus illi Petrus Canisius, cum ad eum reuisendum Theodoricus Friburgum venisset, per
amba-

ambages quasdam denunciarat; Theodorice, inquit, *mortis meae nuntius vide quid tibi allaturus sit.* Exposuit hoc postea Theodoricus familiari, antequam vlla inualetudine tentaretur. Amplius inde septennio, malo hoc immedicabili laboravit, & nonnunquam in vltima iam vitæ linea stare videbatur, præsertim cum ex Heluetia Augustam deportatus esset. Inunctus tamen oleo sacro, & sensum & vocem quoquo modo recuperavit, circumstantiq; Patrum coronæ, ut abirent, imperavit; obeundi tempus nondum adesse. Simulq; petita Virginis Dei genitricis imagine lecticæ obuertenda, dulce cum Dei parente colloquium instituit. Saluti tunc creditur fuisse B.P.N. Ignatij pileus ægrotanti impositus. Hoc molestissimum patientissimo videri poterat, quod intra tot annos velut in Solitudine positus, cum nullo communicare animi sensa posset (quod maximum

Ignatij pileus in Augustano Collegio servatur.

ximum solet ægris adferre solatium, cum per sermonis communicationē dolorum suorum quasi partem aliquam in aliorum humeros exonerant, quos sua causa dolere animaduvertunt) conscientiam tamen ita aperiebat semper, vt nihil desiderare posset, qui illum audiebat, ipseque si quid à se offensum putaret, vel patrē quæreret, vel si æger non posset, accersiri iuberet. Pari modo cum superiore sermō acturus, verbis vtcunque dixit instructus. Cum verò & ab exteris, ijsq; principibus viris subinde conueniretur, suam infantiam causatus, ipso deinde silentio & religiosa corporis compositione satis abundè locutus censebatur. Verum quantacunq; in eo fuerit ad loquendum cōfusa verborum dictio, gemina tamen illa nomina IESVS & MARIA, ceu sacre militiæ tesseram tam pertinaciter retinuit, ediditq;, quoties voluit, vt reliquorum verborum iacturam

T facili-

facilius ferret: cordi proculdubio ista
 insculpta hærebant: valenti namq[ue]
 & ægrotanti, sedenti & stanti in ore
 sine errore versabantur. Maximè
 verò molesta illi fuit à sacrificiorum
 liturgiis & horarum Canoniarum
 recitatione cessatio. qua de re serio
 cum suo Socio egit; cogitaret (si
 qua ratio esset) velle se de integro
 literas, & earum elementa discere,
 cum frustra se velle animaduertit,
 grandiusculo caractere inscribi vo-
 luit libello suo precario dicta gemi-
 na atq[ue] maximè salutaria nomina
 I E S U S M A R I A, quæ vti sola
 affari sine discrimine, ita legere sine
 errore potuit. Quamuis autem
 alia legere ipse nesciret, promptissi-
 mas tamen legentibus aures præbu-
 it, & facilè affecutus est; seque in-
 terdum & lectorem salubriter ad-
 hortabatur, vsq[ue] dum vltimo bien-
 nio Ingolstadij (nam eo Augusta
 commigrarat) prælegentem ampli-
 us

us non caperet. Circa res diuinas, quas nunquam non reuerenter etiam æger habuit, tantum quidem fuit illius studium, vt sacram Eucharistiam suscepturus noctem maiore sollicitudine, quàm fractæ ferrent vires, non sine periculo grauioris mali, traduceret. Frequentes eius erant querelæ, nulla quod in re vsui nobis esse posset, & tamen nihilominus tam benignè haberetur. Nec suus gestui omni ereptus ad pietatē erat vsus: nam ea manus, quæ in aliis officiis, & corporis ministerio ferè deerrauit, in cruce formanda admodum erat docta, & verò etiam salutaris. Fuit siquidem, qui tum aliàs sæpè & amanter ad patrem viseret, tum etiam cum se grauioris valetudinis tentari sensit initiis, certus de valetudine, si Patris Canisij se dextræ subiecisset, qua ille à se abeuntes piâ quadam consuetudine in crucem formandam exercita pro-

T 2 seque-

sequebatur. Hæc illi per septennium & amplius vita fuit, quam optimus quisq; veluti duram sortem miseratus, ille patientia superavit. Sæpè cogitantem subiit mirari, quæ tandem causa diuturni mali Theodorico fuisse potuerit? tandem venit in mentem hanc illi à Petro pro piacularibus flammis expiaticem leuium culparum, quibus pleriq; omnes obnoxii sumus, molestiam impetratam, ut hic per diuturnam patientiã ibi plenam consequeretur indulgentiam, nisi fortè (quod præterita illius vita & virtus iubent credere) ad augendum immortalitatis decus & coronã hanc illi summus Agonotheta materiam tolerantia obiecit. Quid enim toto septennio non est passus! cum nec petere quidem possët, si quid vel deesset, vel desideraret; & quamuis nutu conaretur exprimere, quod optabat, sæpè tamen administer illius non assequebatur, quod volebat,
sæpè

sæpè & contrarium porrigebat: cui
 rei vnicum exponam factum, ex quo
 de pluribus poterit existimari. Fau-
 ces Patris grauis dolor occuparat,
 quod ille digito ori admoto docere
 volebat, vt intelligeret, qui illius cu-
 ram habebat. Sed hic ratus illi dentes
 condolere, vocato chirurgo eximi
 iussit, à quo torqueri patrem existi-
 mabat. Is genuinum fregit. Risum
 mouebit hic famuli error legenti-
 bus, sed misero patri auxit dolorem,
 quem tamen (vt iam pridem didice-
 rat fortiter esse miser) constanter tu-
 lit, donec tandem animaduersum
 est, in faucibus malum hæere. Iudi-
 cij bonam partem retinuit: cætera
 infanti similior, maximè sub finem.
 Hunc cum præsentiosem ipse iuxta
 alios aduerteret, sacro oleo inunctus,
 ad Cælum, ad Cælum, quanta potuit
 voce proclamauit: dehinc ad sua sa-
 lutis Symbola (I E S V M inquam, &
 MARIAM) reuersus nunquam illa non

reuoluit, & cum iam ad vtrumq; amplius non sufficeret, alterutrum effatus est, linguâq; magis hebetata, cum integrè MARIAM non posset, inchoato nomine verbum tertiabat, dum elinguis deficeret: dextra interim cruces effingebat, huic itidem obri-
 gescenti sinistra subiit, sed ipsa officij huius insolentia in ipso conatu elanguit. Tandem vt decenter occumberet, composito gestu & admodum religioso premortuo penè reliquo corpore sine voce & motu dormienti similis, horis amplius viginti ægrum soloq; in pectore subsilientem spiritum leni tractu ductum, sub crepusculum cum sole è nostro orbe digrediente ad lucem perpetuam v. Cal. Octob. Ingolstadij emisit, omine scilicet non inani, cum à plerisq; ob vitæ innocentiam Angelus appellaretur, Angelorum ferias postera luce celebrandas, ipse apud superos acturus. Ea porrò facies erat extincti, vt
 igno-

ignorares an viuus mortuo, vel mortuus viuo esset similior. Funeratus est in templo S. Crucis domestico, sui nempè laboris domicilio, & quasi Mausoleo, ad aram omnium Sanctorum, cum quibus in Cælo æternas celebrat triumphos.

SYMBOLVM THEODORICI,
IESVS MARIA.

*Ingenium tristis deleuit nobile casus,
Et rapuit quicquid legerat antè labor;
Nomina bina tamen, morbus quæ salua reliquit,
Plus potuere, omnes quam docuere schola.*

T 4 INDEX.

INDEX

IN R. P. PETRICANISII

VITAM.

A.

A Dalbertus Apostolus Boëmorum.	73
<i>Aegidia Honuvingana mater Canisii.</i>	74
<i>Ambrosii fluvius.</i>	241
<i>Albertus Boiorum princeps.</i>	76
<i>Eius literæ ad P. Generalem.</i>	96
<i>Andreas Bardeuicius Canisii hospes.</i>	13
<i>Andreas Bninius Posnaniensis Episcopus 130. pro-</i> <i>ponit iconem B. Stanislai colendam Romæ. ibid.</i>	130
<i>Augusta Vindelicorum 86. celebrantur ibi Comitia</i> <i>85. à Societate utilis ibidè opera impenditur. 122</i>	86
<i>Austriacæ familiæ in Societatem studia.</i>	71

B.

<i>Baptista de Prado moriens D. Virginem conspicit. 130</i>	130
<i>Bertoldus Dux Zeringia 175. Friburgum Nuithonia</i> <i>exstruit. ibid.</i>	175
<i>Bona pauperibus erogata, suo possessori restituuntur. 28</i>	28
<i>B. Ignatius Societatis Iesu parens, eius literæ ad Boio-</i> <i>rum principem 76. ad D. Suuickerum 80. felix</i> <i>obitus. 84</i>	76

C.

<i>Canisii patria. 2. parentes. ibid. natalis 4. pietas 5. pro-</i> <i>ter Coloniæ ad studia mittitur 7. Horis nocturnis</i> <i>precibus vacat 5. cilicio corpus affligit, ibid. Bac-</i> <i>chanalibus vino abstinet ibid. Transacti diei ra-</i> tiones	2
--	---

I N D E X.

tiones magistro reddit 8. librum confessionū scri-
 bit. 7. eius vota pro iuuentute 11. nuptias splendi-
 das repudiat. ibid. recusat honores ecclesiasticos. ibi.
 Doctorum familiaritatem inquit. 13. dat operam
 Philosophiæ. ibid. nouemdecennis Magister artiū
 creatur. ibid. deliberat de Ordine in quo plus pro-
 desse possit 14. Castimoniam vouet 15. Theologia
 dat operam. ibid. officia charitatis erga pauperes
 amplectitur 23. reuocatur Neomagum 24. fune-
 ribus patri solutis Coloniam redit 25. à nouerca
 ob hereditatem vexatur. ibid. Euangelij historiā
 exponit in Lycéo Montano 31. In Nazarethano
 Cænobio primum Deo operatur. ibid. opera S. Cyril-
 li euulgat 32. legationem obit ad Leodiensem Epi-
 scopum 37. ad Carolū V. 38. ad Conciliū Triden-
 tinum 39. in confessu PP. sententiā dicit 41. Flo-
 rentiam adit & Romam 42. Navigat in Siciliam.
 ibid. professionem quatuor votorum edit 43. Theo-
 logiæ Doctōr Bononiæ creatur 44. mittitur in Boi-
 cam. ibid. in Academia Ingolstadiensi Professor 45
 Rector Academiæ creatur 47. euocatur ab Impe-
 ratore Viennam 48. Ecclesiasten Cæsaris agit. ibid.
 postulatur in Viennensem Episcopum 49. conscri-
 bit Catechismum 52. Conditōr Societatis vulgò
 audit 59. proficiscitur cum Apostolico Legato ad
 Comitua 62. Pragam Sociorum Coloniam deducit
 63. concionatur Pragæ 65. ad Colloquium VVor-
 matiense à Cæsare mittitur 69. Canis Austriacus

I N D E X.

ab Husitis appellatur 68. varia eius profectioes
70. eius Epistola ad Pragensē Collegium 71. Ro-
manā abire ad creandum Generalem 84. à Ponti-
fice in Poloniam mittitur. ibid. Augustæ Vindeli-
corum Ecclesiasten agit 85. Prouincialis creatur
per Germaniam 86. de adificando Oeniponte Col-
legio agit cum Cesare 108. filias Cesaris sanctif-
simis præceptis informat. ibid. Academia Dilin-
gana insignibus ornatur. ibid. Collegio dat initium
123. Braunsbergam à Cardinale Hosio euocatur.
134. Romæ fugit honores 142. eius in vrbe varij
labores 144. Nuncius Apostolicus mittitur in Ger-
maniam 148. energumenam curat 152. 158.
160. & seqq. agnoscit diuinitus parentes calo re-
ceptos 234. futura prædicit 239. 288. in aquis
demersus ope caelesti euadit 239. munere Prouin-
cialis decedit 169. Cardinali Morono à Consilijs est
173. cum Nuncio Apostolico Friburgum venit.
175. Friburgi procurat cathedram 181. funda-
menta Collegij ponit. ibid. euocatur Augustā 187
libros condit 188. in morbum incidit 195. eius
patientia 199. sacris expiatus sanctè moritur 202
in eade summa sepelitur. ibid. eius studium in præ-
cando 213. culius in Diuorum Lipsana 215. a-
nimi demissio, paupertatis studium 221. er-
ga domesticos 223. humanarum voluptatum cō-
temtus 226. corporis castigatio 227. victus ratio
228. in ieiunijs seruādis rigor 229. mortui facies
clara

I N D E X.

alara apparet 252. eius ope *alius*, ex aquis eripitur
 250. *alius* pedem afflictum & desperatum recu-
 perat 255. ad eius tumbam matrona nobilis gra-
 vi afflictione liberatur 261. eius diligentia in com-
 ponendis libris 263. & seq. Syllabus cōpositorū ab
 ipso librorū 266. & seqq. *elogia* virorū illustrium
 de *Canisio* 268. *Academia Ingolstadiensis* 270.
Guilielmi Eisengreinij 273. *Cornelij Loos* 274. *Io-*
annis Cochlei 275. *Barony Cardinalis* 276. *Bonho-*
mij Vercellēsis Episcopi 277. *seculi sui Hieronymus*
cēsetur 279. *Ribadeneira* 277. *Roberti Myraei* 279
Carolus V. Imperio se abdicat 62. mors eius. 84
Carthusianorū Coloniēsiū in PP. Societatis *charitas* 23
Christophorus Freybergius Canisii fauter 85. in *El-*
uuacensem prapositum eligitur. *ibid.*
Christo. Reiffi pedē afflictū ope *P. Cani.* recuperat. 258
Claudius Iaius ex primis Patribus 33. in *Germania*
 optimē de religione meritis 45. *Pontificatum Ter-*
gestinum recusat. *ibid.* In *Academia Ingolstad.*
Professor. *ibi.* *elogiū* eius ex *Academia* tabulis. *ibi.*
Collegium Germanicum à *Pio V.* augetur. 141
Cornelius Harlemius primus *Acad. Diling. Rect.* 117
Cornelius VVischouius ope *D. Virginis Societatē* ingre-
 ditur. 235. & seqq.

D.

D. Virgo Oetinga miraculis claret 158. ad nomen
 eius demones tremiscunt. 160
D. Ioannes Faber Dominicanus Ecclesiastes Augusta
in eade summa. 85. *Dispu.*

I N D E X.

Disputatio VVormatiensis. 69

E.

Euerardus Mercurianus Generalis Societa. Iesu. 138

F.

Familia Canisi amplitudo 224. *eiusd. in fide Constantia.* ibid.

Familia Fuggerica in Societate studia 93. *de Collegio erigendo Romam perscribit* 94. *fundat. Augustinum Collegium.* 173

Ferdinandus Imperator 48. *studium in Catholica fide propaganda* 51. 55. *edictum eius* 57. *& seque Pragensis Collegij Auctor* 64. *Oenipontani* 107

Ferdinandus Austrius æmulus virtutis patriæ 66. *Chiliarcha in Vngariam discedit.* *ibid. Supplicationes per Bohemiam indicit.* 67

Franciscus Borgia tertius Generalis Societatis 39. 138

Franciscus Costerus 234. *Romam ad conuentum Societatis adit,* *ibid. Franciscus Bonhomius legatus Apostolicus* 175. *Canisium Friburgum deducit* 174. *à Bernatibus male accipitur* 129. *urget Collegium Friburgense.* 174

Formula votorum à Canisio editorum. 18

Friburgū, vrbs Nuithoniæ 175. *eius conditores.* *ibid. descriptio. in fide constantia* 176. *luctus civium in funere Canisii.* 202

G.

Gerardus Hammontanus Prior Carthusiæ Colonien- sis. 23

George

I N D E X.

Georgius Austrius Maximiliani Caesaris filius 37.

Episcopus Leodiensis. ibid.

*Gregorius Roseffius Ecclesiastes Augustanus summo
templi* 155.

*Guilielmus IV. Boiorum Princeps Societate in Roicam
vocat. Guil. V. conditor Collegij Monac.* 102. 106

*Guilielmus Krumenstoll ope Canisii periculum vite
evadit.* 250

H.

Heluetia Sanctis viris claret. 188

Henricus Dionysius 123. *Academia Dilingana Re-
ctor.* *ibid. redit Coloniam.* 124

Hominis quinque sensus claustra sunt animi. 227

Hæreticorum scommata in Canisium 59. *in rebus fi-
dei nunquam conueniunt inter se* 69. *subducunt
se Colloquio VVormatiensi.* 70

Hermannus VVeda Archiepiscopus Coloniensis 35.

Herefiarchas euocat è Saxonia 36. *exaucloratur.*
38

Huss Bohemis anser. 69

Hussitarum odium in Canisium. 68

I.

Iacobus pater Canisii 3. *Iurisconsultus, erudit Lotha-
ringi Principis liberos.* *ibid. in aula reguli Sicam-
brorum degit.* *ibid. Consul IX. ex ordine creatur* 4.
extra ordinem perpetuū gerit magistratum. *ibid.*
fedus icit inter Casarem & Geldria Principem 4.
pra gaudio ex aspectu filij moritur 233. *per filij
preces*

I N D E X.

- preces calo recipitur. 234. Vestes in usus sacros
conuertit. ibid.
- Jacobus Kellerus Friburgi Professor 248. testis virtu-
tum Canisi. ibid. Rector Collegij Monacensis. ibid.
- Illirici fabula de Canisio. 51
- Ioannes Eckius lumen Academiae Ingolstad. 4
- Ioannes Gropperus propugnator Catholicae fidei 36
Cardinalis creatur. 38. eius virtus & castimonia
39. eius encomiastes Surius. ibid.
- Ioannes Nouiomagus Philosophiae Doctor 13. eius edi-
ta opera. ibid. in heresi moritur. ibid.
- Ioannes Volfius Mendacissimus impostor. 59

L.

- Laurentius Surius auertitur à Luthero per Canisium
14. Coenobium inuit. S. Brunonis. ibid.
- Leonardus Kesselius vir diuinus 40. Societatem
loniensem reip. restituit. 45
- Litterae Pij IV. ad Canisium. 113
- Lutherani sibi à Societate IESV timent. 65. ad ne-
cem quærunt nostros Praga. 66

M.

- Marcus Euggerus urbis Augustae Praefectus 159.
Oetingam abit. ibid.
- Marcus Velserus Calebs Canisi hospes. 112
- Martinus Eisengreinius Praepositus Oetinganus. 157.
Oetinganae historiae conditor. 167
- Mores improbi potius quàm barbarissimi pueris vitanda.

II

N.

- Nicolaus Lanoinus primus Monachij Rector 100. item
Oemponte. 109 Nicol.

I N D E X . I

Nicol. Gaudanus ad Colloquiū VVormatiense mit. 69
Nicolaus Eschius praeceptor Canisii 7. eius cura de a-
lumno suo. 9. quotidie pia meditanda Canisio pra-
scribit. ibid.

Noniomagum Geldria metropolis. 2

O.

Obsessa à damone liberatur per Canisium. 159

Oetinga olim Oenipontes, Vtinum. 158

Oenipons olim Oenobriga 107. regia Tyrolis. ibid. So-
cietatis domicilium. 108

Otho Cardinalis Episcopus Augustanus 39. eius mu-
nificencia 85. Fundat Collegiū Clericorum Dilingae
115. Acad. condit 117. eandē Societati transcri-
bit 119. Romae moritur 170. eius encomiū. 172

Otho Eisēreich Prouincialis Germania superioris 216
reliquias sacras Friburgensi Templo transcribit. ibi.

P.

Paulus Hoffaeus Prouincialis Germania 169. visita-
tor. ibid. mortem mirabiliter euadit. 170

Petrus Faber ex decem primis Patribus 15. Moguntiae
ab Archiep. euocatur. ibid. ad Conciliū Tridentinū
mittitur 16. exponit in Academia Moguntina Psal-
mos. ibid. Encomiū eius 20. Louany res maximas
gerit 24. literae eius ad nouercam Canisii, 26. in
spiritualibus DD. & Episcopos erudit, 21. eius
feruor & studiū erga alios. 16

Petrus de Soto Theologiae Professor. 116

Petrus Schneulin vir eximius 177. Praepositus crea-
tur Friburgensis Ecclesiae. ibid. eius laus. ibid.

Pius

I N D E X.

- Pius IV. varia Romæ Collegia instituit* 141. eius mort.
150.
Philippus Nerens auctor Congregationis Oratorij
145
Professores Dilingani ante aduentum Societatis
117
Praga infestatur ab Hussitis & Wicleffitis 63. Societatis Collegium. 64.

R.

- Religiosis quid maximè agendum sit.* 226

S.

- S. Adelbertus Apostolus primus apud Boemos.*
73
S. Gualfardus patronus Augustanorum. 191
Seruire Deo regnare est. 9
Sebastianus Veronius encomiastes Canisii 180. Propositus & Ecclesiastes Friburgensis. *ibid.* ad stat. morientis Canisio 201. mortuo concionem funebrem instituit. 203
Sibylla Fuggera Lutherum damnat 87. in somnis de accersendo Canisio monetur 88. eius vita ratio 90. & seqq.
Senatus Friburgensis erigit Societati Collegium 182. eius munificentia in eandem 184. obseruantia in Canisium. 185
Simon Thadæus Eckius vir laudatissimus. 100
S. Sigismundus Rex Burgundionum. 74
Societas I E S V in summis periculis extra periculum est. 8

I N D E X.

est 66. & 68. pellitur Colonia Agrippina 29.
non inhiat terrenis opibus 28. traducitur famosis
libellis 133. hereticis inuisa 66.

S. Thomas Aquinas ante studia precat. 34

Stanislaus Koska illustri loco natus. 126. Augustam
Vienna profugit. ibid. In Societatem cupit recipi.
127. despicentia honoris. ibid.

S. Venceslaus Princeps ac Martyr Boemorum. 73

I.

Templum S. Michaelis Archangeli Monacense. 106

Theophilus Christenus Rector Pragensis Collegij. 64

Theodorus Canisius auus Petri Canisii. 2

Theodoricus Canisius frater Petri Canisii. 124. vigin-
ti annis Academiam Dilinganam regit. ibid. unū
& viginti annos natus Theologia profiterur. 284.

Ad Societatem adspirat. ibid. à Petro Canisio in
eandem admitti cupit. 285. exploratur eius con-
stantia. ibid. Romam proficiscitur. ibid. à B. Igna-
tio suscipitur. ibid. triginta annis munus Rectoris
obit. ibid. Lucernam Helueticorum abit. 286.

Morbis illi praedicatur à fratre per ambages. 288

euocatur Ingolstadtium. ibid. Lucerna apoplexia
tangitur 287. usum linguae & memoria amittit.

ibid. IESV & MARIAE nomen duntaxat
retinet. ibid. Augustā portatus sacro oleo inungi-
tur. 288. cum D. Virginis icone colloquium insti-
tuit. ibid. agro pileus B. Ignatii imponitur. ibid.

V Mors

I N D E X.

Mors eiusd. 289. & seqq.
Turrianus Episcopus Viglianus. 199

V.

Vaticinium Reinharda religiosa vidua de Canisio
de nouo presbyterorum ordine G. eius sanctimonii
231. & seqq.

Vita humana summa breuis est. 14

Vrsula Fuggera 92. *studium religionis ac virtutum*
93. Romam proficiscitur. *ibid.*

W.

Wolfgangus Remius prepositus summa adis Au-
gustæ 41. mittitur ad Tridentinum Concilium.
ibid.

Z.

Zuvinglius Heluetiam inscit haresibus. 176
Collegij Societ. Iesu Paderborn. a^o 1624.

C O R R E C T A.

Pag. 42. l. 5. à fine, *Pauli* 84. l. 7. à fine, *Cracouie.* 91. l.
 13. *ignoraret.* 105 l. 11. *eximie.* 112 l. 5. *patricium.* 116. l. 1.
ad. 187 l. 9. à fine, *diuinis.* 193. l. 8. à fine, *Canisius* 196. l. 5.
 à fine, *sacrificare.* 218. l. 5. à fine, *perspicacis.* 123. l. 12. *Sin-*
ginti. 76. in margine, *ad Albertum.* 262. l. 5. *ludentibus.*
 l. 9 à fine capitis, *eundem.* l. 3. à fine, *Barptolomæus.* 263.
 l. 9. à fine *Theologos.*

F I N I S.

MONACHII,
EX FORMIS BERGIA-
NIS, APVD ANNAM
VIDVAM.

A N N O

CIO. IDC. XIV.

MONACHII

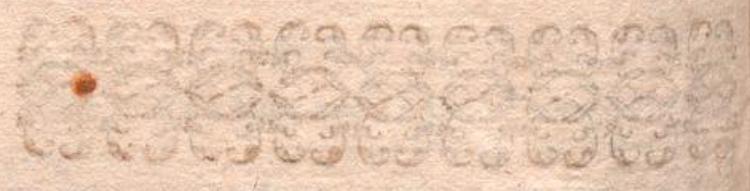
IN FORMIS BERGII

MIS. ARVD ANNAE

VIDVAM

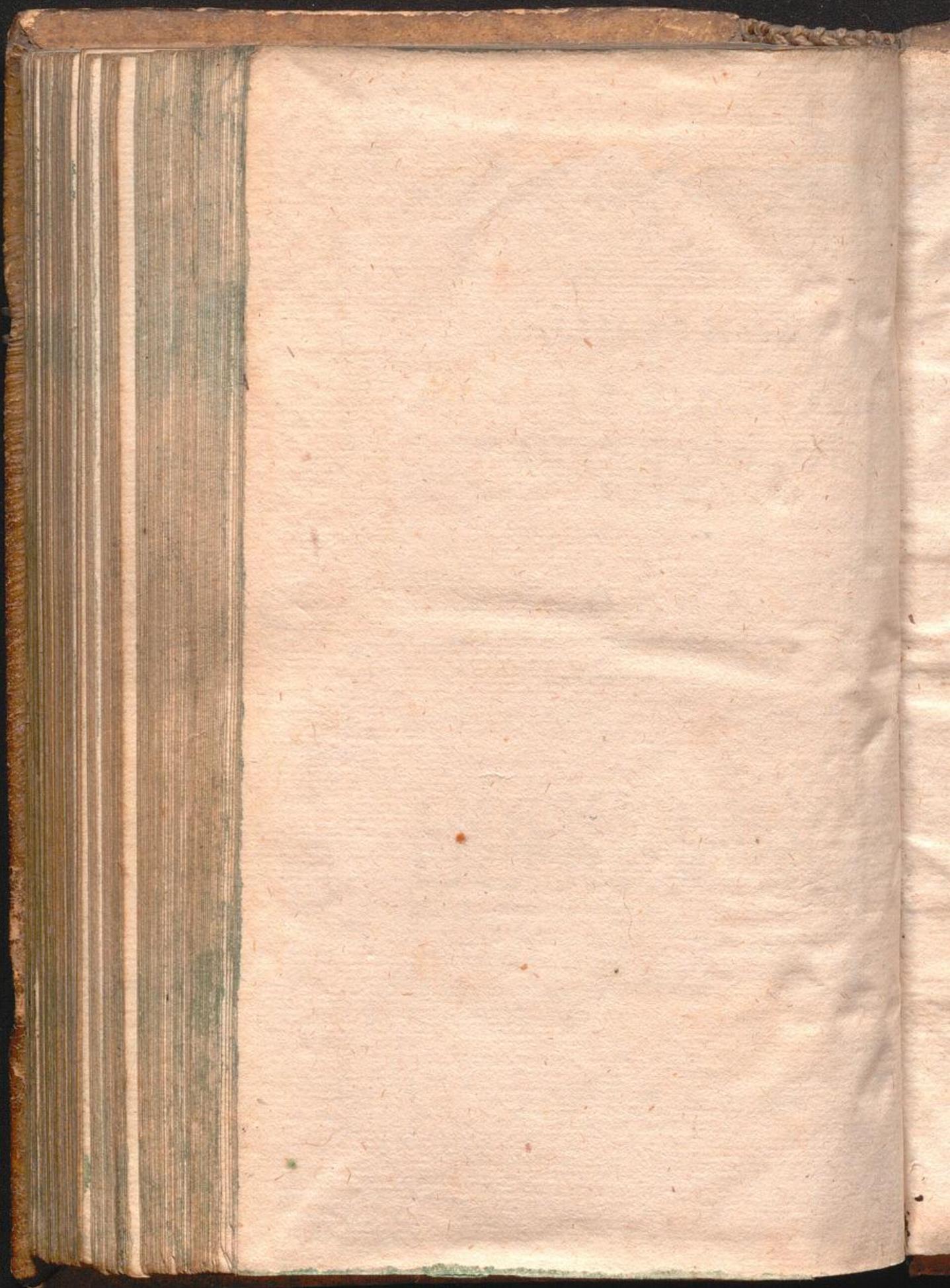
ANNO

CIC. 152. XIV.

FINIS

Th
2449

